د تقليد شرعي حيثيت

مؤلف : شيخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله

ژباړن : مولوي عبدالهادي حماد

خپرونکی:
جامعه اسلاميه اشرفيه
اوله ناحيه کندهار افغانستان

Ketabton.com

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو www.taleemulislam-radio.com/

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقليد شرعي حيثيت

تاليف :
شيخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالى

ژباړن :
مولوي عبدالهادي حماد

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتاب ځانګړ تیاوي

دکتاب نوم :	دتقلید شرعي حیثیت
دمؤلف نوم :	شیخ الاسلام مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالی
ژباړن :	مولوي عبدالهادي حماد
چاپ کال :	۱۳۸۹ هـ ش
کمپیوټري چاري :	ژباړن
دچاپ شمېر :	زر ټوکه
خپرونکی :	جامعه اسلامیه اشرفیه
دلاسته راوړولو ځای :	مکتبه اشرفیه ارګ بازار کندهار افغانستان
اړیکي :	۰۷۰۰۳۲۸۵۰۴ ۰۳۰۲۰۰۲۹۲۶

فهرست

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېره	موضوع	صفحه
۱	دپيل خبري	۱
۲	دتقليد حقيقت	۵
۳	يادونه	۸
۴	دتقليد دوه صورتونه	۱۶
۵	دتقليد ثبوت په قران سره	۱۷
۶	دتقليد دثبوت لپاره لومړی ايت	۱۷
۷	دتقليد دثبوت لپاره دوهم ايت	۲۱
۸	دتقليد دثبوت لپاره دريم ايت	۲۵
۹	دتقليد دثبوت لپاره څلورم ايت	۲۶
۱۰	دتقليد ثبوت په حديث سره	۲۹
۱۱	داصحابانو رضي الله عنهم په وخت کي ددوی تقليد کول	۳۷
۱۲	داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي شخصي تقليد	۵۰
۱۳	داصحابانو رضي الله عنهم دتقليدلومړی نظير	۵۰
۱۴	داصحابانو رضي الله عنهم دتقليد دوهم نظير	۵۴
۱۵	داصحابانو رضي الله عنهم دتقليددريم نظير	۵۷
۱۶	داصحابانو رضي الله عنهم دتقليد څلورم نظير	۶۴
۱۷	څو بېلابېل مثالونه	۶۶
۱۸	شخصي تقليد ته اړتيا	۷۰
۱۹	دشخصي تقليد دلزوم يو څرګند مثال	۸۵

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمېره	موضوع	صفحه
۲۰	دڅلور مذهبونو تخصيص	۸۹
۲۱	دتقليد بېلابيلي درجې	۹۶
۲۲	دعوامو خلکوتقليد	۹۷
۲۳	دجيد او متبحر عالم تقليد	۱۰۸
۲۴	دتقليد دوهمه درجه	۱۰۸
۲۵	مجتهد في المذهب	۱۲۴
۲۶	دريمه درجه	۱۲۴
۲۷	دمجتهد مطلق تقليد	۱۲۶
۲۸	څلورمه درجه	۱۲۶
۲۹	پر تقليد باندي شکونه او نيوکي	۱۳۱
۳۰	په قرانکريم کي دپلرونو او نيکه ګانو تقليد	۱۳۱
۳۱	داحبارو او رهبانو تقليد	۱۳۴
۳۲	دحضرت عدی بن حاتم رضي الله عنه حديث	۱۴۱
۳۳	دحضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه سپېڅلي وينا	۱۴۴
۳۴	دمجتهدينو امامانو ويناوي	۱۴۶
۳۵	عام سړی به څنګه مجتهد پېژني؟	۱۵۲
۳۶	ايا تقليد کول عيب دئ؟	۱۵۵

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمیره	موضوع	صفحه
۳۷	شخصي تقلید او خواهش پرستي	۱۶۰
۳۸	تقلید او نوي پیدا سوي مسئلې	۱۶۲
۳۹	حنفي مذهب اوپه حدیث باندي عمل	۱۶۴
۴۰	امام ابوحنیفة رحمة الله علیه او علم حدیث	۱۷۷
۴۱	په تقلید کي جمود	۱۸۳
۴۲	وروستی وړاندیز	۱۸۷

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقريظ

نحمده ونصلي على رسوله الكريم

درنو لوستونكو! څرګنده خبره ده ،چي څښتن تعالیﷻ ټول انسانان په يو څېر نه دي پيدا کړي بلکي دخپل بې ساري حکمت پر بنسټ يې ځيني ځواکمن ، ځيني ناتوانه ،ځيني شتمن ، ځيني ناداره ،ځيني پوهان او ځيني ناپوهان پيدا کړي دي، داخبره بيخي جوته ده ،چي که ټول خلک په يو څېر سي نو ددې پراخي نړۍ چاري به دسختو ستونزو سره مخ سي،همدا لامل دئ ،چي ددنيا په هر کونج کي ، دهر قوم ، دهري سيمي ، دهر ټبر او هر دين عالمان مخکي وي پوښتل کيږي او ناپوهان په پسي وي دپوهانو څخه پوښتني کوي ، داچي داسلام دين حق دئ ، په رشتينولۍ کي يې هيڅ شک نسته او ددې دين دپلي کېدو لپاره علماء لوی مسؤليت لري ،چي عام خلک پوښتني ځني وکړي او دوی جوابونه ورکړي او ددې دين بقا هم ددې لاري څخه کېدای سي ځکه ټول خلک علماء نه دي او نه جوړېدای سي، داچي دعلماؤ پر خبرو باندي بايد څومره اعتماد وسي او دمذهب تقليد بايد په څه ډول وسي؟ او دمدرسې دريز هم تل دخپلو مسلمانانو ورونو چوپړ په اخلاص تر سره کول دئ نو يې وغوښتل ،چي په دې اړه باندي څه تحقيقات او څېړني وکړي ، ددې هڅي په پايله کي داشرفيې مدرسې دتاليف او ترجمې دڅانګي يو تن غړي مولوي عبدالهادي حماد دهند دنيمي وچي دجيد عالم شيخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالی په اردو ژبه کتاب پښتو ته ترجمه کړ، چي په ياده موضوع کي يې په زړه پوري څېړنه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې وه ، ياد کتاب تر ژباړې وروسته تاليف او ترجمې دڅانګې غړو وکاتی ، ترکتنې وروسته جوته سوه چې نوموړی کتاب په ښه معيار دئ او په ښه معيار ژباړل سوی دئ، داچې زموږ له انده ددې کتاب ګټې ښې دي نو ځکه يې دتائيد ترڅنګ ټولنې ته وړاندې کوي او هيله کوي ،چې الله ﷻ يې دټولو مسلمانانو لپاره داستفادې وړ وګرځوي.

وبالله التوفيق

داشرفيې مدرسې دتاليف او ترجمې څانګه

دتاليف او ترجمې دڅانګې اراکين	
نوم	دنده
مولوي محمدرسول صاحب	عمومي رئيس
شيخ الحديث مولوي عبدالرحيم صاحب	رئيس دارالافتاء
مولوي سيد احمد غفوري	نائب دارالافتاء
مولوي مجاهد صاحب	نائب مهتمم
مفتي ګل احمد صاحب	عضو دارالافتاء
مولوي سيداحمد صابر	مدرس وعضو دارالافتاء

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ړیل خبرې

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله نحمده و كفى وسلام على عباده الذين اصطفى.

ځرګنده خبره ده ،چي دتقليد په اړه دومره ليکني سوي دي ،چي زما لپاره ددې فکر هم نه سي کېدای ،چي زه دي په دې اړه څه زياتوني وکړم ،له نېکه مرغه دهمدې موضوع يعني دتقليد دموضوع اړونده ديوې رسالې اسباب او توکي په ناڅاپي اوقدرتي ډول سره برابر سوه ،ځکه په ۱۹۶۳ م سنه کي زما څخه دفاران مياشتنۍ مجلې مسؤل مدير ښاغلي ماهر القادري په کراچي کي دتقليد اړونده يو مضمون دوخت داړتيا له امله وغوښتی ، خو ما په يا سره جواب ورکړ، يعني خوښه مي نه وه ،چي مضمون دي دتقليد په موضوع کي ورکړم ، ځکه ما غوښته ،چي دپلار پر پل باندي پل کښېږدم او په خپل ژوند کي داختلافي مسائلو څخه لاس پر سر سم بيا مي بېرته فکر وکړ، ،چي کاشکي يو داسي مضمون وليکم ،چي دتقليد موضوع په داسي ښه پکښي ځرګنده سي ،چي ديوه اړخه يې هغه اصلي حقيقت ځرګند سي او دبله اړخه دامضمون په داسي ښه وي ،چي ددعوت رنګ ولري يعني داچي هغه کسانو ته دعوت سي ،چي هغوی اختلافي مسائلو ته لمن وهي او يو له بله کافران سره وايي يعني داچي يو يوه ته کافر وايي اوبل ،بل ته کافر وايي ،لنډه داچي يومضمون مي وليکی اودکراچي څخه خپرېدونکي مياشتنۍ مجلې ـ فاران ته مي ورکړ، نوموړی مضمون دلومړي ځل لپاره په کال ۱۹۶۳ م کي خپور سو ، له نېکه مرغه ياد مضمون روڼ آندو

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیات خوښ کړ ، آن تردې ،چي د هندوستان اوپاکستان څخه زیاتو خپرېدونکو مجلو خپور کړ. بله خبره لادا وه ،چي په جوناګړ کي مسلمانانو زما دغه مضمون دیوې بیلي رسالې په بڼه چاپ ته وسپاری او بیایې نشر کړ. که څه هم زما دغه مضمون په داسي ډول ترتیب سوی وو ،چي هیڅ دمناظرې او مقابلې بڼه یې نه درلوده ،خو کوم ملایان صاحبان ،چي دتقلید څخه مخالف وه هغوزما پر لیکنه باندي پوره نیوکي پیل کړې په ځانګړي ډول په دوی کي حضرت مولانا محمد اسمعیل سلفي صاحب زما دلیکني په رد کي خپله یوه لیکنه په الاعصام اونیزه کي په دیارلس برخو کي خپره کړه بیا یې خپله دغه لیکنه دخپل کتاب (تحریک ازادی اور شاہ ولی اللہ کی مساعی) ـ برخه وګرځول، خبره داوه ،چي یو کتاب د(التحقیق في جواب التلقید) په نوم یو نشر سو، نوموړی کتاب دیوه داسي چا لیکنه وه ،چي دڅلورګونو مذهبونو امامانو ته ددې نسبت کوي ،چي شریعت دوی دځانه جوړکړی دئ او کوم څوک ،چي ددوی تقلید کوي هغه کافران دي ، همدا ډول اسلامي فقه ته دیوه داسي فن په سترګه ګوري ،چي دځان څخه جوړ سوی وي دقرآن او حدیث څخه چېل سوی نه وي. بله خبره داده ،چي دحیدرآباد ددکن سیمي څخه هم په میاشتنۍ کي پردې موضوع باندي یوه څېړنه راغله ،چي غالبا دغه مجله به البیان مجله وه خو داچي مناظره کول او دچا سره مباحثه کول زما عادت نه وه نو ځکه مي تر دیارلس کلونو پوري دتقلید پر موضوع باندي هیڅ نه ولیکل ، دا،چي زما لومړۍ لیکنه دنظر څښتنانو او روڼ آندو زیاته خوښه کړې وه نو ددوی هیله داوه ،چي دا مضمون دي دلته په پاکستان کي هم دهندوستان په څېر په کتابي شکل چاپ اوخپورسي ،ما وغوښتل ،چي ددوی دغه غوښتنه

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره کړم نو ځکه مي دهغه لیکني دچاپ اراده وکړه کومه ،چي ما لومړی په فاران مجله کي خپره کړې وه البته زما په آند ما اړینه وګڼل ،چي دا لیکنه ددوهم ځل لپاره تر نظر تېره کړم ځو ښه تحقیقاتي لیکنه سي او کومي نیوکي ،چي زما پر لیکنه سوي دي هغه هم تر نظر تېري کړم او بیا جوابونه ورته ووایم ، لنډه داچي دا کار مي وکړ او دا کتاب ځني جوړ سو کوم ،چي ستاسو په لاس کي دئ خو داچي مناظره، مباحثه ، سوال او جواب کول زما عادت نه دي نو ځکه ما ،چي دکومو نیوکو جوابونه ویلي دي دنیوکه کونکو نومونه مي دځو اړینو ځایونو څخه پرته نه دي یاد کړي او اوس هم دا وایم ،چي دا کتاب دمناظرې او مباحثې کتاب نه دئ بلکي دا دتقلید دعلمي مسئلي څېړنیز کتاب دئ ددې کتاب اصلي موخه داده ،چي دمسلمان امت دلوی اکثریت تګ لاره واضحه کړي ، هغه لویه ډله ،چي تل یې دامامانو تقلید کړی دئ ، همدا ډول په دې کتاب کي دتقلید اړونده دافراط او تفریط تر منځ منځګړې لاره بیان سوې ده هغه لاره ،چي داهل سنت والجماعت زیات علماء پر روان دي ، نو ځکه مي وټولو خلکو ته هیله داده ،چي دې کتاب ته دمناظرې دجذبې او رخې په سترګه نه ګوري بلکي دې کتاب ته دي دتقلید دمسئلې دیوه څېړنیز کتاب په سترګه وګوري او بیا دي دا کتاب مطالعه کړي .

وروستی خبره داده ،چي په معاصر وخت کي دغیر مقلیدنو ، متجددینو او اباحت خوښو انسانانو په امامانو پسي خورا ډېري خبري دځانه تړلي دي ، زه امید لرم ،چي داکتاب به ددوی دشبهاتو په لیري کولو کي هم رول ولري او ګټه به ورته وکړي ، الله جل جلاله ته مي دعا داده ،چي زما دغه کوچنی هڅه او زیار دي دقبولیت په لورونه ونازوي او الله جل جلاله ددې رسالې څخه عامو مسلمانانو ته ګټه او نفعه ورسوي . آمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

وماتوفيقي الا بالله وعليه توكلت واليه انيب.

احقر محمد تقي عثماني خادم دارالعلوم كراچي ۱۴

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله نحمده وكفي وسلام علي عباده الذين اصطفی.

دتقليد حقيقت

درنو لوستونکو! داچي داسلام اصل دعوت ديوه الله جل جلاله داطاعت لوري ته رابلل دي، ددې څخه هيڅوک انکار نه سي کولای او داچي دمحمدرسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت کول هم لازمي دئ دائکه ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپله ژبه او فعل سره دالله جل جلاله داحکامو ترجماني کړې ده ، داچي کوم شی حلال دئ؟ ، کوم شی حرام دئ ؟، کوم شی جايز دئ؟ او کوم شی مستقل بالذات (بلاواسطه) ناجايز دئ؟ په دې ټولو کي بايد ديوه الله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړل سي ، دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم پرته دبل چا اطاعت هيڅ جواز نه لري او که څوک دبل چا اطاعت کوي ، بل څوک مستقل بالذات (بلاواسطه) پوره مطاع ګڼي داسي څوک په يقيني ډول داسلام ددايرې څخه وتلی دئ نو ځکه پر هر مسلمان باندي په کلکه لازمي ده ،چي دقرآن او حديث پيروي وکړي او څه ،چي قرآن او حديث ورته وايي همدغسي عمل وکړي ،خو پاته دي نه وي ،چي په قرآنکريم او حديث کي ځيني داسي څه ستته ،چي يو لږ تعليم لرونکی کس هم په پوهېدای سي لکه لاندنی آيت:

وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا .....(۱)

ژباړه : په تاسو کي دي ځيني ستاسو دځينو غيبت نه کوي.

۱: حجرات ، اية ۱۲

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرڅوک ،چي يوازي په عربي ژبه پوهيږي هغه په پورتني مطلب پوهيږي ، ځکه په پورتني مطلب کي نه څه ناڅرګندتيا سته او نه کوم بل شرعي دليل سته ،چي ورسره ټکر وي له همدې امله دپورتني مطلب په ثبوت کي هيڅ شک نسته.

همدا ډول درسول اللهﷺ په لاندنۍ وينا باندي لږ تعليم لرونکی کس ،چي يوازي په عربي پوهيږي هم پوهېدای سي:

﴿ لافَضْلَ لِعَرَبِي عَلَى عَجَمِى ﴾

ژباړه : عربي پر عجمي باندي کوم فضيلت نه لري.

درسول اللهﷺ په پورتنۍ وينا کي هيڅ ناڅرګندتيا نسته او نه کوم مشکل پکښي سته کوم څوک ،چي يوازي په عربي ژبه پوهيږي هغه دپورتني حديث په مطلب په اسانۍ سره پوهېدای سي.

دپورتنۍ خبري بالعکس داسي آياتونه او حديثونه هم سته ،چي معناوي يې څرګندي نه وي بلکي يو ډول ناڅرګندتيا پکښي وي ، هرڅوک نه په پوهيږي ، ځکه په ښکاره يوه معنا ورکوي ، خو په حقيقت کي يې بله معنا وي ، ددې سره داسي احکام هم سته ،چي دقرآنکريم دکوم بل آيت او يا کوم بل حديث سره تعارض لري يعني داچي په يوه آيت کي يو حکم ثابت وي خو په حديث کي بيا داسي خبره سوې وي لکه ددغه حکم په خلاف ،چي وي دمثال په ډول په لاندني آيت کي اللهﷻ فرمايي:

وَٱلْمُطَلَّقَٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَٰثَةَ قُرُوٓءٍ .....(۱)

[1]: البقرة ، اية ۲۲۸

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :کومي ښځي ،چي طلاقي کړل سي هغوی دي درې قروء انتظار وکړي(نور مړونه دي نه کوي).
په پورتني آیت کي دطلاقي سوي ښځي لپاره درې قروء دعدې اندازه ښودل سوې ده، داچي قرء څه ته وایي؟ باید ووایو ،چي قرء په عربي ژبه کي په لاندي دوو معناوو استعمالیږي :
١: قرء معنا حیض (دښځي میاشتنۍ ناروغي)
٢ : قرء معنا طهر (یعني دښځي هغه شپې او ورځي ،چي ښځي ته پکښي میاشتنۍ ناروغي نه وي).
اوس نو که قرء دحیض په معنا کړو نو دطلاقي سوي ښځي عده درې حیضه کېږي یعني داچي ښځه به درې حیضه دمېړه په کور کي عده تېروي بیا کولای سي ،چي بل مېړه وکړي او یا دپلار کورته ولاړه سي . که قرء دطهر په معنا سي نو دطلاقي سوي ښځي عده درې طهره کېږي اوس نو موږ ته سوال پیدا کېږي ،چي موږ په کوم یوه عمل وکړو؟ یعني داچي دطلاقي سوي ښځي عده به درې طهره وي او که به درې حیضه وي؟
په بل حدیث کي راځي:
عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ لَمْ يَذَرْ الْمُخَابَرَةَ فَلْيَأْذَنْ بِحَرْبٍ مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ.([1])
ژباړه :دجابر بن عبدالله رضي الله عنه څخه روایت دئ چي درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه مي واورېدل: چا که مزارعت نه پرېښودئ دالله جل جلاله او دهغه درسول صلی الله علیه وسلم له لوري دغه کس ته دجنګ اعلان دئ.

[1] ابوداود ج ٩ ص : ٢٥٦ ، باب في المخابره ورقم الحديث : ٢٩٥٧،ط:المكتبةالشاملة

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته حديث ته که وکتل سي نو دمزارعت منعه پکښي راغلې ده حال داچي مزارعت ډېر ډولونه دي،دامعلومه نه ده ،چي دمزارعت ټول ډولونه ناجايز دي؟ اوکه کوم خاص ډول مزارعت ناجايز دئ؟ ، که خاص ډول مزارعت ناجايز وي نو دا نه ده معلومه ،چي کوم ډول يې جايزنه دئ؟.

يادونه : مزارعت دې ته وايي ،چي يوڅوک خپله مځکه په کښت باندي وبل چاته په يوه ټاکلې برخه ورکړلې لکه ،چي په نيمايي يې ورکړي ، يايې په دوهمه ورکړي ، يايې په دريمه ورکړي او داسي نور.

په بل حديث کي راځي :

من كان له امام فقراءة الامام له قراءة

ژباړه : کوم چا لره ،چي امام وي نو دامام قرئت دده لپاره هم کفايت کوي.

دپورتني حديث څخه معلوميږي ،چي کله مقتدي په امام پسي ولاړ وي نودامام قرئت دمقتدي لپاره کفايت کوي او مقتدی بايد چوپ ودريږي. خو په بل حديث کي بيا ددې حکم خلاف خبره ثابتيږي ځکه رسول الله ﷺ فرمايي:

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ ([1])

ژباړه : هغه چا ،چي په لمانځه کي سورة فاتحه نه وي لوستې دهغه کس لمونځ ، لمونځ نه دئ يعني لمونځ يې نه صحيح کيږي.

دپورتني حديث څخه ثابتيږي ،چي الحمدلله ويل لازمي کار دئ بايد وويل سي اوس نو که پورته دواړه حديثونه په نظر کي ونيول سي انسان

[1]: بخاري ، ج : ۳ ، ص : ۲۰۴ ورقم الحديث ۷۱۴

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته سوال پيدا کېږي ،چي په کوم حديث عمل وکړل سي؟ ايا په لومړی حديث عمل وکړل سي او که په دوهم حديث عمل وکړل سي؟ که په دوهم حديث عمل وکړ ل سي نو دا نه ده معلومه ،چي ددوهم حديث حکم يوازي منفرد او امام ته متوجه دئ مقتدی ځني استثناء دئ اوکه په لومړی حديث عمل وکړل سي هلته هم نه ده معلومه ،چي دقرئت څخه دالحمدلله پرته نور قرائت مراد دئ خو په هر صورت ناڅرګندتيا موجوده ده تعارض موجود دئ.

تاسو وليدل ،چي دقرآن او حديث څخه داحکامو په را ايستلو او چڼلو کي څومره مشکلات سته اوس نو کله ،چي موږ دقرآن او حديث څخه احکام راباسو او دپورته په ډول ټکرونه او تعارضونه مخته راسي په داسي حال کي نو موږ دوې لاري لرو لومړی داچي موږ په خپل فکراو بصيرت باندي يو ډول فيصله وکړو يعني داچي دتعارض په وخت کي موږ وګورو ،چي کوم لوری زموږ په آند باندي غوره او ښه وبلل سو پرهغه لوري باندي پرېکړه وکړو ، دوهم داچي موږ وګورو ،چي زموږ پخوانيو سترو اومخوروعلماوو دداسي ټکر ځايونو څخه کوم مطلب اخيستی دئ، ښکاره خبره ده ،چي زموږ په پخواني ستر او مخور علماء خامخا تر موږ زيات پوهېدل ، خامخا ددغسي ځايونو په مطلب تر موږ ښه پوهېدل او داسي نظر يې ځني اخيستلای سوای ،چي غالبا حق به وای ، همدا ډول کوم علماء ،چي دلومړی پېړی علماء وه دهغو بصيرت په قرآن او حديث کي زيات و، نوکه پر حقيقت باندي پرېکړه وسي ،دعدل او انصاف څخه کاروا اخيستل سي ،نو داخبره يقيني ده ،چي په پورته دوو لارو کي لومړی لاره سخته خطرناکه ده او دوهمه لاره داحتياط لاره ده.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله خبره دا هم ده ،چي موږ نه داچي دتواضع او عاجزۍ له امله داخبره کووبلکي یقیني خبره ده څوک بېخي ځني منکر کېدای نه سي ،چي موږ په علم ، پوهه ، دیانت ، تقوا ، فهم ، ذکاوت، دین ، پرهېزګارۍ او داسي نور کي دپخوانیو مخورو علماوو په پرتله ،چي په لومړیو پېړیو کي تېر سوي دي ـ بېخي خالي لاس یو بلکي په هر اعتبار سره دهغو په پرتله هیڅ په لاس کي نه لرو ، آن تردې ،چي زموږ او دهغو ترمنځ بېخي تناسب نه سي کېدای ځکه هغه علماء په لومړیو پېړیو کي تېرسوي دي په داسي پېړیو کي تېر سوي دي ،چي دقرآنکریم دنزول وخت ته نژدې وه نو ځکه په قرآن باندي ددوی پوهاوی اسانه وه او بالعکس موږ درسالت دوخت څخه خورا ډېر لیري یو ، دومره لیري یو ،چي دقرآن دنزول چاپېریال ، دهغې زمانې دژوند کولو طریقه او دخبرو کولو بڼه په صحیح ډول تصور کول او په کټ مټ ډول تصور کول ډېر ګران کار دئ ، صحیح پوهاوی خو لا ایسته پرېږده ، دپورته خبرو په نظر کي نیولو سره که یو کس دقرآن په هغه مسئلو کي ،چي سختي پېچلي وي او یا په خپل منځ کي تعارض سره ولري نو ددې پر ځای ،چي پر خپل فهم اونظر باندي اعتماد وکړي دپخوانیو اومخورو علماوو پر لاره باندي ولاړ سي هغو ،چي ددغه مسئلو اړونده څه نظر ورکړی وي نو دغه دخپل نظر پرځای باندي دهغو لاره تعقیب کړي همدې ته تقلید وایي او موږ ویلای سو ،چي فلاني کس دفلاني عالم تقلید وکړ، همدا دتقلید حقیقت دئ.

که ،چیري ما تاسو ته هغه څه رسولي وي ،چي زما په زړه کي و او تاسومي په پوه کړی یاست نو تاسو به پوه سوی یاست ،چي دیوه مجتهد تقلید ته هغه وخت احتیاج پیدا کېږي ،چي دقرآن او حدیث څخه په یوه مسئله را ایستلو کي څه اشکال او ګران والی پروت وي په حکم

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېدل يې ګران وي ، دغه اشکال يا خو دقرآن او حديث په لفظ کي پروت وي ،چي لفظ څو معناوي لري هر کس ته نه معلومېږي ،چي ددې لفظ څخه کومه معنا مراد ده اويا داچي ديادي مسئلې دحکم په دلايلو کي تعارض او ټکر پروت وي.

دقرآن او حديث کوم احکام ،چي قطعي دي يعني يقيني دي ، څه اشکال ، ناڅرګندتيا ، ګرانوالی او تعارض پکښي نه وي په داسي مسئلو کي دهيڅ مجتهد ياعالم تقليد ته اړتيا نسته لکه ،چي مشهور حنفی عالم علامه عبدالغني نابلسي رحمه الله فرمايلي دي:

فالامر المتفق عليه المعلوم من الدين بالضروره لايحتاج الي التقليد فيه لاحد الاربعة كفرضية الصلوة والصوم والزكاة والحج والسرقة والغصب واما اشبه ذالک والامر المختلف فيه هو الذي يحتاج الي التقليد فيه.(۱)

ژباړه : ددين هغه مسئلې ،چي دټولو پراتفاق دئ لکه دلمانځه ، روژې ، زکاة او حج فرضوالی ، يا دغلا ، غصب او داسي نور حراموالی په داسي مسئلو کي دڅلورګونو مذهبونو تقليد ته هيڅ اړتيا نه سته ، هغه مسئلې ،چي اختلاف پکښي وي په هغو کي تقليد ته اړتيا سته.

علامه خطيب بغدادي رحمه الله فرمايي:

واماالاحكام الشرعية فضربان : احدهما يعلم ضرورة من دين رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم كالصلوة الخمس والزكاة وصوم شهر رمضان والحج وتحريم الزنا شرب الخمر وما اشبه ذالک فهذا لايجوز تقليد فيه لان الناس كلهم يشتركون في ادراكه والعلم به فلامعنى للتقليد فيه وضرب آخر لايعلم الابالنظر والاستدلال كفروع العبادات والمعاملات والفروج والمناكحات وغير ذالک من الاحكام فهذا يسوغ في التقليد بدليل قوله تعالي: ﴿فاسئلوا اهل الذكر ان كنتم لاتعلمون﴾ ولانا لم منعنا التقليد في هذه المسائل التي هي من فروع الدين لاحتاج كل

[1] خلاصة التحقيق في حكم التقليد والتلفيق ، ص : ۴ ط : المكتبة اليشيق استنبول.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

احد ان يتعلم ذالک وفي ايجاب ذالک قطع عن المعايش وهلاک الحرث والماشية فوجب ان يسقط.(۱)

ژباړه : شرعي احکام دوه ډوله دي: يو يې هغه دئ ،چي څرنګوالی يې په دين کي ښکاره وي لکه پنځه ګوني لمونځونه ، روژه نيول ، حج کول ، دزنا او دشرابو حراموالی او داسي نور په داسي احکامو کي تقليد کول نه دئ جايز ځکه ټول خلک ددغه شيانو په پوهاوي او علم کي سره شريک دي په داسي شيانو تقليدکول بې معنا کار دئ. دوهم ډول يې هغه مسئلې دي ،چي دنظر او استدلال پرته نه معلوميږي لکه دعباداتو ، معاملاتو ، نکاح او داسي نورو فرعي مسئلې په داسي مسئلو کي تقليد کول جايز دئ ځکه الله جل جلاله فرمايي: که تاسو نه پوهيدلاست نو دعلماوو څخه پوښتنه وکړئ ، په داسي ګرانو مسئلو کي موږ تقليد نه منعه کوو ځکه که تقليد منعه کړو نو پر هر سړي باندي به لازمه سي ،چي نوموړي مسئلې په څېړنيز ډول زده کړي او که دا کار پر هر چا باندي واجب وګرځول سي دژوندانه ټولي چاري به ودريږي ، ژوند کول به ګران سي ، فصلونه او حيوانان به لمنځه ولاړ سي، همدا وجه ده ،چي پر هر چاباندي پورتني وجوب نسته.

حکيم الامت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله فرمايي:

مسئلې درې ډوله دي : يو ډول هغه مسئلې دي ،چي نصوص په هغو کي متعارض وي، دوهم هغه ډول مسئلې دي ،چي په هغوکي نصوص متعارض نه وي مګر دزياتو معناوو او وجوهاتو احتمال لري، دريم هغه مسئلې دي ،چي نه نصوص پکښې متعارض وي او نه زياتي معناوي

[1]: الفقيه والمتفقه، للخطيب البغدادي رحمه الله ج : ۲ ص : ۶۷و ۶۸ ط : دارالافتاء سعوديه رياض ، سنه ۱۳۸۹ هـ ق

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او احتمالات لري. په لومړی قسم کي ،چي تعارض موجود وي مجتهدته داجتهاد اړتيا ده او مقلد ته دتقليد اړتيا ده، دوهم قسم ته ظني الدلالت ويل کېږي داچي په دوی کي ديوه احتمال تعين کېږي نو بيا هم اجتهاد او تقليد ته اړتيا سته او دريم قسم ته قطعي دلايل ويل کېږي په دغه قسم کي نه اجتهاد جايز دئ او نه تقليد جايز دئ.(۱)

دپورتنيو خبرو په نظر کي نيولو سره داخبره معلوميږي ،چي ديوه امام دتقليد څخه مطلب دا نه دئ ،چي نوموړی امام خپله داسي ځوک دئ ،چي وجوبا دي يې تقليد وسي او يادي واجب الاطاعت ورته وويل سي او اتباع دي يې وسي او يا دي نوموړي امام دشريعت جوړونکی ، شارع او ددين د قانون جوړونکی وبلل سي ، په هره خبره کي دي دده پيروي واجب وګڼل سي بلکي ددې مطلب دادئ ،چي اصلا پيروي دقرآن او حديث ده داچي په پېچلو مسائلو کي په قرآن او حديث باندي پوهاوی ګران کار دئ او دغه امام ددغه پېچلو مسائلو حل او دقرآن او حديث صحيح تعبير په خپل ژور فکر باندي کړی دئ نو ددغه امام پر تعبير باندي او دمسئلو پر حل باندي اعتماد وکړل سي همدا لامل دئ ،چي په څرګندو او يقيني مسئلو کي تقليد نه دئ لازم، ځکه په هغه ځای کي دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم داطاعت کولو مقصد دتقليد پرته په اسانۍ سره لاسته راوړل کېدای سي.

لکه مخکي ،چي مو وويل ،چي کله دامام تقليد وکړل سي نو امام ته يوازي شارح ويل کېږي او بالذات واجب الاتباع نه دئ همدا داخبره

(۱): الاقتصاد في التقليد والاجتهاد ص : ۳۴ ط : دهلي ،ددیارلسمي شبهي په جواب کي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله دتقلید په تعریف کي داخله ده ځکه علامه ابن الهمام رحمه الله او علامه ابن نجیم رحمه الله دتقلید دتعریف په هکله داسي فرمايي:

التقلید العمل بقول من لیس قوله احدی الحجج بلاحجة منها(۱)

ژباړه : تقلید دې ته ویل کېږي ،چي دکوم چا قول دشریعت ماخذ نه وي ، دهغه پر خبره (قول) ددلیل دغوښتلو پرته عمل وکړل سي.

دپورته تعریف څخه په ښکاره معلومېږي ،چي مقلد دخپل امام قول شرعي ماخذ نه ګڼي ځکه شرعي ماخذ یوازي قرآن او حدیث ، دقرآن او حدیث په رڼا کي اجماع او قیاس دي، مقلد ځکه دامام پر خبره باندي اعتماد لري ،چي امام دقرآن او حدیث په پوهاوي کي پوره لاس رسی او بصیرت لري ، مقلد وايي کوم مطلب ،چي امام دقران او حدیث څخه اخستی دئ هغه زما لپاره داعتماد وړ دئ، دپورته خبرو په نظر کي نیولو سره تاسو ښه په عدل او انصاف سره پرېکړه وکړئ ،چي په دا ډول تقلید کي ،چي لوړ یې بیان سته څه دګناه او یا دشرک خبره سته؟ که یو څوک خپل امام شارع بولي او خپله امام ددین قانون جوړونکی او یا امام بالذات واجب الاطاعت بولي نو دا خوښکاره خبره ده ،چي دغه کار ته شرک ویل کېږي، او که څوک خپل امام شارع نه بلکي ددین دقانون شارح وبولي ، ترخپل ځان دهغه ذکاوت او فهم ښه وبولي ، دخپل نظر په پرتله دهغه نظر ښه وبولي اوهغه امام ،چي کوم تعبیرات کړي دي تر خپل تعبیر دهغه پر تعبیر باندي اعتماد وکړي په ځانګړې توګه په اوس وخت کي ،چي علمي خلا خورا زیاته ده ، داسي کار کول

---

[1]: تیسیر الحریر لامیر بادشاه البخاري ج : ۴ ص : ۲۴۶، ط : مصر ، نېټه : ۱۳۵۱ هـق وفتح الغفار شرح المنار لابن نجیم ،ج : ۲ ، ص :۳۷ ، ط: مصر ، نېټه : ۱۳۵۵ هـ ق

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه یوازي ،چي لازمي دئ بلکي ددې کار څخه تېښته او ځان خلاصول ناممکن دي ، ددې مثال دپاکستان قانون وبولئ ،چي نن په ټوله پاکستان کي پلی ، دغه قانون ،چي کله مدون اوترتیب سو نو په کتابي بڼه په هیواد کي خپور سو په دغه قانون باندي په پاکستان کي په میلنونو انسانان عمل کوي ، ستاسوپه آند دغه خلک نو ټوله قانون ګوري بیا عمل په کوي؟ حال دا چي دهیواد بې سواده خلک څه ،چي ډېر تعلیم یافته خلک هم ددې غوښتنه نه کوي ،چي موږ قانون په کتاب کي وګورو بیا عمل په وکړو بلکي دلوړو پوهانو لپاره هم ،چي کله په دغه قانون کي څه ناڅرګندتیا تر سترګو سي نو دیوه وکیل څخه پوښتنه کوي او دهغه وکیل پر خبره باندي اعتماد کوي ، تاسو فکر وکړئ څوک ،چي سالم فکر ولري هغه به داخبره ومني ،چي وکیل دقانون جوړونکی دئ؟ اویا عامو خلکو دوکیل خبره منلې ده دا نو دا معنا ،چي وکیل په قانون کي پوره اختیار لري؟؟؟ تغیر او تبدیل ورکولای سي؟ بلکي یوازي وکیل دقانون معبر دئ عام خلک دده پر تعبیر باندي اعتماد کوي. په دغه ډول دقران او حدیث معامله هم ده کله ،چي په قرآن او حدیث کي څه ګران ځای راسي نو عام خلک نه په پوهېږي نو خلک دمجتهدینو لوري ته رجوع کوي څو هغه یې ورته تفسیر او تشریح کړي ، عام خلک ددوی پر دغه تفسیر او تشریح باندي اعتمادوکړي همدې خبري ته تقلید وایي همدا وجه ده ،چي موږ پر عامو خلکوباندي دا الزام نه سو لګولای ،چي دوی دي دقرآن او سنت پرځای دمجتهدینو امامانو اتباع وکړي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقليد دوه صورتونه

تقليد دوه ډوله دئ لومړی داچي مقلد دځان دتقليد لپاره يو خاص مجتهد ونه ټاکي بلکي په يوه مسئله کي ديوه امام تابعداري وکړي او په بله مسئله کي دبل امام تابعداري وکړي دغسي تقليد ته مطلق تقليداو يا عام تقليد وايي.

دوهم ډول تقليد هغه تقليد دئ ،چي يو کس يو خاص امام وټاکي په ټولو مسئلو کي دهمدغه امام تابعداري کوي ، دغه تقليد ته شخصي تقليد وايي.

دتقليد ددواړو ډولونو حقيقت دادئ ،چي يو کس په خپل نظر ، فکر او فهم سره دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط نه سي کولای او په مجتهدينو کي ديو کس پر بصيرت ، پوهه او فهم باندي اعتماد ولري ، ددغه مجتهد پر تشريحاتو باندي ،چي دقران او حديث لپاره يې کړي دي پر هغه اعتماد ولري ، کوم مسائل ،چي نوموړي مجتهد دقرآن او حديث څخه استنباط کړي وي پر هغه باندي اعتماد ولري بيا عمل په وکړي . داسي تقليد کول نه يوازي ،چي جايز دئ بلکي پر واجب والي باندي يې په قرآن او حديث کي ګڼ شمېر دلايل شتون لري.

❁❁❁

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقليد ثبوت په قرآن سره

کوم تقليد ،چي پورته بيان سو اصولي لارښووني يې خپله په قرآن کي سته ځکه الله جل جلاله فرمايي:

لومړی آيت : يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ (۱)

ژباړه : اې ايمان لرونکو! دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله عليه وسلم پيروي وکړئ او د (اولي الامر) اطاعت او پيروي وکړئ.

په پورته آيت کي ،چي د (اولي الامر) لفظ ذکر سوی دئ ځينو علماوو يې په تفسير کي ليکلي دي ،چي مراد ځني دمسلمانانو حاکمان او واکمنان دي او ځينو بيا ويلي دي ،چي د (اولي الامر) څخه مراد دفقه علماء او پوهان دي يعني داچي دفقه دعلماوو اطاعت دي وکړل سي ، داچي د (اولي الامر) څخه مراد علماء سي دا تفسير حضرت جابر بن عبدالله رضي الله عنه ، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه ، حضرت مجاهد رحمه الله ، حضرت عطاء بن ابي رباح رحمه الله ، حضرت عطاء بن السائب رحمه الله ، حضرت حسن بصري رحمه الله ، حضرت ابوالعالية رحمه الله او داسي نورو علماوو خوښ کړی دئ.(۲)

بله خبره لاداده ،چي دپورتنيو علماوو تفسير امام رازي رحمه الله خورا په ډېرو دلايلو تائيد کړی دئ او همدا تفسير ته يې ترجيح ورکړې ده او

۱: سورة نساء الاية ٥٩

۲: دحضرت عبدالله بن عباس تفسير دمعاويه بن صالح او علي بن طلحة له طريقه روايت سوی دئ ، ابن جرير ج : ٥ ص : ٨٨، الاتقان ، نوع ٨٠

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې لیکلي دي ،چې د (اولي الامر) دلفظ څخه علماء مراد ول اولي او غوره کار دئ.(۱)

ابوبکر جصاص رحمه الله بیا دپورتنیو دوو تفسیرونو په اړه وایي : دواړه تفسیرونه درست دي او په خپل منځ کي کوم تعارض هم نه لري ځکه ،چې دمسلمانانو دواکمنانو اطاعت دي په سیاسي چارو کي او دعلماو و اطاعت دي په مذهبي چارو کي وکړل سي.(۲)

علامه ابن القیم رحمه الله فرمایي: دآمرانو او واکمنانو اطاعت هم په حقیقت کي دعالمانو اطاعت او پیروي ده ځکه آمران هم په خپل حکومت او دولتي چارو کي دعالمانو پابند دي څه ډول ،چې اسلامي لارښووني عالمان و واکمنانو ته ښیي په هغه ډول به واکمنان عمل کوي لنډه دا چې دواکمنانو اطاعت دعالمانو اطاعت دئ.

علامه ابن القیم رحمه الله فرمایي:

فطاعة الامرآء تبع لطاعة العلماء.(۳)

ژباړه : دواکمنانو پیروي دعالمانو دپیروی تابع ده.

په هر صورت که دپورته آیت تفسیر په نظر کي ونیول سي نو مسلمانانو ته لارښوونه کوي ،چې دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړئ ، دهغه عالمانو اطاعت وکړئ ،چې دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم دویناوو شرحه تاسو ته کوي په کومو ویناوو ،چې تاسو نه پوهېږئ هغه تاسو ته درښیي. دغه اطاعت ،چې په ایت کي ذکر سو او لازم وګڼل سو همدا اطاعت دتقلید اصطلاحي نوم دئ.

۱: تفسیر کبیر ج : ۳ ص : ۳۳۴.

۲: احکام القران للجصاص ج : ۲ ص ۲۵۶ باب في طاعة اولي الامر.

۳: اعلام الموقعین لابن القیم ، ج : ۱ ص : ۷

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني آیت پسې الله جل جلاله فرمايي:

فَإِن تَنَـٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ....(۱)

ژباړه: که ستاسو په منځ کي دکومي مسئلې اړونده اختلاف پيښ سي نو تاسو الله جل جلاله او دالله جل جلاله رسول ﷺ ته رجوع وکړئ که تاسو پر الله جل جلاله او دقيامت پر ورځ باندي ايمان لرئ.

داچي پورتني آيت، چي داولي برخي په تعقيب راغلی دئ- وکتل سي نو داسي بريښي لکه داچي دهغه تفسير مستقله جمله وي، چي مجتهدينو ته خطاب سوی دئ.

ابوبکر جصاص رحمه الله پر دې خبره اسرار کوي، چي داولي الامر څخه علماء مراد او دخپلي خبري دتائيد لپاره ليکي:

وقوله تعالي عقيب ذالک فَإِن تَنَـٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ يدل علي ان اولي الامر هم الفقهاء لانه امر سائر الناس بطاعتهمثم قال فان تنازعتم الخ فامراولي الامر برد المتنازع فيه الي كتاب الله وسنة نبيه ﷺ اذا كانت العامة ومن ليس من اهل العلم ليست هذه منزلتهم لانهم لايعرفون كيفية الرداليٰ كتاب الله والسنة ووجوه دلائلها علي احكام الحوادث فثبت انه خطاب للعلماء.(۲)

ژباړه: لکه، چي الله جل جلاله دا يت په لومړی کي برخه داولي الامر داطاعت امر وکړ، دستي يې ورپسې وويل، چي که ستاسو ته په کومه مسئله کي اختلاف پيدا سو نو الله جل جلاله او رسول الله ﷺ لوري ته رجوع وکړئ، ددغه خبري څخه ښکاره معلوميږي، چي داولي الامر څخه مراد فقهاء

۱: سورة نساء الاية ۵۹

۲: احكام القران ج : ۲ ص : ۲۵۷

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي ځکه الله جل جلاله ټولو خلکو ته امر وکړ ،چي تاسو دفقهاوو اطاعت وکړئ او بیا يې فقهاوو ته وفرمایل ،چي که ستاسو په کومه مسئله کي اختلاف پیښ سي نو قرآن او حدیث ته رجوع وکړئ ، داحکم یوازي فقهاوو ته دئ ځکه عام او بې علمه خلک ددې مقام څخه برخمن نه دي ځکه هغوته دا نه معلومېږي ،چي دقرآن اوحدیث څخه دي کومي مسئلې ثابتي سي او څنګه دي ثابتي سي، همدا ډول عامو خلکو ته نه معلومېږي ،چي نوي مسئلې څنګه استنباط سي ، نه داستنباط علم ورسره سته او نه يې دلایل ورته معلومېږي ،چي مسئلې دي يې په مټ استنباط کړي نو بالاخره داخبره ثابته سوه ،چي دا خطاب یوازي علماوو ته دئ.

مشهور اهل حدیث علامه نواب صدیق حسن خان صاحب رحمه الله هم په خپل تفسیر فتح البیان کي په دې خبره اعتراف کړی ،چي د (فان تنازعتم) خطاب مجتهدینو ته دئ ځکه دی فرمایي:

والظاهر انه خطاب مستقل مستانف موجه للمجتهدين.([1])

ژباړه :ښکاره خبره داده ،چي دایو مستقل خطاب دئ او مجتهدینو ته متوجه دئ.

دپورته ټولو خبرو څخه داخبره څرګندېږي ،چي کوم خلک ،چي داجتهاد وړتیا نه لري هغو ته اجازه نسته ،چي په اختلافي مسائلو کي دي مستقیما قرآن او حدیث ته رجوع وکړي او بیا دي په خپله رایه او نظر باندي پرېکړه وکړي بلکي لومړی وهغه خلکو ته خطاب دئ ،چي مستقیما دقرآن او حدیث څخه دمسئلو استنباط نه سي کولای، په

[1]: تفسیر فتح البیان ج : ۲ ص : ۳۰۸ ، ط : مطبعة العاصمة قاهره.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطاب كي داخبره پر دوی باندي لازمه كړل سوې ده ،چي دوی به دالله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت كوي داطاعت طريقه داده ،چي دوی به اولي الامر يعني دعالمانو څخه دمسئلو پوښتني كوي او بيا به عمل په كوي ، ددغه آيت په دوهمه جمله كي بيا وعالمانو يعني مجتهدينو ته خطاب دئ او الله جل جلاله ورته فرمايلي دي ،چي كه تاسوته په كومه مسئله كي اختلاف پيدا سو نو قرآن او حديث ته رجوع وكړئ او دخپل فهم ، بصيرت او فكر په كار اچولو سره دقرآن او حديث څخه مسئلې استنباط كړئ خلاصه دا ،چي دپورتني آيت په لومړۍ جمله كي مقلدينو ته دتقليد كولو امر سوی دئ او په دوهمه جمله كي يې مجتهدينو ته داجتهاد حكم سوی دئ.

دوهم آيت:

الله جل جلاله فرمايي:

وَإِذَا جَآءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ ٱلْأَمْنِ أَوِ ٱلْخَوْفِ أَذَاعُواْ بِهِۦ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُوْلِى ٱلْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسْتَنۢبِطُونَهُۥ مِنْهُمْ ۗ .....(۱)

ژباړه : كله ،چي دامن او ويري اړوند كوم كار پيښ سي نو دوی يې نشر كړي (كه دوی تر نشر وړاندي دغه خبره) رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راجع كړې وای او خپل اولي الامر ته يې راجع كړې وای نو په دوی كي ،چي كوم خلك استنباط كولای سي هغوی به حقيقت حال ډېر ښه معلوم كړی وای.

[1]: نساء ، اية ۸۳

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني آيت شانزول داسي و ،چي درسول اللهﷺ په زمانه کي ،چي به کله څه دويري او يا دامن خبره پېښه سوه نو ددغه زمانې منافقينو به دغه خبره پر ځو بنې باندي واړول ځو په ښارونو کي دويري فضا خپره کړي ، دمنافقانو ددغه کار تر اغېز به ځيني ساده مسلمانان لاندي راغلل او دوی به هم داخبري کولې ځو الله جل جلاله آيت کريمه نازل کړ، او دوی يې ددغه کار څخه منعه کړه اولارښوونه يې ورته وکړه ،چي کله تاسو ته کومه دامن او ويري خبره ورسيږي نو ددې پرځای ،چي تاسو پرخپل سرباندي عمل کوئ لومړی داخبره اولي الامر ته ورسوئ په هغو کي ،چي کوم خلک دتحقيق او استنباط ځښتنان دي هغه به دخبري اساس معلوم کړي ،تاسو ته به يې بيان کړي بيا به تاسو په اصلي خبره خبر سئ ، خلاصه داچي دپورتنی آيت څخه معلوميږي ،چي دمسلمان کار دا نه دئ ،چي هره خبره يې تر غوږه ورسېده بايد دستي په خپل فکر عمل په وکړي بايد لومړی داخبره پوهانو ته ورسوي هغو ،چي کوم نظر ورکړ، په هغه باندي بيا عمل وکړي.

پورتنی آيت که څه هم په يوه خاصه موضوع کي نازل سوی دئ مګر دتفسير او اصول فقه دا منل سوې قاعده ده ،چي کله دمسائلو او احکامو استنباط دقرآن څخه کېږي نو که څه هم شان نزول يې خاص وي پاملرنه ورته پکار نه ده دقرآن دالفاظو عموميت ته پاملرنه پکار ده او دالفاظو عموميت ته اعتبار ورکول کېږي ، ددغه قاعدې په نظر کي نيولو سره دپورتني آيت څخه موږ ته داسي لارښوونه کېږي ،چي کوم خلک ،چي دبصيرت او ذکاوت والا نه دي هغو ته ،چي کومه خبره ورسيږي هغوی حق نه لري ،چي په خپل سر باندي او په خپل فکر سره پرېکړه وکړي بايددوی هغه کسانو ته رجوع وکړي ،چي هغوی داستنباط اهليت او وړتيا ولري کله ،چي هغوی دخپل بصيرت او پوهي

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رڼا کي کوم حکم وکړ، عام خلک دي بيا په هغه سره عمل وکړي .
همدغه کار ته تقليد ويل کېږي.

امام رازي رحمه الله دپورتني آيت لاندي ليکي:

فثبت ان الاستنباط حجة والقياس اما استنباط او داخل فيه فوجب ان يكون حجة اذا ثبت هذا فنقول : الاية دالة علي امور احدها ان في احكام الحوادث مالايعرف بالنص بل بالاستنباط وثانيها ان الاستنباط حجة وثالثها ان الامي يجب عليه تقليد العلماءفي احكام الحوادث.([1])

ژباړه : نو داخبره ثابته سوه ،چي استنباط حجت دئ او قياس يا خو خپل استنباط دئ اويا په دې کي داخل دئ په هر صورت قياس هم حجت دئ کله ،چي داخبره ثابته سوه نو موږ وايو : پورتني آيت پر څو خبرو باندي دلالت کوي : لومړی داچي په نوو پيدا سوو مسائلو کي ځيني داسي مسئلې سته ،چي دنص څخه په ښکاره ډول نه معلومېږي بلکي په استنباط معلومېږي، دوهمه خبره دا معلومه سوه ،چي استنباط حجت دئ ، دريمه خبره دا معلومه سوه ،چي پر امي باندي لازمه ده ،چي په نوو پيدا سوو مسائلو کي دعلماوو تقليد وکړي.

ځينو علماوو پر پورتني خبر باندي اعتراض کړی دئ ،چي په آيت کريمه کي خو دجنګ بيان سوی دئ دامن حالات به څنګه دجنګ پر حالاتو باندي قياس کړل سي؟([2])

دپورتني اعتراض جواب خو موږ لومړی ويلی و ،چي قانون داسي دئ ،چي دآيت عامو الفاظو ته اعتبار ورکول کېږي او دشانزول خاصو

---

[1]: تفسير كبير ج : ۳ ص : ۲۷۲

[2]: تحريک ازادي فکر مجله ،ص : ۳۱ دمولانا محمد اسماعيل سلفي دلوري څخه

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالاتو ته اعتبار نه ورکول کېږي دهمدې خبري په تائيد امام رازي رحمه الله ليکي:

ان قوله (واذا جاءهم امر من الامن او الخوف) عام في كل ما يتعلق بالحروب وفيما يتعلق بسائر الوقائع الشرعية لان الامن والخوف حاصل في كل ما يتعلق بباب التكليف فثبت انه ليس في الايت ما يوجب تخصيصها بامر الحروب.([1])

ژباړه : دالله جل جلاله دا وينا ،چي کله دامن اوويري خبره پېښه سي ـ دالله جل جلاله دغه حکم عام دئ په جنګي اونورو ټولو شرعي چارو پوري اړه لري ځکه امن او وېره داسي څه دي ،چي دتکليف په هر ډګر پوري اړه لري بالاخره داخبره ثابتيږي ،چي په آيت کي ،چي کوم امر سوی دئ يوازي په جنګي چارو پوري اړه نه لري.

همدا ډول امام ابوبکرحصاص رحمه الله هم دپورتني اعتراض جواب په همدغه ډول کړی دئ او ورسره تر څنګ يې دځينو نورو شبهاتو ليري والی هم کړی دئ ، همدا لامل دئ ،چي داهل حديثو مشهور عالم نواب صديق حسن خان پورتني آيت دقياس دجواز لپاره دليل بللی دئ ځکه نوموړی عالم په خپل تفسير کي داسي ليکي:

في الاية اشارة الي جواز القياس وان من العلم ما يدرک بالاستنباط.([2])

ژباړه : په پورتني آيت کي دقياس جواز ته اشاره ده ځکه ځيني پوهه په استنباط سره درک کېدای سي.

که پورتنی آيت يوازي دامن او ويري دزمانې پوري خاص سي او ددغه زمانې پرته بل شي په ثابت نه سي نو دپورتني آيت څخه به څنګه قياس ثابت سي.

---

[1]: تفسير کبير ج : ۳ ص : ۲۷۳

[2]: تفسير فتح البيان ج : ۲ ص : ۳۳ ، دنواب صديق خان تفسير.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم آيت:

الله جل جلاله فرمايي:

فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ (١)

ژباړه: ولې د دوی څخه يوه ډله د هرې ډلې څخه نه وزي څو په دين کي پوهه لاسته راوړي تر بېرته راتګ وروسته خپل قوم وويروي ښايي خپل قوم به د الله جل جلاله د نافرمانۍ څخه وساتي.

په پورته آيت کريمه کي پر دې خبره باندي ټينګار سوی دئ، چي ټول مسلمانان دي په جهاد او نورو کارونوکي بوخت نه پاتېږي بلکي يوه ډله دي د الله جل جلاله په دين باندي دپوهاوي لپاره ځانونه وقف کړي څو خلکو ته د الله جل جلاله د دين احکام ورسوي هغو خلکو ته، چي ځانونه يې د دين په نورو څانګو بوخت کړي دي او د دين د احکامو دزده کړي لپاره يې وخت نه دئ پيدا کړی، همدا لامل دئ، چي پورتنی آيت پر هغو کسانو باندي، چي علم يې زده کړی دئ دا خبره لازمه کړې ده، چي دوی به خلکو ته د الله جل جلاله د دين احکام ورزده کوي او پر هغو کسانو باندي، چي په نورو څانګو بوخت دي دا خبره يې لازمه کړې ده، چي د همدغه کسانو څخه به زده کړه کوي او عمل به په کوي څو په دې لاره سره د الله جل جلاله د نافرمانۍ څخه ځانونه وژغوري. امام ابوبکر جصاص رحمه الله پر همدې خبره باندي د تبصرې په بڼه ليکي:

فاوجب الحذر بانذارهم والزم المنذرين قبول قولهم.(١)

١: سورة توبة الاية ١٢٣

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر علماوو لازمه ده ،چي خلک دالله جل جلاله شخه وبېروي او پر خلکو باندي لازمه ده ،چي ددوی قول ومني.
يعني علماوو ،چي دالله جل جلاله ددين احکام يې زده کړی دي داخبره پر لازمه ده ،چي الهي احکام خلکو ته ورسوي او پر خلکوباندي ددوی اطاعت لازم دئ ،حاصل داچي خلکو ته پکارده ،چي دالله جل جلاله دپورتني آيت حکم ومني دعلماوو خبري دي ومني او دالله جل جلاله دنافرمانۍ شخه دي ځانونه خلاص کړي.

څلورم آيت:

الله جل جلاله فرمايي:

فَسْـَٔلُوٓاْ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ (٢)

ژباړه: که تاسو نه پوهېږئ نو داهل ذکر شخه پوښتنه وکړئ.
په پورتني آيت کي انسانانو ته اصولي لارښوونه سوې ده ،چي کوم کسان ،چي ديوه فن په اړه معلومات نه لري هغوی دي دعالمانو شخه پوښتنه وکړي او بيادي عمل په وکړي همدې کار ته تقليد ويل کېږي.
علامه الوسي رحمه الله ليکي:

واستدل بها ايضا علي وجوب المراجعة للعلماء فيما لايعلم وفي الاكليل: للجلال الدين السيوطي انه استدل بها علي جواز تقليد العامي في الفروع.(٣)

ژباړه: په پورتني آيت کي پردې خبره باندي هم دليل ويل کېدای سي ،چي په هغه خبرو کي ،چي چاته يې علم نه وي علماوو ته رجوع کول

١: احکام القران لجصاص ج: ٢ ص: ٢٦٢ باب طاعة الرسول الله صلى الله عليه وسلم.
٢: سورة النحل الاية ٤٣
٣: روح المعاني ج: ١٤ ص: ١٤٨.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

واجب دي ، علامه سیوطي رحمه الله په اکلیل نومي کتاب کي لیکي: په پورتني آیت کي پردې خبره باندي هم دلیل دئ ،چي عامو خلکو ته په فروعي مسئلو کي تقلید کول جایز دئ.

که پورتنی آیت کریمه دتقلید لپاره ددلیل په توګه وویل سي نو ځینو خلکو ته دا نیوکه ور پرزړه کېږي ،چي کله دمکې مشرکینو دحضرت محمد صلی الله علیه وآله وسلم درسالت څخه منکر سوه او دا یې ویل ،چي موږ ته ولي درسالت په توګه یوه ملایکه نه راځي؟ الله جل جلاله دا آیت نازل کړ:

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ إِلَّا رِجَالاً نُّوحِىٓ إِلَيۡهِمۡۚ فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٤٣﴾ (۱)

ژباړه : موږ ترتا وړاندي نور خلک هم درسولانو په ډول لېږلي وه ، که تاسو نه پوهېږئ نو داهل ذکر څخه پوښتنه وکړئ.

په پورتني آیت کي ،چي(اهل ذکر) یاد سوي دي ،دځینو مفسرینو په آند داهل کتابو علماء ځیني مراد دي ، دځینو په آند هغه علماء ځیني مراد دي ،چي درسول الله صلی الله علیه وآله وسلم په زمانه کي یې اسلام راوړی وو ، دځینو په آند اهل قرآن ځیني مراد دي.

مطلب دا چي دټولو مفسرینو پردې خبره باندي اتفاق دئ ،چي دپورتني آیت مطلب دادئ ،چي مخکني ټول انبیاء علیهم السلام انسانان وه ملایکي نه وې له همدې دپورتني آیت دسباق ، سوق او سیاق څخه هیڅ دتقلید او اجتهاد خبره نه معلومېږي؟

۱: سورة النحل الایة ۴۳

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتنی سوال جواب دادئ : ،چي دآیت شریف څخه په دلالت النص باندي تقلید معلومیږي، او پر تقلید باندي دلالت کوي ، حاصل داچي داهل الذکر څخه ،چي هرڅوک مراد وي خو دوی ته درجوع حکم هغه چاته سوی دئ ،چي په هغو کي ذاتي ناپوهي نغښتې وي ، داخبره هغه وخت منل کېدای سي ،چي کله دا اصل ومنل سي ،چي هر پوه دي عالم ته رجوع کوي او دغه اصل دپورتني آیت څخه معلومیږي ،بالاخره پورتنی آیت دتقلید لپاره استدلال کېدای سي ، بله خبره داده ،چي مخکي موږ ویلي وه ،چي ټول فقهاء او مفسرین لاندي قاعده بیانوي:

العبرة لعموم اللفظ لا لخصوص المورد.

ژباړه : اعتبار عمومي الفاظو ته دئ خاص هغه مورد ته اعتبار نه ورکول کېږي په کوم کي ،چي آیت نازل سوی وي.

که څه هم پورتنی آیت دمکې دمشریکانو په جواب کي نازل سوی دئ خو دآیت الفاظ عام دي نو ځکه دآیت څخه دشک پرته دا اصول ثابتیږي ،چي هغه خلک ،چي علم نه لري هغه دي علماوو ته رجوع وکړي او پوښتنه دي ځني وکړي ، همدا خبره دتقلید مفهوم دئ ځکه خطیب بغدادي رحمه الله فرمايي:

اما من یسوغ له التقلید فهو العامي الذي لایعرف طریق الاحکام الشرعیة فیجوز له ان یقلد عالما ویعمل بقوله قال الله تعالي فَسْـَٔلُوٓاْ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ(٣)(١)

ژباړه : داچي تقلید به چاته جایز وي (باید وویل سي ،چي تقلید) دهغه عام سړي لپاره جایز دئ ،چي شرعي احکام نه پېژني داسي سړي ته جایز

---

[1]: الفقه والمتفقه للخطیب البغدادي رحمه الله ج : ۲ ص : ٦۷ ط : دارالافتاء سعودیة ریاض.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ ،چي ديوه عالم تقليد وکړي او په خبره يې عمل وکړي ځکه الله جل جلاله فرمايي: که تاسو نه پوهېږئ نو داهل ذکر څخه پوښتنه وکړئ.
تر دې خبرې وروسته علامه خطيب بغدادي رحمه الله په خپل سند سره د حضرت عمرو بن قيس رحمه الله قول رانقل کړی دئ ،چي داهل ذکر څخه مراد علماء دي.

دتقليد ثبوت په حديث سره

لکه دقرآن دآياتونو څخه ،چي دتقليد ثبوت وسو په همدې ډول دډېرو احاديثو څخه هم دتقليد جواز ثابتيږي ،چي ځيني احاديث يې په لاندي ډول دي:

۱: عن حذيفة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : اني لادري مابقائي فيكم فاقتدوا باللذين من بعدي ابي بكر وعمر رضي الله عنهما.([1])

ژباړه :دحذيفة رضي الله عنه څخه روايت دئ ، دی فرمايي ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: زه نه يم خبر ،چي زه به په تاسو کي څومره عمر يم نو تاسو زما وروسته په ابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه پسي اقتداء وکړئ.
په پورتني حديث کي يوه خبره ديادولو وړ ده هغه داچي په حديث کي داقتداء لفظ استعمال سوی دئ دغه لفظ دې ته ويل کېږي ،چي ديو چا په ديني چارو کي پيروي وسي نه داچي په انتظامي چارو کي دچا پيروي وسي ځکه دعربي لغت مشهور عالم ابن منظور ليکي: اَلْقُدْوَةُ وَالْقِدْوَةَ ما تسننت به.

[1]: رواه الترمذي وابن ماجة واحمد ، مرقاة المفاتيح ج : ۵ ص: ۵۴۹ باب مناقب ابي بكر رضي الله عنه وعمر رضي الله عنه.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : قدوة دې ته ویل کیږي ،چي دچا پر سنت باندي عمل وکړل سي.

نوموړی عالم زیاتوي: القدوة الاسوة.[۱]

ژباړه : قدوة نمونې ته وايي.

پورتنی لفظ په قرآنکریم کي دانبیاؤ علیهم السلام او صالحینو داطاعت لپاره استعمال سوی دئ ځکه الله جل جلاله فرمايي:

أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُ فَبِهُدَىٰهُمُ ٱقْتَدِهْ ......(۲)

ژباړه: داهغه کسان دي ،چي هدایت ورته کړل سوی دئ تاسو هم ددوی په هدایت پسي اقتداء وکړئ.

همدا ډول درسول الله ﷺ دوفات په قصه کي داسي راځي:

یقتدي ابوبکر رضي الله عنه بصلوة رسول الله ﷺ والناس مقتدون بصلوة ابوبکر رضي الله عنه .(۳)

ژباړه : ابوبکر رضي الله عنه په رسول الله ﷺ پسي اقتدا کړې وه او خلکو په ابوبکر رضي الله عنه پسي اقتدا وکړه.

په مسند احمد کي دحضرت ابووائل رحمه الله څخه روایت دئ ، دی مبارک فرمايي:

قَالَ جَلَسْتُ إِلَى شَيْبَةَ بْنِ عُثْمَانَ فَقَالَ جَلَسَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي مَجْلِسِكَ هَذَا فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَدَعَ فِي الْكَعْبَةِ صَفْرَاءَ وَلَا بَيْضَاءَ إِلَّا قَسَمْتُهَا بَيْنَ النَّاسِ قَالَ قُلْتُ لَيْسَ ذَلِكَ لَكَ قَدْ سَبَقَكَ صَاحِبَاكَ لَمْ يَفْعَلَا ذَلِكَ فَقَالَ هُمَا الْمَرْءَانِ يُقْتَدَى بِهِمَا(۴)

ژباړه : ابووائل رحمه الله فرمايي: زه یوه ورځ دشیبة بن عثمان رحمه الله سره ناست وم ، شیبة بن عثمان رضي الله عنه راته وویل: یوه ورځ ستا پر ځای باندي

[۱]: لسان العرب ج : ۲ ص : ۳۱

[۲]:الانعام ،اية ۹۰

[۳]: صحیح بخاري ج : ۱ ص : ۹۹ ، باب الرجل یاتم بالامام.

[۴]: مسند احمد ، ج : ۳ ص : ۴۱۰ ، مسند شیبة بن عثمان ورقم الحدیث:۱۴۸۳۸

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عمر بن خطاب رضي الله عنه ناست و او وې ویل : زه داسي اراده لرم ،چي په کعبه کي ،چي کوم سره او سپین زر دي هغه ټوله دخلکو په منځ کي ووېشم، شیبه وایي : ما ورته وویل : (اې عمره رضي الله عنه !) تر تا وړاندي دوه صاحبان یعني حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او حضرت ابوبکر رضي الله عنه تېر سوي دي هغو خو داسي نه دي کړي لکه ته ،چي یې کوې؟ عمر رضي الله عنه وویل: دوی دواړه داسي خلک وه ،چي اقتدا پسي وسي.

همدا ډول په مسند احمد کي دحضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دئ ،چي یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوه مجلس کي وفرمایل: اوس به ستاسو په مجلس کي یو جنتي سړی را داخل سي، دلږ وخت تېرېدو وروسته یو انصاري صحابي مجلس ته راغلی ، په دوهمه ورځ هم دغسي پېښه وسوه او په دریمه ورځ هم وسوه. حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه یوه شپه دغه انصاري صحابي مېلمه کړ، دعبدالله بن عمر رضي الله عنه داسي ګومان و ،چي دغه صحابي به ډېر عبادت کوي (چي رسول الله صلی الله علیه وسلم په جنتي یادکړ.)خو هغسي نه وه بلکي هغه انصاري صحابي څو اذکار وویل بیا تر سهاره پوري بیده و ، عبدالله بن عمر رضي الله عنه ورته وفرمایل:زه ستالوري ته ځکه راغلم ،چي تا وازمویم ،چي ته څومره عبادت کوې؟ ترڅو زه په تا پسي اقتدا وکړم هغه صحابي ورته وویل :زه خو خاص عبادت نه کوم مګر یو کار کوم هغه داچي دمسلمان سره په زړه کي حسداو ضد نه ساتم.(۱)

[1] اخرجه احمد من طریق عبدالرزاق ثنا معمر عن الزهري ،اخبر انس رضي الله عنه وهو اسناد صحیح، مسند احمد ، ج : ۳ ص : ۱۶۶، مسندات انس رضي الله عنه

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ځايونه ،چي بيان سوه په ټولو ځايونو کي اقتدا په ديني کارونو کي داطاعت او پيروی په معنا راغلې ده په ځانګړي ډول په لومړنيو دوو حديثونو کي په خصوصي ډول داقتداء لفظ دابوبکر ﷺ داطاعت لپاره استعمال سوی دئ. همدا لامل دئ ،چي په پورتني حديث کي ،چي دعمر او ابوبکر ﷺ داقتدا خبره سوې ده موخه ځيني داده ،چي تاسو ددوی دوو په ديني چارو کي پيروي او اطاعت وکړئ ، همدې کار ته تقليد ويل کيږي.

دعبدالله بن عمرو ﷺ څخه په بخاري او مسلم کي روايت سوی دئ ،چي رسول الله ﷺ فرمايلي دي:

۲: " إن الله لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه من العباد ولكن يقبض العلم بقبض العلماء حتى إذا لم يبق عالما اتخذ الناس رءوسا جهالا فسئلوا فأفتوا بغير علم فضلوا وأضلوا "[1]

ژباړه : باور وکړئ الله جل جلاله دخلکو څخه علم داسي نه پورته کوي ،چي دخلکو دزړونو څخه علم وباسي بلکي په داسي ډول يې پورته کوي ،چي علماء مړه سي ، هيڅ عالم به پاته نه سي خلک به خپل رئيسان جاهلان وټاکي نو خلک به پوښتني ځني کوي هغوی به بېله علمه فتواوي ورکوي ، خپله به هم ځانونه ګمراه کوي او نور به هم ګمراه کوي.

پورته حديث ته که وکتل سي په ښکاره معلوميږي ،چي دفتوا کار علماوو ته سپارل سوی دئ يعني داچي عام خلک به پوښتني ځني کوي او علماء به جوابونه ورکوي.همدا دتقليد حقيقت دئ.

[1]: مشکوة المصابيح ج :۱ ص : ۳۳ ، کتاب العلم ،لومړی فصل.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني حدیث کي یوه بله مهمه خبره هم دپام وړ ده هغه داچي رسول اللهﷺ دیوې داسي زمانې دراتګ خبر ورکړی دئ ،چي په هغه زمانه کي به علماء له منځه ځي او جاهلان خلک به فتواوي ورکوي ،په داسي زمانه کي علماء له منځه تللي وي او جاهلان فتواوي ورکوي په داسي زمانه کي به نو خلکو ته پرته له دې ،چي دپخوانیو علماوو تقلید وکړي بله به کومه لاره ورته پاته وي؟ ځکه علماء به له منځه تللي وي پاته خلک به جاهلان وي او نه به بل داسي څوک وي،چي مستقیما دقرآن او حدیث څخه استنباط وکړي په داسي حالت کي به پرته له دي ،چي دپخوانیو علماوو ،چي وفات سوي وي تقلید وکړل سي بله لاره به نه وي. ددې حدیث څخه دا معلومه سوه ،چي که په دنیا کي مجتهدین علماء موجود وه نو ددوی څخه دي دمسائلو پوښتني وکړل سي او بیا دي یې تقلید وکړل سي او که په دنیا کي داسي عالم پاته نه سو نو بیا دي دهغو علماوو تقلید وکړل سي ،چي ددنیا څخه تللي او رحلت یې کړی وي او دجاهلانو دفتواوو تقلید دي نه کېږي.

په بل حدیث کي راغلي دي:

٣: وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " من أفتي بغير علم كان إثمه على من أفتاه....... " . رواه أبو داود([1])

دابوهریرةؓ څخه روایت دئ ،چي رسول اللهﷺ وفرمایل: کوم سړي که دعلم پرته فتوا ورکړل نو ګناه به یې هم دده په غاړه وي.

پورتني حدیث هم دتقلید پر ثبوت باندي ښکاره دلیل دئ ځکه په پورتني حدیث کي ویل سوي دي ،چي چا غلطه فتوا ورکړل نو ټوله

[1]: مشکوة المصابیح ، ج : ١ ص : ٣٧ ، کتاب العلم ، فصل الثاني

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه دده پر غاړه لوېږي نو كه تقليد جايز نه واى نو ټوله ګناه ولي پرده باندي لوېدل بلكي پر مستفتي باندي به هم ګناه واى ،چي ولي يې ددغه مسئلې دصحت تحقيق نه دئ كړى.

دپورته خبري په نظر كي نيولو سره داخبره ثابته سوه ،چي كوم كس ،چي علم نه لري پر هغه باندي فقط دومري خبره لازمه ده ،چي دخپلو معلوماتو له مخي ديوه داسي عالم څخه پوښتنه وكړي ،چي هغه په قرآن او حديث باندي پوهيږي نور نو كه هغه عالم غلطه فتوا وركړل ټوله ګناه يې دهغه عالم پر غاړه ده ، پوښتونكى دګناه څخه خلاص دئ ګناه يې يوازي پر عالم باندي ده.

په يوه بل روايت كي راځي:

٤: وعن إبراهيم بن عبد الرحمن العذري قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " يحمل هذا العلم من كل خلف عدوله ينفون عنه تحريف الغالين وانتحال المبطلين وتأويل الجاهلين " . رواه البيهقي([1])

ژباړه : دابراهيم بن عبدالرحمن العذري رحمه الله څخه روايت دئ ، دى وايي ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دا علم به دهر راتلونكي نسل هغه ثقه خلك زده كوي ،چي دغلوكونكو تحريف ، ددرواغجنانو درواغ او دجاهلانو تاويل به ليري كوي.

په پورتني حديث كي دجاهلانو او باطلو انسانانو بدي بيان سوې ده او دا ويل سوي دي ،چي دجاهلانو دتاويل او درواغو ردول دعلماوو فريضه ده ، همدا ډول په حديث كي په ښكاره ډول ويل سوي دي ،چي څوك په قرآن او حديث كي مجتهدانه بصيرت نه لري هغوى نسي كولاى ،چي پر خپل فهم او فكر باندي اعتماد وكړي بيا دقرآن او حديث

[1]: مشكوة ، ج : ١ ص : ٣٧، كتاب العلم ، الفصل الثاني.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاويلات وکړي،پکار داده ،چي دقرآن او حديث دښه پوهاوي لپاره دعلم څښتنانو ته رجوع وکړل سي. په پورتني حديث کي داخبره په ښکاره ډول بيان سوې ده ،چي دقرآن او حديث تاويلات يوازي دلوړو عالمانو کار دئ هغه خلک ،چي په علم کي پوره مهارت نه لري هغوی هيڅ حق نه لري ،چي دقرآن او حديث تاويلات وکړي او ددې کار په حديث کي په کلکه بدي او مذمت بيان سوی دئ ، دپورته خبرو څخه معلوميږي ،چي دقرآن او حديث دتاويل لپاره لږ علم بسنه نه کوي بلکي ددې کار لپاره مجتهدانه بصيرت او پوره مهارت ته اړتيا سته.

په بخاري شريف کي تعليقًا او په مسلم شريف کي سندا يو حديث راغلی دئ ،چي ابوسعيد خدري ﷺ روايت کوي ،چي ځيني اصحابان مبارکان نبوي مسجد ته نا وخته راتلل نو رسول الله ﷺ هغوی ته دوختي راتللو او په مخکني صف کي ددريدو امر وکړ او ټينګار يې پر وکړ او دايې هم ورته وفرمايل:

ايتموا بي وليأتم بكم من بعدكم.(1)

ژباړه : تاسو ماته وګورئ او په ماپسي اقتدا وکړئ، نور خلک دي تاسوته وګوري هغوی دي په تاسو پسي اقتدا وکړي.

درسول الله ﷺ ددغه مبارکي وينا دوه مطلبه کېدای سي يو داچي مخکني خلک دي رسول الله ﷺ ته وګوري او اقتدا دي پسي وکړي او دشا خلک دي دمخکي صف خلکو ته وګوري او اقتدا دي پسي وکړي. دوهم مطلب دادئ ،چي اصحابان دي ژر ، ژر راسي څو درسول الله ﷺ دلمانځه طريقه ښه زده کړي ځکه هغه نسلونه ،چي وروسته راځي

(1): صحيح بخاري باب الرجل ياتم بالامام وياتم الناس بالماموم ، ج : ١ ص : ٦٩.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی به داصحابانو څخه درسول اللهﷺ دلمانځه طریقه زده کوي ، په دوی پسې به اقتدا کوي او ددوی تقلید به کوي.
دپورتني حدیث په شرح کي حافظ ابن حجر رحمه الله لیکي :

وقیل معناه تعلموا مني احکام الشریعة ويتعلم منكم التابعون بعدكم وكذالک اتباعهم الي انقراض الدنیا.([1])

ژباړه : ځینو ویلي دي ،چي دپورتني حدیث معنا داده ،چي تاسو زما څخه دشریعت احکام زده کړئ، تابعین به ستاسو څخه شرعي احکام زده کړي، همدا ډول به ددوی متبعین شرعي احکام ددوی څخه زده کوي او دا لړۍ به ددنیا تر پای ته رسېدو پوري روانه وي.
په مسند احمد کي حضرت سهل بن معاذ دخپل پلار څخه روایت کوي :

ان امراة اتته فقالت یارسول الله انطلق زوجي غازیا وكنت اقتدي بصلاته اذا صلى وبفعله كله فاخبرني بعمل يبلغي عمله حتى يرجع.(۲)

ژباړه : یوه ښځه رسول اللهﷺ ته راغلل او ورته وې ویل : اې دالله جل جلاله رسوله ﷺ! زما خاوند غزا ته تللی دئ، زما خاوند داسي و ،چي کله به یې لمونځ کاوه ما به اقتدا پسې کول بلکي په ټولو لونځو کي ما په خپل خاوند پسې اقتدا کول او دهغه پیروي به مي کول، اوس ما ته یو داسي کار راوښیه ،چي زه دخپل خاوند سره په ثواب کي برابره سم څو دی بېرته راځي.

[1]: فتح الباري ج : ۲ ص : ۱۷۱ ، ط: میریه ، س : ۱۳۰۰

[2]: مسند احمد ، ج: ۳ ، ص : ۴۳۹ مسند معاذ بن انس رضي الله عنه واورده الشیمي رحمه الله في مجمع الزوائد وقال رواه احمد وفيه ذبان بن فائد وثقه ابوحاتم وضعفه جماعة وبقية رجاله ثقا ت ، الفتح الرباني ج : ۱۴ ص: ۱۲ ، فضل المجاهدین.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته حديث ته که وکتل سي په ښکاره ډول ځني معلوميږي ،چي هغې ښځي رسول اللهﷺ ته وويل ،چي زه دخپل خاوند تقليد کوم ، په لمانځه او نور کارونو کي يې اطاعت کوم، رسول اللهﷺ ددې دتقليد خبره واوريده هيڅ ملامتي يې نه پر وويل ،چي ته ولي تقليد کوې؟

حضرت عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما په ترمذي کي روايت کوي ،چي رسول اللهﷺ فرمايي: په کوم کس کي ،چي دوه خصلتونه پيدا سي الله جل جلاله به هغه کس صابر او شاکر وليکي ، هغه خصلتونه دادي:

من نظر في دينه الي من هو فوقه فاقتدى به ونظر في دنياه الي من هو دونه فحمد لله.(۱)

ژباړه : که چا په دين کي هغه چاته وکتل ،چي تر ده لوړ و او بيا يې پيروي وکړه او په دنيا کي يې و هغه چاته وکتل ،چي ترده کښته وي بيا يې دالله جل جلاله حمد ووايه.

داصحابانو په وخت کي ددوی تقليد کول

داصحابانو په زمانه کي هم زيات ځايونه په تقليد عمل سوی دئ يعني کومو اصحابانو ،چي به دعلم لپاره زيات وخت نه سوای مصرفولای يا به يې په يوه خاصه مسئله کي په خپل فکر سره اجتهاد نه سوای کولای نو دنورو داسي اصحابانو څخه به يې پوښتنه کول ،چي هغوی به په قرآن او حديث کي پوهه درلوده بيا به دوی عمل په کاوه او تقليد به يې کاوه . پاته دي نه وي ،چي دداسي اصحابانو څخه مطلق او مشخص دواړه تقليدونه ثابت دي ، دمطلق تقليد خو دومره پيښي سته

(۱): جامع ترمذي بشرح ابن العربي رحمه الله ج : ۹ ص : ۱۳ ابواب القيامة.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي درست كتاب ځني جوړيږي خو دييلګي لپاره به يې څو مثالونه دلته راوړو:

۱ : عن ابن عباس قال: خطب عمر بن الخطاب الناس بالجابية وقال: يا أيها الناس من أراد أن يسأل عن القرآن فليأت أبي بن كعب ومن أراد أن يسأل عن الفرائض فليأت زيد بن ثابت ومن أراد أن يسأل عن الفقه فليأت معاذ بن جبل ومن اراد أن يسأل عن المال فليأتني فإن الله جعلني له والياً وقاسماً. رواه الطبراني في الأوسط ([1])

ژباړه : ابن عباس رضي الله عنه فرمايي: عمر بن خطاب رضي الله عنه په جابيه ځاى كي خطبه وويل ،په خطبه كي يې داسي وفرمايل: اې خلكو! كه څوك غواړي ،چي قرآن زده كړي نو ابى بن كعب رضي الله عنه ته دي ورسي ، كه څوك غواړي ،چي ميراث زده كړي زيد بن ثابت رضي الله عنه ته دي ورسي، كه څوك په فقه كي زده كړه غواړي معاذ بن جبل رضي الله عنه ته دي ورسي او كه څوك مال غواړي ماته دي راسي ځكه الله جل جلاله والي او وېشونكى ګرځولى يم.

په پورتنۍ خطبه كي حضرت عمر رضي الله عنه په ښكاره خلكو ته امر كړى دئ ،چي تاسو په فقه ، ميراث او تفسير په علومو كي دهمدغو علومو ماهرينو ته مراجعه وكړئ ، پوهه ځني تر لاسه كړئ او بيا عمل په وكړئ ، دا هم څرګنده ده ،چي خلك دوه ډوله دي ځيني هغه خلك دي ،چي پوهه په يوشي كي ترلاسه كولاى سي خو ددليل دزده كولو جوګه نه وي ، ځيني بيا داسي كسان دي ،چي پوهه ددليل سره ترلاسه

[1]: ذكر الهيثمي رحمه الله وفيه سليمان بن داود بن الحصين لم ار من ذكره. مجمع الزوائد ، ج : ١ ص : ١٣٥، باب اخذ كل علم من اهله. قلت ذكره ابن ابي حاتم في الجرح والتعديل، ج : ٢ ، قسم : ١ ص : ١١١، والخطيب في تاريخ بغداد ج : ١ ص : ٦٢، فلم يصف احدهما بجرح وتعديل، وهو ابن لداود بن الحصين رحمه الله ، تقي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای سي، پورتنۍ خبره دواړو ډلو کسانو ته راجع ده يعني کوم کسان ،چي ددليل جوګه دي هغه دي دعلماوو څخه پوهه ددليل سره ترلاسه کړي او کوم کسان ،چي ددليل جوګه نه دي هغه دي پوهه ترلاسه کړي ددليل غوښتنه دي نه کوي ددليل پرته دي عمل په وکړي.
داصحابانو په زمانه کي کومو اصحبانو ،چي به خپل ځانونه ددې جوګه نه ګڼل ،چي دقرآن او حديث څخه دي استنباط وکړي هغو به دعلم دماهرينو اصحبانو څخه پوښتنه کول ، مسايل به يې ځني زده کول او بيا به يې عمل په کاوه ،چي مثالونه به يې وروسته راسي.
۲ : عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الدَّيْنُ عَلَى الرَّجُلِ إِلَى أَجَلٍ فَيَضَعُ عَنْهُ صَاحِبُ الْحَقِّ وَيُعَجِّلُهُ الْآخَرُ فَكَرِهَ ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَنَهَى عَنْهُ.([1])
ژباړه : سالم بن عبدالله رضي الله عنه فرمايي: دعبدالله بن عمر رضي الله عنهما څخه پوښتنه وسوه ،چي ديوه کس پر بل سړي باندي تر ټاکلي وخت پوري مال باندي وي دمال مالک پوروړی ته ووايي ،چي زه به څه مال درته معاف کړم خو ته تر ميعاد مخکي ماته زما قرض راکړه ـ داسي کړنه جايز ده که يا؟ ابن عمر رضي الله عنهما دا کړنه خوښه نه کړه او هغه کس يې ځني منعه کړ.
پورتنۍ مسئله ،چي ابن عمر رضي الله عنهما جواب کړه په دغه مسئله کي کوم ځانګړی آيت يا حديث نه دئ راغلی ، کوم جواب ،چي ابن عمر رضي الله عنهما ووايه دا دده خپل اجتهاد و ، ابن عمر رضي الله عنهما ددليل پرته هغه ته جواب

[1]: موطا امام مالک، ص : ۲۷۹،ماجاء في الربا في الدين.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

و وایه هغه کس هم ددلیل پرته ومانه دکوم دلیل غوښتنه یې ونه کړه، همدغه کار ته تقلید ویل کیږي.

۳: عن عبدالرحمن قال سالت محمد بن سیرین عن دخول الحمام ، فقال : کان عمربن الخطاب ﷺ یکرهه.(۱)

ژباړه : عبدالرحمان وایي ،چي ما دمحمد بن سیرین رحمه الله څخه پوښتنه وکړه ،چي دغسل لپاره حمام ته تلل جایز دي؟ ده په جواب کي راته وویل: حضرت عمر رضي الله عنه داکار نه خوښاوه.

تاسو وګورئ ! محمد بن سیرین رحمه الله څومره جلیل القدر تابعي دئ بیا هم دحضرت عمر رضي الله عنه فقط په دومره وینا قناعت کوي ،چي هغه یې یوازي مکروه ګڼي او دهیڅ ډول دلیل غوښتنه نه کوي سره ددې ،چي په دې اړه زیات مرفوع حدیثونه هم سته ،چي یو یې خپله حضرت عمر رضي الله عنه روایت کړی دئ:

۴: عن سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ خَرَجَ حَاجًّا حَتَّى إِذَا كَانَ بِالنَّازِيَةِ مِنْ طَرِيقِ مَكَّةَ أَضَلَّ رَوَاحِلَهُ وَإِنَّهُ قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يَوْمَ النَّحْرِ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ عُمَرُ اصْنَعْ كَمَا يَصْنَعُ الْمُعْتَمِرُ ثُمَّ قَدْ حَلَلْتَ فَإِذَا أَدْرَكَكَ الْحَجُّ قَابِلًا فَاحْجُجْ وَأَهْدِ مَا اسْتَيْسَرَ مِنْ الْهَدْيِ.([۲])

ژباړه : سلیمان بن یسار رحمه الله فرمایي: ابو ایوب انصاري رضي الله عنه دحج لپاره راوتلی وو ،چي نابېره پر نازیه نومي ځای باندي ،چي مکې ته پرلاري دیو ځای نوم دئ ـ سورلۍ یې ورکه سوه ، دلوی اختر دمیاشتي پر لسمه نېټه ورسېدئ پر دغه وخت دحج دارکانو وخت تېر سوی و ، ابوایوب انصاري رضي الله عنه دعمر رضي الله عنه لوري ته ورغلی خپل ټول حالات یې

---

[۱]: اخرجه مسدود (المطالب العالیة للحافظ ابن الجر ، ج ۱ ص : ۵۱ ، ح : ۱۸۷)

[۲]: موطا امام مالک ص : ۱۴۹ ، هدي من فاته الحج.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته بيان کړ، يعني پوښتنه يې ځني وکړه ،چي زما څخه دحج مناسک تېر سوه زه اوس څه وکړم؟ عمر ﷺ په جواب کي ورته وويل: ته ورسه داسي کړني وکړه لکه يو عمره والا ،چي يې کوي يعني دعمرې ارکان ترسره کړه، بيا ځان حلال کړه کله ،چي راتلونکی کال راسي بيا دحج ارکان ترسره کړه کوم حيوان ،چي دي په توان وي هغه هديه کړه بيا ځان حلال کړه.

په پورتني حديث کي که تاسو وګورئ ابو ايوب انصاري ﷺ دحضرت عمر ﷺ څخه دمسئلې پوښتنه وکړه هغه جواب ورکړ، کله ،چي ابو ايوب انصاري ﷺ جواب واورېدئ دهيڅ دليل غوښتنه يې ونه کړه بلکي دحضرت عمر ﷺ پر پوهه او علم يې اعتماد وکړ او بيا يې عمل په وکړئ ، نه هم حضرت عمر ﷺ ابو ايوب انصاري ﷺ ته دليل وړاندي کړ، همدې کار ته تقليد ويل کېږي.

۵: وعن مصعب بن سعد قال كان أبي إذا صلى في المسجد تجوز وأتم الركوع والسجود وإذا صلى في البيت أطال الركوع والسجود والصلاة قلت يا أبتاه إذا صليت في المسجد جوزت وإذا صليت في البيت أطلت قال يا بني إنا أئمة يقتدى بنا.([1])

مصعب بن سعد ﷺ فرمايي: زما پلار سعد ،چي به کله په مسجد کي لمونځ کاوه نو په مختصر ډول به يې لمونځ کاوه خو کله ،چي به يې په کور کي لمونځ کاوه نو ډېر اوږد به يې کاوه ، ماپوښتنه ځني وکړه ،چي اې پلاره ! ته په کور کي اوږد او په مسجد کي مختصر لمونځ کوې په دې کي څه حکمت دئ؟ پلار په جواب کي راته وويل: اې زويه! موږ دقوم امامان يو خلک په موږ پسي اقتداء کوي که موږ په مسجد کي

۱: رواه الطبراني في الكبير ورجاله رجال الصحيح. مجمع الزوائد للهيثمي ج : ۱ ص : ۱۸۲ ، باب الاقتداء بالسلف.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوږد لمونځ وکړو خلک به يې هم کوي او داکار به پر ځان لازم وګڼي حال داچي دومره اوږد لمونځ لازم نه بلکي تقوا ده.

دپورتني روايت څخه معلوميږي چي دمخورو اصحابانو داقوالو ترڅنګ ددوی مبارکانو دافعالو تقليد هم کيږي يعني داچي تش ددوی افعال وليدل سي په کټ مټ ډول يې تقليد وسي ، په داسي حالت کي ،چي يوازي ددوی په ليدلو په اعمالو کي تقليد کيږي ، ددليل غوښتولو خو هيڅ فکر هم نه پيداکيږي همدا وجه ده چي دوی مبارکان به دومره باريکيو ته متوجه کېدل.

په موطا امام مالک رحمه الله کي روايت دئ:

أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى عَلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَهُوَ مُحْرِمٌ فَقَالَ عُمَرُ مَا هَذَا الثَّوْبُ الْمَصْبُوغُ يَا طَلْحَةُ فَقَالَ طَلْحَةُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّمَا هُوَ مَدَرٌ فَقَالَ عُمَرُ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الرَّهْطُ أَئِمَّةٌ يَقْتَدِي بِكُمْ النَّاسُ فَلَوْ أَنَّ رَجُلًا جَاهِلًا رَأَى هَذَا الثَّوْبَ لَقَالَ إِنَّ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ كَانَ يَلْبَسُ الثِّيَابَ الْمُصَبَّغَةَ فِي الْإِحْرَامِ فَلَا تَلْبَسُوا أَيُّهَا الرَّهْطُ شَيْئًا مِنْ هَذِهِ الثِّيَابِ الْمُصَبَّغَةِ.([1])

ژباړه : عمر رضي الله عنه طلحة بن عبيدالله رضي الله عنه داحرام په حالت کي وليدئ ،چي رنګ سوي جامې يې اغوستي وې ، عمر رضي الله عنه پوښتنه وکړه ،چي اې طلحة! دادي څنګه رنګ سوي جامې اغوستي دي؟ طلحة رضي الله عنه په جواب کي وويل : اې اميرالمؤمنين! داجامې په داسي رنګ ، رنګ کړل سوي دي ،چي خوشبويه نه دي ، (داسي رنګ سوي جامې ،چي خوشبويي ونه لري په احرام کي اغوستل جايز دي،) عمر رضي الله عنه ورته وفرمايل: اې طلحة! تاسو امامان ياست خلک ستاسو کړنو ته ګوري بيا ستاسو پيروي کوي، که يو ناپوه او ناخبره کس ستاسو رنګ سوي

۱: مسند احمد ، ج ۱ ص : ۱۹۲ ، ح : ٦٢٦، احاديث عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

جامې ووینې نو هغه به ووایي ،چې طلحة بن عبیدالله رضي الله عنه رنګ سوي جامې اغوستي وې نو هغه به هم داکار وکړي خو دا فکر به نه کوي ،چې طلحة بن عبیدالله رضي الله عنه داسي رنګ سوي جامې اغوستي وې ،چې خوشبویي یې نه درلوده ، دوی به دافرق نه کوي هرډول رنګ سوي جامې به اغوندي.

یوه ورځ حضرت عمر رضي الله عنه عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه په داسي حالت کي ولیدئ ،چې یو ډول موزې یې په پښو وې نو حضرت عمر رضي الله عنه ورته وویل:

...فَقَالَ عُمَرُ عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَانَزَعْتَهُمَا فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَنْظُرَ النَّاسُ إِلَيْكَ فَيَقْتَدُونَ بِكَ([1])

ژباړه : زما قصد سي ،چې دغه موزې در څخه وکاږم ،ځکه زه وېرېږم ،چې خلک به تا ووینې او ستا پیروي به وکړي.

پورتنیو درو پیښو ته که وکتل سي په څرګند ډول معلومیږي ،چې هغه اصحابان ،چې په علم کي یې مهارت درلودئ سره ددې ،چې دهغو داقوالو تقلید کېدئ ددوی دافعالو تقلیدهم کېدئ داچې یوازې دهغه دعمل په لیدلو سره یې تقلید کېږي په داسي صورت کي ببخي ددلیل غوښتلو فکر لاهم نه پیداکېږي همدا وجه وه چې دوی مبارکانو به په خپلو اعمالو ترسره کولو کي ډېر احتیاط څخه کار اخیستی او نورو ته به یې هم دا توصیه کول ،چې په اعمالو کي داحتیاط څخه کار واخلي.

۷: وعن حارثة بن مضرب قال كتب عمر إلى أهل الكوفة قد بعثت عمارا أميرا وعبد الله بن مسعود معلما وزيرا وهما من النجباء من أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم من أهل بدر فاقتدوا بهما واسمعوا من قولهما ... ([1])

---

[1]: الاستیعاب لابن عبدالبر تحت الاصابة ج : ۲ ص : ۳۱۵، ولاصابه للحافظ ابن حجر رحمه الله ج : ۲ ص ۳۶۱ ، ولاعلام الموقعین لابن القیم ، ج ۲ ص : ۱۷۱.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : دحارثة بن مضرب څخه روايت دئ ،چي حضرت عمر رضي الله عنه عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دکوفې خلکو ته ولېږئ او بيا يې دکوفې خلکو ته يو ليک وليکئ په ليک يې دوى ته وليکل: ما تاسو ته عمار بن ياسر رضي الله عنهما داميرپه توګه درولېږئ او عبدالله بن مسعود رضي الله عنه مي دمعلم او وزيرپه توګه در ولېږئ دوى دواړه درسول الله صلى الله عليه وسلم دسپېڅلو اصحابانو څخه دي ، بدريان صحابه دي تاسو يې تقليد وکړئ او ددوى ويناوو ته غوږ کښېږدئ.

۸ :... فَمَنْ عَرَضَ لَهُ مِنْكُمْ قَضَاءٌ بَعْدَ الْيَوْمِ فَلْيَقْضِ بِمَا فِي كِتَابِ اللَّهِ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلْيَقْضِ بِمَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْيَقْضِ بِمَا قَضَى بِهِ الصَّالِحُونَ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا قَضَى بِهِ الصَّالِحُونَ فَلْيَجْتَهِدْ رَأْيَهُ...([۲])

ژباړه : حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دقضاء اصول بيانول په اصولو بيانولو کي يې داسي وفرمايل: کوم چاته که دقضا معامله ور دغاړه سوه نو فيصلې دي دالله جل جلاله په کتاب (قران) سره کوي ، که يې دکومي مسئلې حل په قرآن کي پيدا نه کړ، نو درسول الله صلى الله عليه وسلم داحاديثو په رڼا کي دي فيصله کوي ، که يې په قرآن او نبوي احاديثو کي حل پيدا نه کړ، نو دصالحينو او سلفو علماوو دويناوو مطابق دي مسئله حل کړي

۱: رواه الطبراني ورجاله رجال الصحيح غير حارثة وهو ثقة.مجمع الزوائد ، ج : ۹ ص: ۲۹۱، ط : المكتبة الشاملة.

[۲]: سنن النسائي ، ج :۲ ، ص : ۳۰۵ ، كتاب ادب الاقضية ، الحكم بالاتفاق اهل العلم وسنن الدارمي ، ج :۱ ص : ۵۴ ، مقدمة ، باب الفتيا وما فيه من الشده.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

که يې په درو واړو کي حل پیدا نه کړ، نو په خپل اجتهاداو رایه دي مسئله حل کړي.

په پورتني روایت کي عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څلور مرتبې بیان کړي دي لومړۍ داچي مسئله به دقرآن په رڼا کي حلیږي ، دوهمه مرتبه دا احادیثو ده ، دریمه مرتبه دسلفو صالحینو دویناوو ده ، څلورمه مرتبه دا جتهاد او قیاس ده.

په پورتنی روایت کي یوه خبره زیاته دپام وړ ده هغه داچي لومړۍ مرتبه دقرآن ده دوهمه مرتبه دحدیث ده نو په کومه مسئله کي ،چي قرآن ته رجوع وسي هیڅ یو عقل لرونکی کس ددې مطلب دا نه اخلي ،چي په داسي صورت کي دي نو حدیث بېخي له پامه وغورځول سي او دقرآن تفسیر ، ترجمه او مطلب اخستل دي په خپل فکر او رایه سره وسي بلکي دټولو علماوو پردې خبره اتفاق دئ ،چي دقرآن په تفسیر کي باید لومړۍ حدیث ته رجوع وسي او دقرآن تشریح به داحادیثو په رڼا کي کېږي که يې تشریح په احادیثو کي موجوده وه. که داسي ونه کړو یعني دقرآن تشریح داحادیثوپه رڼاکي ونه کړو نوحتما به داسي وایو ،چي زناکونکی ،چي کله زنا وکړي په قرآن کي ورته سل درې سزا ټاکل سوې ده اوس نو که احادیثو ته رجوع ونه کړل سي نو باید وویل سي ،چي رجم په قرآن کي نه سته په دې عمل نه کړل کېږي (العیاذ بالله) ځکه دزنا حکم واضح دئ کوم تفصیل ته اړتیانه لري حال داچي دا دټول امت پردې خبره اتفاق دئ ،چي رجم په احادیثو ثابت دئ باید عمل په وسي .

همدا ډول دصالحینوویناوو ته دریم مقام ورکړل سوی دئ په دې لحاظ که څوک په قرآن او احادیثو عمل کوي ددې معنا دا نه ده ،چي دصالحینو ویناوو ته دي هیڅ پاملرنه کېږي بلکي دقرآن او احادیثو تشریح اوتفصیل به دصالحینو او اسلافو دویناوو مطابق کېږي،

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوى دفيصلو په رڼا کي به په قرآن او حديث عمل کېږي ، دتقليد مفهوم اومطلب دادئ ،چي که کومه مسئله دقرآن او حديث څخه په څرګنده توګه نه معلومېدل نو بيا دي دبېلابيلو ممکنو معانيو څخه ديوې معنا په ټاکلو کي ديوه مجتهد قول ته وکتل سي او هغه معنا دي وټاکل سي لکه مخکي ،چي يې بيان وسو ،چي عبدالله بن مسعود ﷺ يو څوک قاضي ټاکلی و او بيا يې ورته توصيه کول.

دپورته خبرو څخه دا معلومېږي ،چي تقليد کول يوازي دجاهل کار نه بلکي علماوو ته هم پکاردئ ،چي په احکامو کي پر خپلو رايو باندي اعتماد ونه کړي بلکي داسي څوک ،چي په علم کي تر ده لوړ وي هغه ته دي وګوري او دويناوو تقليد دي يې وکړي دا بيا بېله خبره ده ،چي دجاهل او عالم دتقليد ترمنځ توپير سته ،چي وروسته به يې بيان راسي.

دپورتنۍ تشريح څخه دعلامه ابن القيم دويناوو ټول اعتراضات جواب سوه ،چي دپورتنۍ روايت پراستدلال باندي يې کړي وه.(۱)

۹ : کان ابن عمر رضي الله عنهما لايقرء خلف الامام ، قال فسالت القاسم بن محمد عن ذالک فقال ان ترکت فقد ترکه ناس ، يقتدي بهم وان قرئت فقد قرءه الناس يقتدي بهم ، وکان القاسم ممن لايقرء.(۲)

ژباړه : حضرت سالم بن عبدالله رحمه الله فرمايي: ابن عمر رضي الله عنهما په امام پسي قرئت نه وايه نو ما دحضرت قاسم بن محمد رحمه الله څخه پوښتنه

۱: اعلام الموقعين ، ج ۲ ص : ۱۷۸.

۲: موطا امام محمد رحمه الله ، ص : ۹۶ ، اصح المطابع ، باب القرءة خلف الامام وفيه اسامة بن زيد المدني وثقه يحيي بن معين وابن عدى رحمه الله وضعفه بعضهم موقال ، الحافظ في التقريب صدوق بهم.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ،چي ابن عمر رضي الله عنهما ولي په امام پسي قرئت نه وايي ، حضرت قاسم رحمه الله په جواب کي راته وويل: که غواړي ،چي په امام پسي قرئت ووايي کولای سې ځکه ډېرو داسي کسانو په امام پسي قرئت ويلی دئ ،چي ددې جوګه دي ،چي اقتدا پسي وسي او که ته غواړې ،چي قرئت په امام پسي نه ووايي نو هم کولای سې ځکه ډېر داسي کسان سته ،چي په امام پسي يې قرئت نه دئ ويلی او هغه داسي کسان دي ،چي ددې وړ دي ،چي اقتدا پسي وسي.

حضرت قاسم رحمه الله ،چي دسترو تابعينو څخه دئ او دمدينې داوو سترو فقهاوو له ډلي څخه دئ هغه په څرګند ډول دا جمله ويلې ده ،چي کله ددلايلو تعارض راسي نو بيا دي دهر امام په ښه نيت تقليد وکړل سي.

عن الحسن انه سئله رجل اتشرب من ماء هذه السقاية التي في المسجد فانها صدقة ، قال الحسن : قدشرب ابوبکر وعمر رضي الله عنهما من سقاية ام سعد فمه.[1]

ژباړه : په کنز العمال کي دطبقات ابن سعد په حواله يو روايت دئ ،چي دحضرت حسن رضي الله عنه څخه يو چا پوښتنه وکړه ،چي ته دمسجد ددغه اوبو څخه اوبه څيښې حال داچي داصدقه دي؟ حضرت حسن رضي الله عنه په جواب کي ورته وويل: حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه دام سعد دصدقه سوي ويالې څخه اوبه څيښلي دي نو ما هم دغسي وکړه لکه دوی دوو مبارکانو ،چي کړی وه.

که دغه روايت ته وکتل سي نو ګويا حضرت حسن رضي الله عنه يوازي دشيخينو دعمل تقليد وکړ، دکوم دليل غوښتنه يې ونه کړه.

[1] : کنزالعمال ، ج ٣ ص : ٣١٨، کتاب الزکات فصل في المصرف.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته ،چي بیان سوه دا دمبارکو اصحابانو دتقلید ځو مثالونه وه ،چي په لنډ ډول بیان سوه که نه نو په دغه ډول په کتابونو کي خورا زیاتي پیښي راغلي دي.

علامه ابن القیم فرمايي:

والذين حفظت عنهم الفتوى من اصحاب رسول الله ﷺ مائة ونيف وثلاثون نفسا مابين رجل وامراة.([1])

ژباړه : کومي فتواوي ،چي درسول الله ﷺ داصحابانو ؓ څخه ساتل سوي دي څه باندي یو سل او دېرش فتواوي دي ،چي نارینه او ښځینه دواړه پکښي داخل دي.

پورته فتواوي ،چي اصحابانو کړي دي په دغه فتواوو کي دواړي طریقې په کار لوېدلي دي یعني داچي ځیني فتواوي داسي دي ،چي دقرآن او حدیث څخه دلیل ورته ویل سوی دئ او دځینو لپاره بیا دلیل نسته بیله دلیله فتواوي صادري سوي دي ،چي مثالونه يې مخکي بیان سوه.

دنورو مثالو لپاره دي لاندي کتابونه مطالعه کړل سي:

کتاب الاثار للامام ابي حنیفة ، مصنف عبدالرزاق ، مصنف ابن ابي شیبة رحمه الله ، شرح معاني الاثار ، للطحاوي ، المطالب العالیة للحافظ ابن حجر.

دپورته کتابونو په څېر نور کتابونه هم سته ،چي دتقلید مثالونه پکښي وي.

[1]: اعلام الموقعین لابن القیم ، ج ۱ ص : ۹.

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصحابانو په زمانه کې شخصي تقليد

پورته ،چي کوم مثالونه بيان سوه دمطلق تقليد مثالونه وه يعني داچي داصحابانو دتقليد مثالونه وه ،چي کله به يې ديوه عالم تقليد کړی و او کله به يې دبل عالم تقليد کړی و ، ديوه خاص فرد تقليد يې نه و کړی داصحابانو دتقليد داسي ډېر مثالونه هم سته ،چي شخصي تقليد يې کړی وي يعني ديوه خاص فرد تقليد يې کړی وي لکه ،چي ځيني مثالونه يې په لاندي ډول دي:

لومړی نظير :

أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ سَأَلُوا ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ امْرَأَةٍ طَافَتْ ثُمَّ حَاضَتْ قَالَ لَهُمْ تَنْفِرُ قَالُوا لَا نَأْخُذُ بِقَوْلِكَ وَنَدَعُ قَوْلَ زَيْدٍ.([1])

ژباړه: دمديني څه خلکو دابن عباس رضي الله عنهما څخه دهغه ښځي په اړه پوښتنه وکړه ،چي تر طواف زيارت وروسته حايضه سي ،چي دغه ښځه به دطواف وداع لپاره پاتيږي او که دطواف وداع پرته تلای سي يعني داچي طواف وداع دې ته معاف دئ که يا؟ ابن عباس رضي الله عنهما ورته وويل : هو ، تلای سي، هغو خلکوورته وويل : موږ ستا په خبره دزيد رضي الله عنه قول نه سو پرېښوداى.

پورتنی روايت دعبدالوهاب ثقفي له طريقه هم روايت سوی دئ په دغه روايت کي دمديني دخلکو وينا داسي رانقل سوې ده:

لانبالي افتينا او لم تفتنا ،زيد بن ثابت يقول لاتنفر.(١)

---

[1]: رَوَاهُ خَالِدٌ وَقَتَادَةُ عَنْ عِكْرِمَةَ ، بخاري ، کتاب الحج ، باب اذا حاضت المراة بعد ما افاضت . ح : ١٦٣٩

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : كه ته موږ ته فتوا راكړې او كه يې را نه كړې موږ ستا په فتوا عمل نه كوو ځكه دزيد رضي الله عنه فتوا داسي ده ،چي دغه ښځه دطواف پرته نه سي تلای.

پورتنی روايت دمسند ابوداود طياليسي له طريقه هم روايت سوی دئ په دغه روايت كي دمديني دخلكو وينا داسي رانقل سوې ده:

لانتابعک يا ابن عباس﵄! وانت تخالف زيدا فقال سلوا صاحبتكم ام سليم﵂.(۲)

ژباړه : اې ابن عباسه! په دغه مسئله كي موږ ستا پيروي نه كوو ځكه ته دزيد شخه په دې مسئله كي مخالفت كوې، ابن عباس﵄ ورته وفرمايل: تاسو مدينې ته تر رسېدو وروسته دام سليم شخه پوښتنه وكړئ ، زما خبره صحيح ده.

په پورتنی پيښه كي دابن عباس﵄ او دمدينې دخلكو دخبرو شخه دوې خبري په څرګند ډول معلوميږي لومړی داچي دمدينې خلكو دزيد بن ثابت﵁ شخصي تقليد كاوه ، دده دوينا پرته يې دبل چا وينا نه منل بلكي داسماعيلي معجم څخه داهم معلوميږي ،چي ابن عباس﵄ دخپلي فتوا دثبوت لپاره دام سليم او نور اصحابانو ﵃ احاديث هم بيان كړي دي ځكه كله ،چي ابن عباس﵁ مدينې منورې ته راغلی خلک ملاقات ورته راغلل او ورته وې ويل:

وجدنا الحديث ماحدثتنا.(۳)

ژباړه : موږ هغه حديث پيدا كړ ، ،چي تا موږ ته بيان كړی و.

---

[1]: فتح الباري ، ج : ۳ ، ص: ۴۶۸، ط :ميريه ، كال : ۱۳۰۰ ، عمدة القاري ، ج : ۴ ، ص : ۷۷۷.

[2]: مسند ابوداود الطياليسي ، ص : ۲۲۹ ، مرويات ام سليم﵂

[3]: عمدة القاري ، ج : ۴ ، ص : ۷۷۷.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچي دمدينې دخلکو دزيد رضي الله عنه پر علم او فتوا باندي اعتماد و، نو کله ،چي يې دابن عباس رضي الله عنه فتوا دزيد رضي الله عنه دفتوا څخه مخالفه وليدل نو ځکه يې دابن عباس رضي الله عنهما فتوا ونه منل، دوی يوازي دزيد رضي الله عنه وينا دځان لپاره دليل وګرځاوه دابن عباس رضي الله عنهما دفتوا دنه منلو لپاره يې بل کوم دليل نه درلودئ.

دوهمه خبره دپورتنی پيښي څخه دامعلوميږي ،چي ابن عباس رضي الله عنهما خلک وليدل ،چي شخصي تقليد يې کاوه ده ځني منعه نه کړل ،چي دغسي تقليد شرک ، يا معصيت دئ دا مه کوئ بلکی دوی ته يې امر وکړ، ،چي تاسو دتحقيق لپاره ام سليم ته ورسئ او بيا بېرته زيد رضي الله عنه ته رجوع وکړئ، کله ،چي دغه خلک مدينې ته ورسېده نو دابن عباس رضي الله عنهما دلارښووني سره سم دتحقيق او څېړني لپاره ام سليم ته ورغلل ، کله ،چي يې تحقيق وکړ، خبره هم هغسي وه لکه ،چي ابن عباس رضي الله عنهما وايه ، نو بېرته دزيد رضي الله عنه ولوري ته راغلل ، زيد رضي الله عنه هم څېړنه وکړه او په پايله کي دخپلي فتوا څخه واوښتی، وروسته بيا خلکو دغه حال ابن عباس رضي الله عنهما ته بيان کړ.

دپورتنيو روايتونو څرنګوالی مسلم ، نسائي ، بيهقي او داسي نورو کتابونو کړی دئ.(١)

ځينو خلکو ددغه دليل څخه داسي جواب ويلی دئ ،چي که دمدينې خلک مقلدين وای نو بيا ولي ام سليم ته ورتلل.(٢)

١: فتح الباري ج : ٣ ص : ٤٦٧ تر ٤٦٩

٢: تحريک ازادي فکر. ص ١٣٦ ، دمولانا محمد اسماعيل سلفي رحمه الله

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتنۍ نیوکي بنیاد پر غلط فهمۍ باندي ولاړ دئ ځکه دغیر مقلدینو لهآنده دتقلید څخه وروسته داحادیثو تقلید ګواکي حرام دئ حال داچي داسي نه ده ځکه تقلید فقط دې ته وایي ،چي یو څوک مستقیمًا دقران او احادیثو څخه دمسئلو استنباط نه سي کولای ، نه ظاهري تعارض رفع کولای سي او نه دناسخ او منسوخ توپیر کولای سي ،همداسي دیوه مجتهد څخه دمسئلې سوال کوي او هغه جواب ورکوي ،دی یې ددلیل پرته مني ، بیا عمل په کوي همدا دتقلید مفهوم دئ ، ددې معنا دانه ده ،چي دی نو ددې اجازه نه لري ،چي احادیث زده کړي او یا دي تر تقلید وروسته په احادیثو کي څېړنه وکړي بلکي تر تقلید وروسته هر وخت دمقلد پرمخ داحادیثو دزده کړي او تحقیق دروازه خلاصه ده همدا وجه ده ،چي په سلهاوو مقلدینو دخپل امام شخصي تقلید کړی دئ او ورسره یې دقرآنکریم تفاسیر او داحادیثو شروح لیکلي دي، په کوم مسئله کي ،چي په څرګند ډول ورته معلومه سي ،چي نوموړې مسئله دقرآن یا حدیث څخه ښکاره مخالفه ده نو دخپل امام دتقلید پرځای په هغه حدیث عمل کوي ،چي پوره تحقیق به یې وروسته راسي. همدا وجه ده ،چي کوم مقلد ته دخپل امام وینا دحدیث خلاف معلومه سي دتحقیق حق لري دغه تحقیق دتقلید خلاف کار نه دئ ، په پورتنۍ پېښه کي دتقلید او تحقیق دواړو لپاره لاري سته ځکه پر دغه مهال زید ﷺ ژوندی دئ هغه دتحقیق په پایلو خبر کړل سو ، زید ﷺ ،چي کله خبر سو نو دخپل پخواني قول څخه یې رجوع وکړه بالاخره ددغه تحقیق په برکت دزید ﷺ مقلدین دحدیث دمخالف څخه خلاص سوه او دخپل امام دمخالفت څخه هم خلاص سوه، البته په پورتنۍ پېښه کي دمدینې دخلکو داخبره زیاته دپام وړه ده ،چي ابن

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس رضي الله عنهما ته يې وويل : مور دزيد رضي الله عنه خبره نه پرېږدو ، مور ستا په خبره عمل نه کوو . ددوی دغه وينا شخصي تقليد بلل کېږي.

دوهم نظير :

په بخاري شريف اونوروکتابونو کې يوه پېښه دهزيل بن شر حبيل څخه رانقل سوې ده ،چې ځينو خلکو دابو موسي اشعري رضي الله عنه څخه ديوې مسئلې پوښتنه وکړه ده مبارک جواب ورکړ، دليل يې ورته ووايه او دايې هم ورته وويل ،چې تاسو ددې مسئلې په اړه دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه هم پوښتنه وکړئ ، خلکو دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه پوښتنه وکړه دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه فتوا دابوموسی اشعري رضي الله عنه دفتوا څخه خلاف وه ، خلک بيا راغلل ابو موسي اشعري رضي الله عنه ته يې خبر ورکړ، ،چې دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه فتوا ستا دفتوا څخه خلاف ده ، ده مبارک په جواب کې ورته وويل:

لاتسالوني مادام هذا الحبر فيكم.

ژباړه : تاسو زما څخه پوښتنه مه کوئ څو ،چې دغه ستر عالم يعني عبدالله بن مسعود رضي الله عنه په تاسو کې موجود وي.

مسند احمد بيا دغه الفاظ په لاندي ډول رانقل کړي دي:

لاتسالوني عن شيئ مادام هذا الحبر بين اظهركم.

ژباړه : تاسو زما څخه دهيڅ شي پوښتنه مه کوئ څو ،چې دغه ستر عالم يعني عبدالله بن مسعود رضي الله عنه په تاسو کې موجود وي.(١)

تاسو وګورئ ابو موسی اشعري رضي الله عنه خلکو ته مشوره ورکوي ،چې عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ژوندی دئ تاسو هم دده مبارک څخه په ټولو

١: صحيح بخاري ، كتاب الفرائض ، باب ميراث ابنت ابن مع ابنت ، ج : ٢ ص : ٩٩٧، ح : ٦٢٣٩، مسند احمد ، ج : ١ ، ص : ٤٦٤، احاديث عبدالله بن مسعود رضي الله عنه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئلو کي پوښتنه کوئ او هم دده تقلید کوئ ، دغه کار ته شخصي تقلید ویل کېږي.

ځیني خلک پر پورتنۍ خبره باندي داسي نیوکه کوي ،چي ابوموسی اشعري ﷺ دعبدالله بن مسعود ﷺ په شتون کي دخپل تقلید څخه خلک منعه کړل، دا په دې معنا دئ ،چي تقلید ښه کار نه دئ.

ابوموسی اشعري ﷺ ،چي کله دخپل تقلید څخه خلک منعه کړل دا په دې معنا نه دئ ،چي دنورو اصحابانو تقلید دي نه کېږي ،هغو ته دي رجوع نه کېږي بلکي په هغه وخت کي لوی ، لوی اصحابان موجود وه ددوی مبارکانو دتقلید څخه هیڅا منعه نه سوای کولای.

نیوکه کونکی زیاتوي: دپورتنۍ خبري حاصل داکېږي ،چي دافضل په شتون کي دي مفضول ته رجوع نه کړل کېږي؟(1)

جواب دادئ: ،چي دغه پېښه په کوفه کي منځته راغلې ده په دغه زمانه کي تر عبدالله بن مسعود ﷺ لوی عالم په کوفه کي نه و، دغه پېښه دحضرت عثمان ﷺ په خلافت کي منځته راغلې ده.(2)

په دغه زمانه کي حضرت علي ﷺ کوفې ته تشریف نه و راوړی له همدې امله ابن مسعود ﷺ په دغه وخت کي تر ټولو لوی عالم و، ددې سره که دابوموسي اشعري ﷺ دوینا علت همدا سي ،چي دافضل په شتون کي دي مفضول ته رجوع نه کېږي نو بیا هم دده مبارک دخبرو خلاصه داده ،چي ابن مسعود ﷺ ښه عالم دئ څو ،چي دی

1: تحریک ازادي فکر ، ص : ١٣٨

2: عمدة القاري ، ج : ١ ، ص : ٩٨ ، فتح الباري ، ج : ١٢ ، ص : ١٤.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندی وي ، دده په شتون کي دده څخه دمسئلو پوښتني کېږي او زما څخه هیڅ پوښتني مه کوئ څکه په کوفه کي ترټولو ښه عالم دی دئ.

په معجم طبراني کي هم یو روایت راغلی دئ ،چي دابوموسی اشعري ﷺ څخه درضاعت دیوې مسئلې پوښتنه وسوه ده په جواب کي همغه خبره وکړه ،چي پورته ذکر سوه یعني داسي یې وویل:

لاتسالوني عن شیئ مااقام هذا بین اظهرنا من اصحاب رسول اللهﷺ .

ژباړه : تاسو زما څخه دهیڅ شي پوښتنه مه کوئ څو ،چي درسول اللهﷺ داصحابانو څخه یو څوک په موږ کي موجود وي.(۱)

ابو موسی اشعري ﷺ ،چي په کوم محیط اوچاپیریال کي اوسېدئ هغه پردې دلالت کوي ،چي ده مبارک کومه لارښوونه کړې ده یوازې دشخصي تقلید خبره ده. ددې څخه په څرګند ډول ثابتیږي ،چي داصحابانو په زمانه کي شخصي تقلید منعه نه و.

[1] مجمع الزوائد ، ج : ۴ ص : ۲۶۲، باب الرضاع. په کنزالعمال کي دعبدالرزاق په حواله هم داسي جمله سته ،چي وايي:لاافتیکم ماکان بها، ج : ۶ ، ص : ۱۴۷

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم نظیر:

په ترمذي، سنن ابوداود او داسي نورو کتابونو کي د معاذبن جبل رضي الله عنه څخه یو روایت رانقل سوی دئ:

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَبْعَثَ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ قَالَ كَيْفَ تَقْضِي إِذَا عَرَضَ لَكَ قَضَاءٌ قَالَ أَقْضِي بِكِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَبِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ أَجْتَهِدُ رَأْيِي وَلَا آلُو فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدْرَهُ وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَا يُرْضِي رَسُولَ اللَّهِ.[1]

ژباړه: معاذبن جبل رضي الله عنه وايي، چي رسول الله صلی الله علیه وسلم زه یمن ته لیږلم نو ما ته یې وویل: که تا ته یوه مسئله راسي نو ته به څنګه فیصله کوې؟ ما ورته وویل: ،چي دالله جل جلاله دکتاب په رڼا کي به یې کوم، رسول الله صلی الله علیه وسلم راته وویل: که دغه مسئله په قرآن کي نه وه بیا به یې څنګه فیصله کوې؟ ما ورته وویل: دنبوي احادیثو په رڼاکي یې فیصله کوم، رسول الله صلی الله علیه وسلم راته وفرمایل: که دغه مسئله په احادیثو کي نه وه بیا به یې څنګه فیصله کوې؟ ما ورته وویل: بیابه یې په خپله رایه، فکر او اجتهاد سره فیصله کوم اوکوشش به کوم، چي حقه فیصله وکړم. رسول الله صلی الله علیه وسلم زما په دغه خبرو سره خوشاله سو او لاس یې زما پر سینه راکښېښودئ او وې فرمایل: الله جل جلاله لره دي حمد وي، چي دالله جل جلاله د رسول صلی الله علیه وسلم قاصد ته یې دداسي تګ لاري توفیق ورکړ، چي دالله جل جلاله رسول صلی الله علیه وسلم په راضي کېږي.

---

[1] سنن ابي داود، کتاب الاقضيه، باب الاجتهاد الراي في القضاء، ح: ۳۱۱۹، ج: ۹، ص: ۴۸۹، ط: المكتبة الشاملة، الاصدارالثاني.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی روایت او پښته دتقليد او اجتهاد په مسئله کي داسي ډېوه ده ،چي څومره غور او فکر پر کېږي په هغه کچه مشکلات له منځه په ځي . په دې روایت کي زموږ اصلِ موخه يوه لوري ته ده هغه داچي رسول اللهﷺ دخپلو فقيه عالمانو اصحابو څخه يو تن فقيه عالم معاذ رضي الله عنه ديمن خلکو ته دقاضي اومعلم په توګه ولېږی او پرهغوی باندي يې دده اتباع او پيروي لازمه وګرځول. رسول اللهﷺ نه يوازي ،چي معاذ رضي الله عنه ته يې په قرآن اوحديث دمسائلوحل وفرمايه بلکي ددې اجازه يې هم ورکړه ،چي په خپله رايه او فکر سره اجتهاد وکړي او بيا يې مسائلي په رڼا کي حل کړي. داچي رسول اللهﷺ ديمن پر خلکو لازمه کړه ،چي دمعاذ رضي الله عنه اتباع وکړي په دې کي خو نو بل شی نه سي جوړېدای پرته له دې ،چي رسول اللهﷺ دوی ته دشخصي تقليد امر وکړ بلکي ورباندي لازم يې کړ.(١)

[1] دشخصي تقليد لپاره ،چي ما کوم حديث ددليل په توګه وړاند کړ، پردغه استدلال باندي يو چا اعتراض کړی دئ،چي ما او زما په څېر نورو مقلدينو علماؤ ته مشرکين او کافران وايي، نوموړی په خپل اعتراض کي ليکي: لومړی بايد وکتل سي ،چي دغه حديث صحيح دئ که يا؟(التحقيق في جواب التقليد)، نوموړي کس ورپسي پر دغه حديث باندي دابوداود دحاشيې ټول هغه اعتراضات رانقل کړی دي ،چي علامه جوزقاني رضي الله عنه پر نوموړي حديث باندي کړي دي.
ددغه اعتراض په اړه بايد وويل سي ،چي کوم کس ،چي دغه اعتراضات کړي دي هغه خپله هم دتقليد مرتکب ګرځېدلی دئ ، بيا دا،چي دحديث درد لپاره يې ولي يوازي دخپل کتاب لپاره دجوزقاني پر نيوکو باندي بسنه کړې ده دبل لوري څخه يې ولي کوم ترديد نه دئ راوړی ، دوهم دا،چي دجوزقاني دنيوکو لپاره جوابونه سوي دي که ده يوازي دابن القيم رحمه الله تحقيق کتلی وای لابه يې شبهات رفعه سوي وای، ابن القيم دجوزقاني داعتراضاتو جوابونه کړي دي او ويلي يې دي د

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاذ ﷺ ،چي كله يمن ته تلى نو ديوه زور ځواكي واكمن په توګه نه بلكي ديو معلم او مفتي په توګه تللى دئ ، ځوک ،چي دا فكر كوي ددغه حديث تعلق دقضا او واكمنۍ سره دئ دافتا سره تعلق نه لري دا فكر بېخي درست نه دئ ځكه دبخاري شريف په يوه روايت كي راځي:

۶۲۳۷ - عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ أَتَانَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بِالْيَمَنِ مُعَلِّمًا وَأَمِيرًا فَسَأَلْنَاهُ عَنْ رَجُلٍ تُوُفِّيَ وَتَرَكَ ابْنَتَهُ وَأُخْتَهُ فَأَعْطَى الِابْنَةَ النِّصْفَ وَالْأُخْتَ النِّصْفَ.([1])

ژباړه : اسود بن يزيد رحمه الله فرمايي: موږ ته معاذ ﷺ دامير او معلم په توګه راغلى نو موږ ديوه كس په اړه پوښتنه ځني وكړه ،چي وفات سوى وي او ترشايې يوه خور او يوه لور پاته وي ،چي ميراث يې څنګه وېشل كېږي؟ معاذ ﷺ په جواب كي راته وويل: نيم مال يې دلور دئ او نيم مال يې دخور دئ.

پورتني روايت ته كه وكتل سي نو معاذ ﷺ ديوه مفتي په توګه خلكو ته جواب وركړى دئ او كوم دليل يې هم نه دى ورته بيان كړى او نه هغو ددليل غوښتنه كړې ده او بيا دمعاذ ﷺ دغه فيصله هم قبوله سوې ده. معاذ ﷺ كه څه هم په ښكاره دليل نه دئ بيان كړى خو دمعاذ ﷺ

معاذ ﷺ كوم حديث ،چي اصحابانو رانقل كړى دئ په هغو كي ځوک متهم ، كذاب او مجروح نسته. همدا ډول ابن القيم دغه حديث دخطيب بغدادي په حواله ديوې بلي طريقې څخه هم رانقل كړى دئ او ويلي يې دي: عن عبادة بن نسي عن عبدالرحمن بن غنم عن معاذ...او بيا يې ليكلي دي: وهذا اسناد متصل ورجاله معروفون بالثقه. نوموړى عالم دپورتني تحقيق په تعقيب زياتوي: دغه حديث دامت دتلقي بالقبول په وجه هم ددې جوګه دئ ،چي په استدلال كي دي وكارول سي. اعلام الموقعين ، ج :١ ص : ١٧٥ ، تر ، ١٧٦. نيوكه كونكى او دغه فكر كونكى مولانا محمد اسماعيل سلفي رحمه الله دئ ، تحريک ازادي فكر ، ص: ١۴٠

[1]: بخاري ، كتاب الفرايض ، باب الميراث ،ج : ٢ ، ص : ٩٩٧، ح :٦٢٣٧.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو www.taleemulislam-radio.com/

(c) ketabton.com: The Digital Library

فيصلې دقرآن او حديث سره مطابقي وې ځکه تاسو دمعاذ ﷺ يوې بلې فتوا ته وګورئ ،چې هلته ده مبارک درسول اللهﷺ حديث رانقل کړی دئ دده مبارک دغه فتوا په لاندې ډول ده:

عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ الدِّيْلِيِّ قَالَ كَانَ مُعَاذٌ بِالْيَمَنِ فَارْتَفَعُوا إِلَيْهِ فِي يَهُودِيٍّ مَاتَ وَتَرَكَ أَخًا مُسْلِمًا فَقَالَ مُعَاذٌ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ الْإِسْلَامَ يَزِيدُ وَلَا يَنْقُصُ فَوَرَّثَهُ.([1])

ژباړه:ابي الاسود ديلمي ويلي دي ،چې معاذ ﷺ په يمن کې يوه مسئله ديهودي په اړه بيان کړه ،چې هغه مړ سوی و او ترشايې ورور مسلمان پاته سوی و په اړه يې داپوښتنه راپورته سوې وه ،چې دغه مسلمان ديهودي په مال کې ميراث وړلای سي که يا؟ معاذ ﷺ وفرمايل: ما درسول اللهﷺ څخه اورېدلي دي ،چې اسلام زيادت کوي کمښت نه کوي نو ځکه زما څېړنه او فکر دادئ ،چې دمسلمانی په وجه بايد څوک دميراث څخه محروم نه سي، بالاخره معاذ ﷺ مسلمان ته ديهودي ورور ميراث ورکړ.([2])

په پورتني روايت کي معاذ ﷺ داسي حديث په دليل کي ووايه ،چي دميراث دموضوع سره هيڅ اړه نه لري ، داچي ده مبارک داسي حديث وايه دا دده خپل اجتهاد او څېړنه وه خو بيا هم ديمن خلکو هغه قبول کړ.

---

[1]: مسنداحمد ، ج : ۵ ، ص : ۲۳۰ ، او ۱۳۶، ح : ۲۱۰۴۵ ، واخرجه الحاكم رحمه الله وقال صحيح الاسناد لم يخرجاه ، وقال الذهبي رحمه الله صحيح ، مستدرک حاکم ، ج : ۴ ، ص: ۳۴۵ ،

[2]: پاته دي نه وي ،چي دا دمعاذ ﷺ خپل تحقيق او فکر و که نه نو دجمهورو اصحبانو ﷺ او فقهاوو له انده مسلمان دکافر څخه ميراث نه سي وړلای ځکه رسول اللهﷺ فرمايي: لايرث المسلم من الكافر.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مسند احمد او معجم طبراني کي یو بل روایت هم راځي:

٢١٠٦٣ ... أَنَّ مُعَاذًا قَدِمَ عَلَى الْيَمَنِ فَلَقِيَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَوْلَانَ ... فَسَلَّمَتْ عَلَى مُعَاذٍ ... فَقَالَتْ مَنْ أَرْسَلَكَ أَيُّهَا الرَّجُلُ قَالَ لَهَا مُعَاذٌ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ الْمَرْأَةُ أَرْسَلَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْتَ رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفَلَا تُخْبِرُنِي يَا رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهَا مُعَاذٌ سَلِينِي عَمَّا شِئْتِ...([1])

ژباړه: کله، چي معاذ رضي الله عنه یمن ته راغلی نو دخولان قوم څخه یوه ښځه ورته راغله سلام یې ورته وو ایه او بیا یې ځني وپوښتل: اې سړیه! ته چا رالیږلی یې؟ معاذ رضي الله عنه ورته وویل: زه دالله جل جلاله رسول صلی الله علیه وسلم رالیږلی یم، ښځي ورته وویل: ایا ته رسول الله صلی الله علیه وسلم رالیږلی یې؟، دالله جل جلاله درسول صلی الله علیه وسلم استازی یې؟، اې دالله جل جلاله درسول استازې؟ ته موږ ته ددین احکام نه راښیې معاذ رضي الله عنه ورته وویل: زما څخه دهر هغه شي په اړه پوښتنه وکړه، چي ستا خوښه وي؟.

دپورتني حدیث څخه معلومیږي، چي معاذ رضي الله عنه یوازي دوالي او واکمن په توګه یمن ته نه و لیږل سوی بلکي معاذ رضي الله عنه درسول الله صلی الله علیه وسلم استازی او نماینده و، دده دنده داوه، چي الهي احکام خلکو ته ورزده کړي، همدا لامل و، چي هغې ښځي دده څخه پوښتنه وکړه او ده ورته وویل، چي ته زما څخه دهر هغه شي په اړه پوښتنه کوه، چي ستا زړه غواړي.

[1]: اورده الهیثمي في مجمع الزوائد، ج: ۴، ص: ۳۰۷، ۳۰۸، باب حق الزوج علي المرء وقال رواه احمد والطبراني من روایة عبدالحمید بن بهرام عن شهر وفیها ضعف وقد وثقا.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني حديث په اخره کي هغې ښځي دمعاذ ﷺ څخه پوښتلي دي ،چي پر ښځه باندي دخپل مېړه څه حقوق دي؟ معاذ ﷺ داسلام داصولو مطابق جواب ورکړی دئ او دجواب په ويلو سره يې دي ته کوم آيت يا حديث ددليل په توګه نه دی ويلی ، ددې څخه دامعلوميږي ،چي معاذ ﷺ يوازي دانتظامي چارو دسرته رسولو لپاره نه و لېږل سوی بلکي معاذ ﷺ درسول اللهﷺ دنماينده په توګه ديمن خلکو ته ورغلی و او دايې دنده وه ،چي خلکو ته دشريعت احکام ورزده کړي او خلک دده تقليد وکړي.

بله خبره لاداده ،چي رسول اللهﷺ دمعاذ ﷺ په اړه داسي فرمايلي دي:

اعلمهم بالحلال والحرام.

ژباړه :په اصحابانو ﷺ کي ترټولو زيات په حلالو اوحرامو ښه عالم معاذ ﷺ دئ.([1])

په بل ځای کي رسول اللهﷺ دمعاذ ﷺ په اړه داسي فرمايلي دي:

انه يحشر يوم القيامة بين يدى العلماء نبذه.([2])

ژباړه : الله ﷻ به معاذ ﷺ دقيامت په ورځ داسي را وپاځوي ،چي دعلماوو قيادت به کوي او ددوی څخه به دومره مخکي وي څومره ،چي غشي ځي ،ځکه معاذ ﷺ نه يوازي ،چي ديمن خلکو دده تقليد کاوه بلکي نورو اصحبانو ﷺ هم دده تقليد کاوه.

---

[1]: رواه النسائي ،والترمذي وابن ماجة باسانيد صحيحة حسنة ، وقال الترمذي: هو حديث حسن، صحيح، تهذيب الاسماء واللغات للنووي رحمه الله ، ج : ۱ ، ص : ۹۹.

[2]: اخرجه احمد في مسنده عن عمر ﷺ وفي رواية برثوة والرتوة والنبذة كلاهما رمية سهم. الفتح الرباني ، ج : ۱ ص : ۳۵۲.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۰۵۲ - ... عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيِّ قَالَ أَتَيْتُ مَسْجِدَ أَهْلِ دِمَشْقَ فَإِذَا حَلْقَةٌ فِيهَا كُهُولٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (وفي رواية كثير بن هشام فاذا هي ثلاثين كهلا من اصحاب رسول اللهﷺ)وَإِذَا شَابٌّ فِيهِمْ أَكْحَلُ الْعَيْنِ بَرَّاقُ الثَّنَايَا كُلَّمَا اخْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ رَدُّوهُ إِلَى الْفَتَى فَتًى شَابٌّ قَالَ قُلْتُ لِجَلِيسٍ لِي مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ...([1])

ژباړه : ابومسلم خولاني وايي:زه ددمشق دخلکو مسجد ته ورغلم که مي کتل په دې مسجد کي يوه ډله سپين ږيري اصحابان رضي الله عنهم ناست وه ، په يوه روايت کي راغلي دي ،چي دېرش تنه سپين ږيري اصحابان رضي الله عنهم ناست وه ، ناڅاپه مي يو ځوان وليدئ ،چي سترګي يې توري وي غاښونه يې سپين وه ځلېدل ، کله ،چي به دا اصحابانو رضي الله عنهم په يوه مسئله کي اختلاف سوه نو دغه ځوان ته به يې رجوع کول ، دغه ځوان به فيصله ورکول،ما دڅنګ ديوه ملګري څخه پوښتنه وکړه ،چي دا څوک دئ؟ هغه ملګري راته وويل: دا معاذ بن جبل رضي الله عنه دئ.

تاسو وګوري معاذ بن جبل رضي الله عنه داسي يو څوک و ،چي ويوې ډلي اصحابانو رضي الله عنهم دده تقليد کاوه او ده به يې اختلافي مسئلې ور فيصله کولې.

ديوه بل روايت الفاظ داسي راغلي دي:

اذا اختلفوا في شيئ اسندوه اليه وصدروا عن رايه.([2])

ژباړه : کله ،چي به ددوی ترمنځ کومه اختلافي مسئله راغلل نو دغه مسئله به يې معاذ رضي الله عنه ته سپارل او دده رايه به يې قبلول.

[1]: مسند احمد ، مرويات معاذ بن جبل ، ح :۲۱۰۵۲ ، ج : ۵ ، ص : ۲۳٦

[2]: مسند احمد ، مرويات معاذ بن جبل ، ج : ۵ ، ص : ۲۳۳

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه داچي معاذ ﷺ دهغه ښو علماوو او فقهاوو له ډلي څخه دئ ،چي رسول اللهﷺ خپله ورته (اعلم بالحلال والحرام) ورته ويلي دي او خپله اصحابانو ﷺ هم دده تقليد کړی دئ. کله ،چي رسول اللهﷺ معاذ ﷺ يمن ته ولېږی نو دقضاء څخه نيولې بيا ترپوره تعليم ، افتاء او نور مسؤليتونه يې ده ته حواله کړل ، رسول اللهﷺ ديمن پر خلکو لازم وګڼل ،چي دده اطاعت وکړي او ديمن خلکو هم داسي وکړل دده تقليد يې وکړ، همدا دشخصي تقليد حقيقت دئ.

څلورم نظير :

په سنن ابوداود کي روايت دئ :

٣٦٨ - ... عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيِّ قَالَ قَدِمَ عَلَيْنَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ الْيَمَنَ رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْنَا قَالَ فَسَمِعْتُ تَكْبِيرَهُ مَعَ الْفَجْرِ رَجُلٌ أَجَشُّ الصَّوْتِ قَالَ فَأُلْقِيَتْ عَلَيْهِ مَحَبَّتِي فَمَا فَارَقْتُهُ حَتَّى دَفَنْتُهُ بِالشَّامِ مَيِّتًا ثُمَّ نَظَرْتُ إِلَى أَفْقَهِ النَّاسِ بَعْدَهُ فَأَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَلَزِمْتُهُ حَتَّى مَاتَ[1]

حضرت عمرو بن ميمون رحمة الله عليه وايي : کله ،چي رسول اللهﷺ معاذ ﷺ يمن ته داستازي په توګه راو لېږئ نو ما دسهار په لمانځه کي دده تکبير واورېدئ ،چي اواز يې ډک او دروند و نو زما مينه ورسره پيداسوه او بيا دده مبارک دمرګ تر مهاله زه څني جلا نه سوم تر داسي بريده ،چي ما په خپل لاس باندي په شام کي دفن کړ، بيا په خلکو کي ښه عالم وليدئ نو زه ابن مسعود ﷺ ته راغلم او دمرګ ترمهاله پوري څني جلا نه سوم.

[1]: ابوداود ، باب اذا اخر الامام الصلوة عن الوقت ، ج : ۱ ، ص : ٦٢، ومسند احمد ، ج : ۵ ، ص : ۱۳۱

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني روايت کي دحضرت ميمون رحمة الله عليه وينا ،چي زه دمعاذ رضي الله عنه سره ملګری وم تر هغه وخت پوري ،چي دی ژوندی و او بيا ،چي کله دی وفات سو نو ما ابن مسعود رضي الله عنه ته ځکه رجوع وکړه ،چي ابن مسعود رضي الله عنه تر معاذ رضي الله عنه وروسته ښه عالم و، دده مبارک دغه وينا پردې باندي دلالت کوي ،چي لومړی بايد هغه چا ته رجوع وکړل سي ،چي هغه ترټولو ښه عالم وي تر هغه وروسته بيا هغه چاته رجوع وکړل سي ،چي تر پاته خلکو ښه عالم وي مطلب داچي ميمون رحمة الله عليه دمعاذ رضي الله عنه په ژوند کي ابن مسعود رضي الله عنه ته هيڅ رجوع نه کول دمسائلو زده کړه يې يوازي دمعاذ رضي الله عنه څخه کول داچي ميمون رحمة الله عليه يوازي دمعاذ رضي الله عنه تقليد کوي او ابن مسعود رضي الله عنه ته دده په ژوند کي نه ورځي همدا دشخصي تقليد معنا ده.

څو بيلابيل مثالونه

۵ : داصحابانو رضي الله عنهم په څېر ډېرو تابعينو هم تقليد کړی دئ ځينو تابعينو يو صحابي دځان لپاره مقتدا ګرځولی دئ او ځينو بيا بل صحابي دځان لپاره مقتدا ګرځولی دئ او دوی مبارکانو يې شخصي تقليد کړی دئ لکه ،چي امام شعبي رحمة الله عليه فرمايي:

من سره ان ياخذ بالوثيقة في القضاء فلياخذ بقول عمر رضي الله عنه ([1])

ژباړه :که څوک په دې خوشاليږي ،چي په قضا کي وثيقه واخلي نو دعمر رضي الله عنه قول دي ټينګ ونيسي.

٦ : حضرت مجاهد رحمة الله عليه فرمايي:

[1]: اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ١ ص : ١٥

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اذا اختلف الناس في شيئ فانظروا ما صنع عمر فخذو به.(۱)

ژباړه : کله ،چي دخلکوپه کومه مسئله کي اختلاف پيدا سي نو و دي ګوري ،چي عمر رضي الله عنه په دغه اړه څه کړي دي همدغسي دي وکړي.

۷ : دابراهيم نخعي په اړه اعمش رحمة الله عليه ليکي :

انه كان لايعدل بقول عمر رضي الله عنه وعبدالله رضي الله عنه اذا اجتمعا فاذااختلفا كان قول عبدالله رضي الله عنه اعجب اليه.(۲)

ژباړه : ابراهيم نخعي رحمة الله عليه دحضرت عمر رضي الله عنه او عبدالله رضي الله عنه په قول عمل کاوه کله ،چي به دوی دواړه سره متفق وه خو کله ،چي به يې په منځ کي اختلاف پيښ سو نو دابراهيم نخعي رحمة الله عليه دعبدالله رضي الله عنه په قول عمل کول خوښ وه.

۸ : حضرت ابوتميمه رحمة الله عليه فرمايي :

قدمنا الشام فاذا الناس مجتمعون يطيفون برجل ، قال قلت من هذا ، قالوا هذا افقه من اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم هذاعمر والبكائي رضي الله عنهما.(۳)

ژباړه : موږ شام ته راغلو که مو کتل خلک پر يو کس باندي شاوخوا راټول دي او پر راګرځي ، دی وايي ،چي ماديوه چا څخه پوښتنه وکړه ،چي دا کس څوک دئ؟ دوی راته وويل: دا په ژونديو اصحابانو کي ترټولو ښه فقيه دئ.

۹ : امام محمدبن جرير طبري رحمة الله عليه فرمايي :

لم يكن احد له اصحاب معروفون حرروا فتياه ومذاهبه في الفقه غير ابن مسعود رضي الله عنه وكان يترك مذهبه وقوله لقول عمر رضي الله عنه وكان لايكاد يخالفه في شيئ من مذاهبه ويرجع

---

[۱]: اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ۱ ص : ۱۵

[۲]: اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ۱ ص : ۱۳ ، ۱۴

[۳]: اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ۱ ص : ۱۴

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

من قوله الي قوله وقال الشعبي كان عبدالله لايقنت ، وقال : ولوقنت عمر لقنت عبدالله.(۱)

ژباړه : دابن مسعود ﷺ پرته بل څوک داسي نسته ،چي دومره ډېر شاګردان دي یې وي، فتاواوي او فقهي مذاهب دي یې مدون سوي وي ،سره ددې ،چي ابن مسعود ﷺ دحضرت عمر ﷺ دومره تقلید کاوه ،چي خپله وینا یې دعمر ﷺ دوینا په مقابل کي پرېښوول په هیڅ شي کي یې ورسره مخالفت نه کاوه، امام شعبي رحمه الله فرمایي: ابن مسعود ﷺ قنوت نه لوستی ، که عمر ﷺ لوستلی وای نو ده هم خامخا لوستی.

پورته ،چي بیان سوه داټول دشخصي تقلید مثالونه وه البته یوه خبره دیادولو وړ ده هغه داچي تقلید دمقلد په اعتبار درجې لري ، ددغه درجو په اعتبار سره کله داسي ،چي یو مقلد سره ددې ،چي دخپل امام تقلید کوي مګر بیا هم په ځینو مسائلو کي ورسره اختلاف کوي ، دې ته هم شخصي تقلید ویل کېږي لکه ځیني حنفي مشایخ ،چي دامام ابوحنیفة رحمه الله په خلاف یې ځیني ځایونه فتوا ورکړې ده ،خو بیاهم دوی ته دامام ابوحنیفة رحمه الله مقلدین ویل کېږي، ددې خبري پوره تفصیل به انشاء الله وروسته راسي. دپورتنیو خبرو په نظر کي نیولوسره ویلای سو ،چي ابن القیم رحمه الله دتقلید په وړاندي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعینو داختلافاتو کوم مثالونه ویلي په هغو سره زمونږ استدلال نه اغېزمن کېږي.(۲)

---

[1]: اعلام الموقعین لابن القیم، ج : ۱ ص : ۱٦

[2]: علامه ابن القیم رحمه الله ،چي دتقلید په خلاف کوم اوږد بحث کړی دئ او زیاتي نیوکي او اعتراضونه یې باندي وارد کړي دي ددغه اعتراضونه لپاره پوره تفصیل

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاصل داچي دپورتنيو روايتونو څخه داخبره په ثبوت رسيږي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي په دواړه تقليدونو يعني په شخصي او مطلق دواړو سره عمل سوی دئ ، داچي دوی مبارکانو دواړه ډوله تقليد کړی دئ نو حقيقت هم دادئ ،چي هغه کس ،چي داصل په اعتبار سره دقرآن او حديث څخه مستقيما دمسئلو استنباط نه سي کولای هغو ته دا جايزه او صحيح ده ،چي دواړه ډوله تقليد وکړي ځکه حضرت شاه والي الله محدث دهلوي رحمة الله عليه ليکي:

وليس محله فيمن لايدين الا بقول النبي صلى الله عليه وسلم ولايعتقد حلالا الا ما احله الله ورسوله ولاحراما الا ما حرم الله ورسوله لكن لما يكن له علما بماقاله النبي صلى الله عليه وسلم ولابطريق الجمع بين المختلفات من كلامه ولابطريق الاستنباط من كلامه اتبع عالما راشدا علي انه مصيب فيما يقول ويفتي ظاهرا متبع سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم فان خالف مايظنه اقلع من ساعته من غير جدال ولا اصرار فهذا كيف ينكره احد مع ان الاستفتاء ولافتاء لم يزل بين المسلمين من عهد النبي صلى الله عليه وسلم ولافرق بين ان يستفتي هذا دائما او يستفتي هذا حينا وذالک حينا بعد ان يكون مجمعا علي ماذكرناه.(١)

ژباړه : کوم څوک ،چي دتقليد په اړه بد وايي دهغه اطلاق پر هغه چا نه کيږي ،چي دالله جل جلاله اورسول الله صلى الله عليه وسلم دويناوو پرته دبل چا قول حجت او دليل نه مني ، عقيده يې داوي ،چي فقط کوم څه ،چي الله جل جلاله او رسول صلى الله عليه وسلم حلال کړي دي هغه حلال دي او فقط کوم څه ،چي الله جل جلاله او

لرونکي او قناعت ورکونکي جوابونه يې دهر جز لپاره په ج: ٢ ص : ٤ تر ٦ پوري په انهارالسكن کي وګورئ ،چي داعلاء السنن مقدمه ده. همدا ډول وګورئ: الفائده الثالثة دمولانا حبيب احمد کيرانوي تاليف، ط : کرا،چي ، کال : ١٤٧٨

[1]: حجة الله البالغة ، ج :١، ص : ٥٦، ط: مكتبة سلفية لاهور، نېټه : ١٤٦٥هـ ، عقد الجيد، ص: ٣٩، ط : مجتبايي ، ډهلی ، نېټه : ١٤٤٤، هـ

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغه رسولﷺ حرام کړي وي هغه حرام دي مګر داچي درسول اللهﷺ احاديث ورته معلوم نه وي ، نه درسول اللهﷺ دمتعارضو احاديثو په تطبيق پوهيږي ، نه درسول اللهﷺ داحاديثو څخه دمسائلو داستنباط په طريقه پوهيږي نو ځکه ديوه داسي عالم تقليد وکړي ،چي دهدايت لاره يې خپله کړې وي او په ښکاره دسنتو متبع وي نو موړی کس دي ددغه عالم اتباع او پيروي ځکه وکړي ،چي دده په آند نوموړی عالم حق ته رسېدلی وي او دده په ګومان نوموړی عالم پر هدايت او دسنت متبع وي خو کله ،چي دده دغه ګومان غلط ثابت سو نو دڅه جنګ جګړې پرته دده دتقليد څخه لاس واخلي، دداډول تقليد څخه څنګه انکار وکړل سي؟ لکه دفتوا او فتوا ورکولو سلسله ،چي درسول اللهﷺ دزمانې څخه راپيل ده ، کله ،چي پوښتنه کول جايز سوه نو بيا په دې کي هيڅ فرق نسته ،چي يو کس ديوه خاص عالم څخه پوښتنه کوي ،چي ورته شخصي تلقيد ويل کيږي او داچي کله ديوه عالم ، څخه پوښتنه کوي او کله بيا په بله مسئله کي دبل عالم څخه پوښتنه کوي ،چي ورته مطلق تقليد وويل سي. البته داخبره لازمي ده ،چي په پوښتل سوي عالم کي به پورته ذکر سوي شرطونه موجود وي.

شخصي تقليد ته اړتيا

اصلاً د شخصي او مطلق دواړو تقليدونو څخه په يوه باندي عمل کول جايز دي ،خو داچي الله جل جلاله ددې وروستۍ زمانې پر علماوو باندي خپل خاص رحمت کړی دئ ، دوی ته يې داسي ذکاوت ، فکر او پوهه ورکړې ده ،چي دمعاصري زمانې بدلېدونکي حالات درک کولای سي او نظر ورباندي ورکولای سي ، دوی ديوه ځواکمن مصلحت پر بنسټ

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي داسي پرېکړه کړې ده ،چي په دواړه ډوله تقليدونو کي دي يوازي په شخصي تقليد عمل وکړل سي يعني داچي کله مقلد ديوه امام خبره عملي کوي او کله دبل امام خبره عملي ددې پرځای دي ديوه امام تقليد دي وسي.

اوس پوښتنه داده ،چي دغه ځواکمن مصلحت نو څه شي دئ؟ دپورتنۍ پوښتني په جواب کي بايد لومړی داخبره وسي او په ذهن کي وساتل سي ،چي خواهش پرستي هغه سخته او ناوړه ګناه ده ،چي ډېر وخت انسان تر کفره پوري رسوي، همدا لامل دئ ،چي په قرآنکريم کي په بېلابيلو ځايونو کي پر دې خبره باندي ټينګار سوی دئ ،چي انسان بايد په کلکه دخواهشت پرستۍ څخه ځان وساتي ، دقرآنکريم په ډېرو آياتونو او احاديثو کي ددې خبري تلقين ورکړل سوی دئ ،چي تاسو بايد دخواهش پرستۍ څخه ځانونه وژغورئ.

دخواهش پرستۍ څخه يو ډول داهم ده ،چي يوڅوک بداو ګناه حرام بولي مګر دخواهش پرستۍ په وجه په دغه ګناه اوحرام کارلاس پوري کوي دا ډول خواهش پرستي که څه هم لويه ګناه ده مګر يوه ورځ نه يوه ورځ انسان پرخپله ګناه باندي پښېمانه کېږي او توبه ايستونکی جوړېږي.

دخواهشت پرستۍ دوهم ډول دادئ ،چي انسان دخواهشت پرستۍ په غلامۍ کي تر داسي بريده ورسېږي ،چي حلال حرام وبولي او حرام حلال وبولي او ددين څخه دلوبو ګين جوړ کړي ، ښکاره خبره ده ،چي دخواهشت پرستۍ دغه دوهم صورت زيات دروند او سخت تاوان لرونکی دئ. دفقه شريفي علماوو ثابته کړې ده ،چي دخلکو ديانت ورځ تربلي دټيټ والي پر لوري ځي که دمطلق تقليداجازه ورکړل سي نوډېر خلک به په قصده او ډېر خلک به دناپوهۍ په وجه په خواهشت

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرستۍ اخته سي. دمثال په ډول دامام ابوحنيفةرحمة الله عليه پر مذهب دبدن څخه په وينه وتلو باندي اودس ماتيږي او دامام شافعي رحمة الله عليه پر مذهب دبدن څخه په وينه وتلو باندي اودس نه ماتيږي ، که ،چيري دمطلق تقليد اجازه ورکړل سي نو يوکس به دګرمۍ په موسم کي دامام ابوحنيفةرحمة الله عليه په مذهب وي په وينه سره به اودس ماتوي او نوی اودس به تازه کوي ، ديخنۍ په موسم کي به دامام شافعي رحمة الله عليه په مذهب وي په وينه سره به اودس نه ماتوي او نوی اودس به نه تازه کوي ،بې اودسه به پرلمانځه دريږي، همدا ډول دامام شافعي رحمة الله عليه مذهب دادئ ،چي که ديوچا پر ښځه باندي لاس ولګېدئ اودس يې مات دئ او دامام ابوحنيفةرحمة الله عليه پر مذهب ددغه کس اودس نه دئ مات. اوس خواهشت پرست يا ناپوه انسان به دخپلي اسانۍ په وجه په دغه ځای کي دامام ابوحنيفةرحمة الله عليه په مذهب وي ، دامام شافعي رحمة الله عليه له نظره به بې اوسه پرلمانځه باندي ودريږي ،مطلب داچي دکوم امام قول ،چي ده ته اسانه وي هغه به عملي کوي او دکوم امام قول ،چي ده ته ګران وي دهغه څخه به مخ اړوي همدا ډول به دده نفس دهغه امام ،چي دده دطبيعت سره يې قول سم دئ دهغه دقول پر صحت به شاهدي ورکوي، ددغه کار په کولو سره به نوموړی کس په غير شعوري ډول په خواهشت پرستۍ اخته سوی وي او شرعي احکام به دنفساني خواهشات تابع محض ګرځېدلي وي ، که خدای مه کړه داسي وسي نو دداسي کړني په حرمت کي دمسلمان امت څخه هيڅ اختلاف نه دئ کړی ، علامه ابن تيميه رحمة الله عليه دنوموړي کار خرابي په ګوته کوي او فرمايي:

وقدنص الامام احمد وغيره ان ليس لاحد ان يعتقد الشيئ واجبا او حراما ثم يعتقده غير واجب او حراما ،ثم يعتقده غيره واجب اومحرم بمجرد هواه ،مثل ان يكون طلبالشفعه الجوار يعتقدها انها حق له ثم اذا طلبت منه شفعة الجوار اعتقدها انها ليس ثابتة او مثل من

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعتقد اذاکان اخا مع جد ان الاخوه تقاسم الجد فاذا صار جدا مع اخ اعتقد ان الجد لالقاسم الاخوة... فمثل هذا ممن یکون في اعتقاده حل الشیئ وحرمته ووجوبه وسقوطه بسبب هواه هو مذموم مجروح خارج عن العدالة وقد نص احمد وغیره علي ان هذا لایجوز.([1])

ژباړه : امام احمد او نورو داخبره څرګنده کړې ده ،چي چا ته ددې خبري اجازه نسته ،چي شی دي واجب یا حرام وبولي او بیا دي دنفسي هوا په غوښتنه هغه شی نه واجب او نه حرام وبولي، دمثال په ډول کله ،چي نو موړی کس دچا څخه دشفع غوښتنه کوي نو دی دامام ابو حنیفة رحمة الله علیه مذهب اختیاروي ،چي شفع دده حق دئ او که دده څخه چا دشفع غوښتنه وکړه نو دی دامام شافعي رحمة الله علیه مذهب اختیاروي ،چي دشفع حق ثابت نه دئ. او یاداچي که دیو سړي ورور مړ سي او نیکه یې هم ژوندی وي نو دده دا عقیده وي یعني دهغه مذهب پیروان وي ،چي ورور د نیکه سره میراث وړلای سي او که دی خپله نیکه وي لمسی یې مړسي نو دده دا عقیده وي یعني دهغه مذهب پیروان وي ،چي دنیکه سره ورور میراث نه سي وړلای داسي کړنه یعني داچي دنفسي خواهشاتو په سبب دیو شي حلالوالی یا حرام والی ثابتوي او یا دیو شي دوجوب او جواز حکم کوي داسي کړنه بده ، غلطه او دعدالت څخه دباندي کړنه ده، امام احمد او داسي نورو علماوو په همدغه خبره سره تصریح کړې ده او داکار یې ناجایز ګڼلی دئ.

په بل ځای کي لیکي:

---

[1]: الفتاوی الکبري لابن تیمیه رحمة الله علیه ، ج: ۲ ، ص : ۲۳۷ ، ط : دارالکتب الحدیث مصر ،التزام مذهب والمسائل التي یذکر فیها وجهان.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

يکونون في وقت يقلدون من يفسده وفي وقت يقلدون من يصححه بحسب الغرض والهوى ومثل هذا لايجوز باتفاق الائمة.

ژباړه : داسي خلک يو وخت دداسي امام تقليد کوي ،چي نکاح فاسدوي او بل وخت بيا دداسي امام تقليدکوي ،چي نکاح صحيح کوي دخپل نفسي هوا په وجه باندي داسي کړنه دټولو امامانو په آند نه ده جايزه.

ثو کربني وروسته ليکي:

ونظيرهذا ان يعتقد الرجل ثبوت شفعه الجوار اذا کان طالبا لها وعدم ثبوتها اذا کان مشتريا فان هذا لايجوز باالاجماع وکذا من صحة ولاية الفاسق في حاله نکاحه وبني علي فساد ولايته حال طلاقه لم يجز ذالک باجماع المسلمين ،ولوقال المستفتي المعين انا لم اکن اعرف ذالک وانامن اليوم التزم ذالک لم يکن ذالک لان ذالک يفتح باب التلاعب بالدين وفتح الذريعة الي ان يکون التحليل والتحريم بحسب الاهواء.(۱)

ژباړه : ددې مثال داسي دئ لکه يوسړی ،چي دشفع دعوه کوي نو دشفع پر ثبوت باندي عقيده لري خو کله ،چي بيا رانيونکی وي نو بيا دشفع دنه ثبوت عقيده لري، داکار دامت په اجماع سره حرام اوناروا دئ، همدا ډول کوم سړی ،چي دنکاح دقيام پر مهال دفاسق ولايت جايز بولي خو کله ،چي مغلظ طلاق څني واقع سي نوبيا دفاسق ولايت بې ځايه بولي او نکاح فاسده بولي ،داکار دامت په اجماع سره حرام اوناروادئ او که کوم مستفتي ووايي ،چي دغه نوي لاره ماته پخوا معلومه نه وه اوس معلومات راته وسو زه اوس عقيده ورته لرم داخبره هم دمنلوړ نه ده ځکه په داسي کړنه سره ددې لاره خلاصيږي ،چي په

[1]: ايضا فتاوای ابن تيميمه ، ج : ۲ ص : ۲۸۵ ، ۲۸۶ ، فيمن تزوج امراة بولاية فاسق.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دين خلک بازۍ وکړي او ددې ذريعه جوړه سي ،چي حلال او حرام دهوا پر بنسټ باندي صورت ونيسي.

حاصل داچي دخپل نفساني خواهشاتو پر بنسټ يو شی ته کله حلال او کله حرام ويل او يا دخپل ځاني ګټي په وجه باندي کله مذهب منل او کله نه منل لوی جرم او سخته ګناه ده آن ترديٍ ،چي هيڅوک ورته روا او جايز کار نه وايي.

که څه هم په دې اړه زيات نصوص راغلي دي او دعلماوو څرګندوني هم په دې اړه خورا زيات دي خو موږ دلته يوازي دابن تيميه رحمة الله عليه په ويناوو باندي بسنه وکړه ځکه کوم کسان ،چي تقليد ته جايز کار نه وايي هغه هم دابن تيميه رحمة الله عليه علميت او لوړ منزلت پيژني، که څه هم ابن تيميه رحمة الله عليه خپله هم شخصي تقليد نه مني مګر دا وايي ،چي څوک دخپلو خواهشاتو په وجه کله يوه مذهب ته ځي او کله بل مذهب دا کار دټول امت په اجماع سره جايز نه دئ.

څرنګه ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعينو په زمانه کي دالله جل جلاله وېره زياته وه په هغه وخت کي مطلق تقليد جايز و ، ځکه په هغه وخت کي دا وېره نه وه ،چي خلک دي دخپلو ځاني خواهشاتو په وجه کله يو شی حلال وبولي او کله دي يې حرام وبولي يعني داچي کله دي ديوه مجتهد خبره ومني او کله دي دبل مجتهد خبره ومني ، په هغه وخت کي پر مطلق تقليد باندي هيڅ بنديز نه و کوم چا ،چي به مطلق تقليد کاوه هيچا بد نه باندي ويل ، کله ،چي ددې وروستۍ زمانې فقهاوو وليدل ،چي دخلکو ديانت پر کمېدو دئ ، ورځ تربلي خلک دخپلو خواهشاتو تابع کېږي ، پر خلکو باندي خواهشات غالبه کېږي نو ځکه دغه فقهاوو ديوه انتظامي مصلحت په وجه باندي دا پرېکړه وکړه ،چي شخصي تقليد دي لازم سي او مطلق تقليد دي پاته کړل سي يعني مطلق تقليد

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي جایز نه سي که څه هم دغه پرېکړه یوه شرعي فتوا نه ده بلکي دیوه انتظامي مصلحت پربنسټ دغه پرېکړه سوې ده.

دشخصي تقلید دوجوب وجهه دصحیح مسلم شارح شیخ الاسلام علامه نووي رحمة الله علیه داسي لیکلې ده:

ووجهه انه لوجاز اتباع ای مذهب شاء لافضي الي ان یلتقط رخص المذاهب متبعا هواه ویتخیر بین التحلیل والتحریم والوجوب والجواز وذالک یودي الي انحلال ربقه التکلیف بخلاف العصر الاول فانه لم تکن المذاهب الوافیة باحکام الحوادث مهذبة وعرفت فعلی هذا یلزمه ان یتجهد في اختیار مذهب یقلده علي التعین .([1])

ژباړه :دشخصي تقلید دوجوب وجه داده ،چي که ددې اجازه ورکړل سي ،چي هر سړي دي دخپلي خوښي جواب سوې مسئله رااخلي په هر مذهب کي ،چي دده دطبیعت سره سم حل سوې وي په هغه دي عمل کوي نو خلک به دخپلو نفساني هواوو تابع وګرځي ، حلالوالی ، حراموالی ، جواز او وجوب اختیار به دخلکو په لاس کي سي کوم شی ،چي په هرمذهب کي اسانه و هغه به عملي کوي اوکوم شي ، چي ګران وي هغه به نه کوي ، په لومړیو وختو کي مطلق تقلید ځکه جایز و ،چي په هغه وختو کي زیات نوي مسائلي نه وي حل سوي نو بناءً په اوس وخت کي لازمي ده ،چي هر څوک شخصي تقلید وکړي.

علامه نووي رحمة الله علیه په خپله لیکنه کي ویلي دي ،چي که دمطلق تقلید ښکاره اجازه خلکو ته ورکړل سي نو خلک به دخپل طبیعت مطابق حلال ، حلال بولي اوحرام به دخپل طبیعت مطابق حرام بولي ، دشرعي احکامو پابندي به ببخي له منځه ولاړه سي ، دلاښه روښانتیا لپاره

[1] المجموع شرح المهذب ، للنووي رحمة الله علیه ، ج : ۱ ص : ۹۱، ط : مطبعه العاصمه قاهره ، مقدمه ، فصل في اداب المستفتي ، مسئله نمبر: ۳.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويلاى سو ،چي داصحابانو رضي الله عنهم دزمانې څخه تراوسه پوري په زرهاوو علماء او مجتهدين راغلي دي دهر يوه په مذهب كي داسي اسانتياوي سته ،چي دنورو په مذهبو كي بيا نه وي، همدا ډول ټول مجتهدين داسي نه دي ،چي هيڅ غلطي ځني نه وي سوې بلكي دهر يوه په مذهب كي داسي څو مسئلې سته ،چي دامت دجمهورو علماوو له نظره خلاف وي . كه دمطلق تقليد دروازه خلاصه پرېښوول سي او خلكوته اجازه وركړل سي نو يقينا به خلک دمجتهدينو دمذهبونو څخه دخپلي خوښي مسئلې راټولي كړي او بيابه عمل په كوي نو يقينا به هغه خبره سي كومه ،چي امام نووي رحمة الله عليه ورته اشاره كړې ده ، دمثال په ډول دامام شافعي رحمة الله عليه پرمذهب باندي شطرنج كول جايز دي ، همدا ډول عبدالله بن جعفر ته ددې خبري نسبت كېږي ،چي دده له آنده موسيقي جايزه وه.(۱)

دحضرت قاسم رحمة الله عليه څخه روايت دئ ،چي دده په آند صوري تصويره جايز دي.(۲)

امام اعمش رحمة الله عليه ته ددې خبري نسبت كېږي ،چي دده پر مذهب باندي په روژه كي خوله بندول دسپېدو څخه نه بلكي دلمر ختو څخه پيلېږي.(۳)

۱: انحاف السادة المتقين، للزبيدي رحمة الله عليه ، ج : ٦ ، ص : ۴۵۸ ، ۴۵۸

۲: نووي شرح مسلم ،ج : ۲ ص : ۱۹۹، باب صورة الحيوان.

۳: روح المعاني للالوسي ، ج : ۲ ص : ٦٧، سورة بقرة الاية ۱۸۷ ، دعلامه الوسي رحمة الله عليه څخه داسي جمله رانقل سوې ده ،چي ډېره دلچسپه ده: خالف الاعمش ولايتبعه الا الاعمي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عطاء بن ابي رباح رحمة الله عليه فرمايي: كه داختر ورځ دجمعې دورځي سره برابر سي نو په دغه ورځ باندي دماپښين لمونځ نسته او نه دجمعې لمونځ سته بلكي تر مازديگر پوري هيڅ لمونځ نسته.(۱)

دداودظاهري رحمة الله عليه او ابن حزم رحمة الله عليه څخه داسي رانقل سوي دي ،چي ځوک كه دكومي ښځي سره نكاح كول غواړي نو دهغې ښځي كتل داسي جايز دي ،چي لوڅه وي.(۲)

ابن سحنون رحمة الله عليه او څه نورو علماوو ته ددې خبري نسبت كېږي ،چي ددوى له آنده دښځي سره په دبره كي وطي كول جايزدي.(۳)

حاصل داچي كه هر چا ته اجازه وركړل سي ،چي مطلق تقليد وكړي نو ډېر خلک به داسي وي ،چي دخپل نفس دپيروى په وجه به هر هغه مسئله ،چي يې خوښه سي په هغه به عمل كوي بلكي دټولو مذهبونو څخه به اسانه ، اسانه مسئلې راټولي سي يو نوى دين او مذهب به ځني جوړ سي او ددغه مذهب او دين بنسټ ايښودونكي به نفس اوشيطان وي، ددين څخه به دلوبو يو شى جوړ سي داسي كړنه دهيڅ مذهب په رڼا كي جايزه نه ده لكه ،چي حضرت معمر رحمة الله عليه فرمايي:

لو ان رجلا اخذ بقول اهل المدينة في استماع الغناء واتيان النساء في ادبارهن ، وبقول اهل مكة في المتعة والصرف وبقول اهل الكوفة في المسكر شر عباد الله.(٤)

۱: تهذيب الاسماء واللغات للنووي رحمة الله عليه ، ج : ۱ ، ص : ۳۳۴.

۲: تحفة الاحوذي للمباركپوري، ج : ۲ ، ص : ۱۷۰، فتح الملهم ، ج : ۳ ص : ۴۷۶.

۳: تلخيص الحبير للحافظ ابن حجر رحمة الله عليه ، ج : ۳ ، ص: ۱۸۶، ۱۸۷.

۴: تلخيص الحبير للحافظ ابن حجر رحمة الله عليه، ج : ۳ ، ص: ۱۸۷، كتاب النكاح، نمبر ۱۵۴۲، عقد الجيدو ص: ٦۲.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : که یو څوک دموسیقۍ داوریدلو او دښځو سره دلواطت اړونده دمدینې دخلکو څه خبري ومني، دمتعي اوصرف اړونده دمکې دخلکو څه خبري ومني ، دمنشیاتو اړونده دکوفې دخلکو څه خبري ومني نو دغه کس به دالله جل جلاله دشریرو بندګانو څخه وي.

همدا وجه ده ،چي وروستیو فقهاوو شخصي تقلید لازمي ګرځولی دئ څو خلکو ددې لاره پیدا نه سي ،چي حلال او حرام دخپلو طبیعتونو سره برابر وټاکي.

علامه عبدالرؤف مناري رحمة الله علیه په دې اړه خورا تفصیلي بحث کړی دئ نوموړی عالم ددغه مسئلې اړونده ابن الهمام رحمة الله علیه قول رانقل کړی دئ او لیکلي یې دي:

والغالب ان مثل هذا التزامات لكف الناس عن تتبع الرخص ([1])

ژباړه : غالبه داده ،چي دغه التزامات له دې امله دي ،چي خلک دنفسي غوښتنو پر بنسټ داسانیو دلټولو څخه منع کړل سي.

علامه ابواسحاق شاطبي رحمة الله علیه په خپل کتاب الموافقات کي په دې اړه تفصیل واره بحث کړی دئ او ویلي یې دي:

دبېلابیلو مذاهبو څخه اسانه شیان راجمع کول او بیا عمل په کول سخت ناروا دئ.

نوموړي عالم پر دغه موضوع باندي خورا زیات دلایل ویلي دي په لړ کي یې دمالکي مذهب دیوه مشهور عالم مازري رحمة الله علیه پېښه رانقل کړې ده ،چي دده مبارک څخه پر یوه غیر مشهور قول باندي دفتوا غوښتنه وسوه ده نه ومنل او په جواب کي یې وویل:

[1]: فيض القدير ، شرح جامع الصغير للمناوي رحمة الله علیه ، ج : ۱ ص : ۲۱۱

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولست ممن يحمل الناس علي غير المعروف المشهور من مذهب مالكرحمه الله عليه واصحابه لان الورع قل ،بل كاد يعدم والتحفظ علي الديانات كذالک وكثرت الشهوات وكثر من يدعي العلم ويتجاسر علي الفتوي فيه فلو فتح لهم باب في مخالفت المذهب لاتسع الخرق علي الراقع، وهتكوا حجاب هيبة المذهب وهذا من المفسدات التي لاخفاء بها.([1])

ژباړه: زه دهغو خلكو څخه نه يم ،چي خلك دې ته اماده كړم ،چي دامام مالكرحمه الله عليه او دده دملګرو په غير مشهورو اقوالو باندي عمل وكړي ځكه اوس خلك په تقوا كي كم راغلي دي بلكي تقوا بېخي له منځه تللې ده ، دديندارۍ دساتني احساس كم سوی دئ ، دخلكو نفساني خواهشات زيات سوي دي ،دعلم دعوه كونكي زيات سوي دي ،په معاملاتوكي په فتوا وركول كي تېز او دلاوره دي، له همدې امله كه دمالكي مذهب څخه دمخالفت دروازه خلاصه سي نو داصلاح تر هځي به فساد ډېر سي ، دمذهب دويري (دبدبې) ،چي كومه پرده غوړېدلې ده هغه به څيري سي ، دايو داسي فساد دئ ،چي دخلكو څخه هيڅ پټ نه دئ او نه څوك ځني منكر كېدای سي.

علامه شاطبيرحمه الله عليه زياتوي:

فانظر كيف لم يستجز وهو المتفق علي امامته الفتوي بغير مشهور المذهب ، ولابغير مايعرف منه بناء علي قاعدة مصلحية ضرورية ، اذ قل الورع والديانة من كثير ممن ينتصب لبث العلم والفتوي ،كما تقدم تمثيله فلو فتح لهم هذا الباب لانحلت عري المذهب بل جميع المذاهب.([2])

---

[1]: **الموافقات للشاطبي ، ج : ۴ ، ص : ۱۴۶، كتاب الاجتهاد**

[2]: **الموافقات للشاطبي ، ج : ۴ ، ص : ۱۴۶، ۱۴۷ ، كتاب الاجتهاد ، الطرف الاول ، مسئله : ۳ ، فصل : ۵**

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : تاسووګورئ ! علامه مازري رحمة الله عليه څنګه دمالکي مذهب په غيرمشهورو اقوالو باندي فتوا غلطه وبلل، دده مبارک دغه وينا دمصلحت اوضرورت دقاعدې پر بنسټ بنا ده ځکه دډېرو هغو خلکو څخه تقوا او ديانت کم سوی دئ ،چي دعلم او فتوا په نشر اوخپراوي کي بوخت دي ، لکه مخکي ،چي يې مثالونه تېر سوه ، که دوی ته دمالکي مذهب دباندي اجازه ورکړل سي نو نه يوازي مالکي مذهب بلکي ټول مذهبونه به له منځه ولاړسي.

ابن خلدون رحمة الله عليه دشخصي تقليد دسببونو په اړه داسي ليکلي دي:

ووقف التقليد في الامصارعند هؤلاء الاربعة ودرس المقلدون لمن سواهم وسد الناس باب الخلاف وطرقه لما كثر تشعب الاصطلاحات في العلوم ولما عاق عن الوصول الي رتبة الاجتهاد ولماخشي من اسناد ذالک الي غير اهله ومن لايوثق برايه ولابدينه فصرحوا بالعجز والاعواذ وردوا الناس الي تقليد هؤلاء كل من اختص به من المقلدين وخطروا ان يتداول تقليدهم لما فيه من التلاعب .([1])

ژباړه: په ټولوښارونو کي دڅلورو امامانو تقليد حصرکړل سوی دئ دنوروامامانو تقليدله منځه تللی دئ ، خلکو دڅلورو امامانو سره داختلافاتودروازه بنده کړې ده يو لامل يې دادئ ،چي دعلومو اصطلاحات په لاس راوړل خورا پېچل سوي دي او داجتهاد تر بريده رسېدل ګران کار جوړ سوی دئ، بل لامل يې دادئ ،چي که داجتهاد لاره خلاصه سي نو دنااهله خلکو په لاس به اجتهاد ورسي ، که داسي وسي نو داسي خلک به داجتهاد څخه ګټه پورته کړي ،چي دهغوی رايه او نظر داعتماد وړ نه وي همدا لامل و ،چي علماوو داجتهاد څخه عجز

[1]: مقدمة ابن خلدون رحمة الله عليه ، ص: ۴۴۸، ط : مكتبة تجاريه كبر مصر، كتاب : ۱ ، باب : ۹، فصل : ۷.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلان کړ، او خلک يې دڅلورو امامانو شخصي تقليد ته را وبلل او دا يې هم خلکو ته وښوول ،چي دوی دي مذهبونه بدلول او رابدلول نه کوي يعني داچي کله يو مذهب انتخابوي او کله دي بل مذهب انتخابوي داسي دي نه کوي ځکه که داسي کړنه جايز سي نو په دين به دبازيو کولو سبب جوړ سي ، حاصل داچي داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي شفافيت او صفوف زيات و په هغه وخت کي مطلق تقليد کېدئ ځکه ددوی سره درسول الله صلی الله علیه وسلم دملګرتيا فيوضات وه او ددوی نفسونه بېخي مغلوب وه په ځانګړي ډول په شرعي احکامو کي پر دوی باندي بېخي ددې وېره نه وه ،چي دوی دي دخواهشاتو پيروي وکړي ، همداوجه وه ،چي په هغه وخت کي شخصي او مطلق دواړه تقليدونه جايز وه ځکه په هغه کي دنفسي خواهشاتو دپيروی وېره نه وه ، وروسته ،چي دغه وېره پيداسوه نو تقليد يوازي په شخصي تقليد کي منحصر سو.

حقيقت دادئ ،چي که داسي نه وای سوي يعني يوازي دشخصي تقليد دلزوم پرېکړه نه وای سوې نو شرعي احکام به پر بې ساري ډولو باندي څرګند سوی وای په دين کي به داسي تفرق رامنځته سوی وای ،چي حل به يې بيا ناشونی وای .

حضرت شاه ولي الله رحمة الله علیه ليکي:

واعلم ان الناس كانوا في المائة الاولي والثانية غير مجتمعين علي التقليد لمذهب واحد بعينه وبعد المائتين ظهر فيهم المتذهب للمجتهدين باعيانهم وقل من كان لايعتمد علي مذهب بعينه وكان هذا هو الواجب في ذالک الزمان .([1])

[1]: الانصاف في بيان سبب الاختلاف ، ص : ۵۷ تر ۵۹، باب : ۴ ، ط: مجتبائي ، کال : ۱۹۳۵، اردو ترجمه والا.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : پوه سئ! په لومړۍ اودوهمه پېړۍ کي خلک پر يوه مذهب باندي راغونډ نه وه تر دوو پېړيو وروسته دټاکلي مجتهد دتقليد رواج پيل سو ترداسي بريده ،چي ډېرکم خلک داسي پيدا کېدل ،چي ديوه مذهب تقليدبه يې نه کاوه.

ځينوخلکوته داسوال پيداکېږي ،چي کوم شی داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي لازمي نه و اوس نوولي لازمي سي په دې اړه ده مبارک قناعت بخشه جواب ويلی دئ اوفرمايلي يې دي:

قلت الجواب الاصلي هو ان يكون في الامة من يعرف الاحكام الفرعية من ادلتها التفصيلية ، اجمع علي ذالک اهل الحق ومقدمة الواجب واجبة ، فاذا كان للواجب طرق متعددة وجب تحصيل طريق من تلک الطرق من غير تعين ،واذا تعين له طريق واحد وجب ذالک الطريق بخصوصه ... وكان السلف لايكتبون الحديث ثم صار يومنا هذا كتابة الحديث واجبة لان رواية الحديث لاسبيل لها اليوم الامعرفة هذه الكتاب وكان السلف لايشتغلون بالنحو واللغة وكان لسانهم عربيا لايحتاجون الي هذه الفنون ثم صاريومناهذا معرفة اللغة العربية واجبة لبعد العهد عن العرب الاول وشواهد ما نحن فيه كثيرة جدا وعلي هذا ينبغي ان يقاس وجوب التقليد لامام بعينه فانه قد يكون واجبا وقد لايكون واجبا.

ژباړه: ددغه پوښتني په جواب کي وايم ،چي په حقيقت کي خو بايدپه امت کي داسي وي ،چي شرعي احکام ددلايلو سره په تفصيلي ډول پېژني څو خلک مسائلي ځني زده کړي اوبيا عمل په وکړي ، پردې خبره باندي دټول امت اجماع ده البته دواجب لپاره مقدمه هم واجب دي يعني داچي که دواجب دادا لپاره ډيري لاري وي نو ديوې لاري په انتخاب سره دواجب غوښتنه پوره کېږي او که دواجب ادا لپاره يوه لاره وي نو دهمدې لاري لاسته راوړل هم واجب دي دمثال په ډول زموږ اسلافو احاديث نه ليکل خو زموږ په زمانه کي داحاديثو ليکل واجب دي ځکه ددې پرته بله لاره نه پاته او نه دروايت لپاره بل مرجع کېدای سي

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ډول زموږ اسلاف په صرف ، نحو او دلغتو په علوموبوخت نه وه ځکه عربي ژبه دهغو مورنۍ ژبه وه ، دوی صرف ، نحو او داسي نورو علومو ته اړتيا نه درلوده مګر اوس دعربي ژبي زده کړه واجب ګرځېدلې ده مګر موږ داسي نه يو ځکه موږ دعربو څخه ډېر ليري يو حتما پورتنيو فنونو ته اړتيا لرو .

ددې څخه دا معلومه سوه ،چي دزمانې تغير او بدلون په وجوباتو کي هم بدلون راوستای يعني داچي يو شی په يوه زمانه کي واجب نه وي وروسته بيا واجب سي لکه پورته ،چي يې مثالونه ذکر سول ددغه جملې څخه شخصي تقليد هم دئ ،چي په تېره زمانه کي واجب نه و او اوس واجب ګرځېدلی دئ

شاه ولي الله رحمة الله عليه ليکي:

فاذا كان انسان جاهل في بلاد الهند وماوراء النهر وليس هناك عالم شافعي ولامالكي ولاحنبلي ولا كتاب من كتب هذه المذاهب وجب عليه ان يقلد لمذهب ابي حنيفة رحمة الله عليه ويحرم عليه ان يخرج من مذهبه لانه حينئذ يخلع من عنقه ربقه الشريعة ويبقي سدى مهملا، بخلاف ما اذا كان في الحرمين.([1])

ژباړه : ک،چيري کوم ناپوه کس په هندوستان او يا ماوراء النهر کي وي او هلته نه شافعي ، نه مالکي او نه حنبلي عالم وي ، نه ددغه مذهبونو څخه کوم کتاب وي پر نوموړي کس باندي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه تقليد واجب دئ ، همدا ډول دده مبارک دمذهب څخه وتل ورته حرام دي ځکه په دغه حالت کي نوموړی کس دشريعت دپابندۍ څخه بېخي ازاديږي او که په حرم شريف کي و بيا نو هر مذهب ،چي يې خوښ وي هغه انتخابولای سي.

[1]: الانصاف ، ص : ٦٩ تر ٧١ .

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې وروستۍ زمانې علماوو ،چې دشخصي تقليد په مټ دکومو لويو ګناهونو مخه نيولې ده شاه ولي الله رحمة الله عليه اشاره ورته کړې ده او ليکلي يې دي:

وبالجملة فالمتذهب للمجتهدين سر الهمه الله تعالي العلماء وجمعهم عليه من حيث يشعرون او لايشعرون.[1]

ژباړه : خلاصه دا چي مذهب انتخابول داسي يو پټ سر دئ ،چي الله جل جلاله دعلماوو په زړونو کي واچوئ او دوی يې په شعوري او غيرشعوري توګه باندي متفق کړل.

په بل ځای کي شاه ولي الله رحمة الله عليه ليکي :

ان هذه المذاهب الاربعة المدونة المحررة قد اجتمعت الامة او من يعتد به منها علي جواز تقليدها الي يومنا هذا وفي ذالک من المصالح ما لايخفي لاسيما في هذه الايام التي قصرت فيها الهمم جدا واشربت النفوس الهوي واعجب کل ذي راي برايه.[2]

ژباړه : بېشکه دغه څلورمذهبونه ،چي تدوين سوي دي او په ليکلي ډول پاته دي ، ددغه مذهبونو د تقليد پرجواز باندي دټول امت اجماع ده، په دغه کار کي ،چي کومي ځانګړتيا وي سته بېخي ښکاره دي په ځانګړې توګه زموږ په زمانه کي ،چي همتونه ټيټ سوي دي او خواهشت پرستۍ دخلکو په رګونو باندي ننوتلي دي کوم کسان ،چي نظر لري هغه هريو پر خپل نظر باندي پرېکړه کوي.

دشخصي تقليد دلزوم يو څرګند مثال

---

[1]: الانصاف ، ص : ۶۴

[2]: حجة الله البالغة ، ج : ۱ ص : ۵۴. باب حکاية اهل الناس قبل المائة الرابعة وبعدها.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله رحمة الله عليه فرمايلي دي:
په لومړيو پېړيو کي خلک ديوه ټاکلي مجتهد پر تقليد باندي راجمع نه وه وروسته بيا دشخصي تقليد پر کولو باندي متفق سوه او شخصي تقليد واجب وګرځېدئ ، يو ښکاره مثال يې دحضرت عثمان رضي الله عنه په زمانه کي دقرآن راجمع کېدل دي، دابن جرير رحمة الله عليه او نورومشهور نظرونو مطابق حضرت عثمان رضي الله عنه داوو حروفو څخه شپږ حروف له منځه يو وړل يوازي دقريشو حرف يې پرېښودئ نور ټول حروف يې وسوځل ، تاسو وګورئ درسالت په زمانه کي ، حضرت ابوبکر رضي الله عنه دخلافت په زمانه کي اودحضرت عمر رضي الله عنه په خلافت کي دپورتني کار اجازه نه وه بلکي داوو قرئتونو څخه ،چي به هر چا غوښتي هغه به يې لوستلای سوای خو کله ،چي حضرت عثمان رضي الله عنه پوه سو ،چي که دغه اختلاف پاته سي نو ددغه اختلاف څخه به فتنه جوړه سي نوځکه يې ددې اقدام وکړ او هغه شپږ حروف يې له منځه يووړل او يو دقريشو حرف يې پرېښودئ او پرهمدې حرف باندي يې تلاوت لازم وګرځاوه.
حافظ ابن جرير طبري رحمة الله عليه دپورتنۍ خبري لامل داسي بيانوي:

فکذالک الامة امرت بحفظ القرآن وقرائته وخيرت في قرائته بای الاحرف السبعة شاءت قرئت ، لعله من العلل اوجبت عليها الثبات علي حرف واحد قرائته بحرف واحد ، ورفض القرائت بالاحرف الستة الباقية.([1])

ژباړه : همدا ډول ټول امت ته امر کړل سوی و څو دقرآن حفظ وکړي او تلاوت يې وکړي خوپه دې لاره کي اختيار ورکړل سوی و ،چي داوو حروفو څخه يې هر حرف خوښ وي پر هم هغه طريقه دي يې وايي خو

[1]: تفسير ابن جرير طبري رحمة الله عليه ج : ۱ ص : ۱۹

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځينو لاملونو په وجه پر امت باندي لازمه کړل سوه څو پريوه حرف باندي تلاوت وکړي او پاته شپږ حروف پرېږدي.

داسي پوښتنه حتما پيدا کېږي ،چي درسول الله ﷺ په زمانه کي اوه واړه حرفونه ويل جايز وه وروسته ناجايز سوه يوازي يوه طريقه جايز سوه نو کوم شی ،چي درسول الله ﷺ په زمانه کي جايز و هغه شی نو ولي وروسته ناجايز وګرځېدئ؟

ددغه سوال په جواب کي ابن جرير طبري رحمة الله عليه ليکي:

امت په لومړيو کي داوو واړو حروفو اجازه ورکړل سوې وه ،چي تلاوت باندي وکړي خو دغه کار پردوی باندي واجب يا فرض نه و، وروسته امت په دې کي مصلحت وليدئ ،چي يوازي يوه حرف پاته او نور له منځه ولاړ سي نو همداسي يې وکړل هغه يو حرف يې پرېښودئ او نور يې له منځه يو وړل.

ابن جرير طبري رحمة الله عليه زياتوي:

كان الواجب عليهم من الفعل مافعلوا اذاكان الذي فعلوا من ذالک كان هو النظر للاسلام واهله فكان القيام بفعل الواجب عليهم بهم اولي من فعل مالو فعلوه كانوا الي الجناية الي الاسلام واهله اقرب منهم الي السلامة من ذالک.([1])

ژباړه :کوم کار ،چي ددوی مبارکانو دنده وه هغه کار دوی ترسره کړ،کوم کار،چي دوی ترسره کړی دئ يعني داوو حروفو څخه يې يو پرې ايښی دئ او نور يې له منځه وړي ددوی مبارکانو دغه کار داسلام او مسلمانانو لپاره زيات ګټمن دئ تر هغه ،چي دا کار يې نه وای ترسره کړی دهغه فتنه به داسلام او مسلمانانو لپاره زياته وای.

[1]: تفسير ابن جرير ، ج : ۱ ، ص : ۲۲ ، مقدمة.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته بحث ،چي ذکر سو دا دابن جریر رحمة الله علیه دنظر سره برابر و خو ددې نظر پرته دحضرت عثمان رضي الله عنه دکړني ،چي داوو حرفونو څخه یې یو پرېښودئ په اړه بل نظر هم سته ،چي امام مالک رحمة الله علیه ، علامه ابن قتیبة رحمة الله علیه ، ابوالفضل الرازي رحمة الله علیه ، علامه ابن الجزري رحمة الله علیه او داسي نورو لوړو علماوو غوره کړی دئ. دغه علماء وایي ،چي حضرت عثمان رضي الله عنه نور شپږ حروف لمنځه نه دي وړي بلکي هغه حروف اوس هم په تواتر سره سته ، لوستل کېږي او محفوظ دي دحضرت عثمان رضي الله عنه یوازنی کار داو ،چي یو دقرآنکریم اړونده ده یو ټاکلی رسم الخط وټاکی.(۱)

دغه دوهم نظر ته زیاتو علماوو رجحان ورکړی دئ په هر صورت که دغه نظر ومنل سي نو داهم دشخصي تقلید لپاره یو ښه مثال دئ ځکه ،چي دحضرت عثمان رضي الله عنه تر دغه کار وړاندي قرآنکریم په ډول ، ډول رسم الخطونو باندي لیکل کېدئ او ترتیب یې هم بېل ،بېل و ده مبارک دخاص مصحلت پر بنسټ دټولو رسم الخطونو څخه یو خاص رسم الخط وټاکی ، خاص ترتیب یې ورکړ، دنورو رسم الخطونو جواز یې له منځه یو وړئ او وې سوځل ، یوازي ټاکلی رسم الخط یې پرېښوو ئ.(۲)

په هر صورت کي که حضرت عثمان رضي الله عنه نور حروف لمنځه وړي وي یو یې پرې ایښي وي ، که یې خاص رسم الخط ټاکلی وي په دواړو صورتو

۱: ددغه نظر دپوره تفصیل لپاره وګورئ : غرائب للنیشاپوري رحمة الله علیه بهامش ابن جریر، ج :۱ ص :۲۱ ، فتح الباري ، ج :۹ ، ص :۲۵ ،۲۶. ط : بهیه

۲: ددغه موضوع دپوره تحقیق لپاره دي دشیخ الاسلام محمد تقي صاحب علوم القران کتاب وکتل سي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دتقليد لپاره مثال دئ او دا حال په کتې متې ډول مخته راغلى دئ ځکه داصحابانو رضی الله عنهم اوتابعينو په زمانه کي شخصي تقليد واجب نه و ، وروسته علماوو ديوه خاص مصلحت پربنسټ باندي شخصي تقليد لازم وګرځاوه همدا وجه ده ،چي دغه کار ته بدعت نه ويل کېږي ځکه دحضرت عثمان رضی الله عنه پورتنى کړنه دتقليد دجواز لپاره ښه دليل دئ.
که ،چيري امت ته ديوې ځانګړي موخي لپاره څو لاري ورکړل سوي وي نو دوى دهغو لارو څخه يوه لاره وټاکي دخپلي زمانې داصلاحاتو په نظر کي نيولو سره او دفساد دله منځه وړلو لپاره دا کار کولاى سي ،چي يوه لاره وټاکي او نوري پريږدي، دشخصي تقليد اړونده په دې لړ کي نور څه نه دي سوي.

دڅلور مذهبونو تخصيص

کله ،چي دشخصي تقليد حقيقت او اړتيا څرګنده سوه نو يو بل سوال پيدا کيږي هغه داچي شخصي تقليد لازم سوه نوبيا ولي دڅلورو خاصو امامانو تخصيص وسو؟ ،چي خامخا به ددغه څلورو مذهبونو تقليد کيږي دبل مذهب تقليد جايز نه دئ حال داچي نور وتلي علماء هم سته لکه سفيان ثوري رحمة الله عليه ، امام اوزاعي رحمة الله عليه ، عبدالله بن مبارک رحمة الله عليه ، اسحاق بن راهوية رحمة الله عليه ، امام بخاري رحمة الله عليه ، ابن ابي ليلي رحمة الله عليه ، ابن شبرمة رحمة الله عليه ، حسن بن صالح رحمة الله عليه او داسي نور ډېر علماء او مجتهدين وه دهغو تقليد ولي نه کيږي ،چي ددغه څلورو خاصو امامانو تقليد کيږي؟ ددغه پوښتني جواب دادئ ،چي دپورتنيو علماوو ،چي نومونه يې دځينو وليکل سوه او دځينو نومونه، نه دي ليکل سوي دنه تقليد لامل يې مجبوريت دئ ځکه ددوى مبارکانو

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذهبونه په مدون او ليکلي ډول نه دي ساتل سوي ، که ددوی مذهبونه په مدون شکل باندي پاته وای نو يقيني خبره ده ،چي ددوی تقليد به هم داسي کېدای لکه ددغه څلور مذهبونو تقليد ،چي کېږي ، وجه يې هم داده ،چي ددغه علماوو نه کتابونه په مدون شکل پاته دي او نه يې دمذهب علماء ستهنو ځکه ددوی دتقليد لپاره هيڅ لاره نه ده پاته.

مشهور محدث علامه عبدالرؤف مناري رحمه الله عليه دامام ذهبي رحمه الله عليه څخه داسي نقل کړی دئ:

ويجب علينا ان نعتقد ان الائمة الاربعة والسفيانين والاوزاعي وداود الظاهري واسحاق بن راهوية وسائر الائمة علي هدى ...وعلي غير المجتهد ان يقلدمذهبا معينا...لكن لايجوز تقليد الصحابة وكذا التابعين كما قاله امام الحرمين من كل من لم يدون مذهبه فيمتنع تقليده غير الاربعة في القضاء والافتاء لان المذاهب الاربعة انتشرت وتحررت حتي ظهر تقييد مطلقها وتخصيص عامها بخلاف غيرهم لانقراض اتباعهم وقد نقل الامام الرازي رحمه الله عليه اجماع المحقيقين علي منع العوام من تقليد اعيان الصحابة واكابرهم.(۱)

ژباړه : پر موږ باندي لازمه ده ،چي داسي عقيده ولرو ،چي څلور ګوني امامان ، سفيان ثوري ، سفيان بن عينه ، امام اوزاعي ، داود ظاهري اسحاق بن راهوية او نور ټول امامان پر هدايت باندي دي ...کوم کس ،چي خپله مجتهد نه وي پر هغه کس باندي واجبه ده ،چي ديوه خاص امام تقليد وکړي ...البته دحرمينو دامام په آند دهغه اصحابانو ، تابعينو او امامانو ،چي مذهب يې مدون نه وي تقليد يې نه دئ جايز ، دڅلورو امامانو ماسوا دبل چا پر قول باندي په قضا او افتاء کي پرېکړه کول جايز نه دي ځکه څلور ګوني مذاهب خپاره سوي ، ليکل سوي دي ،

۱: فيض القدير ، شرح الجامع الصغير للمناوي رحمه الله عليه ج : ۱، ص : ۲۱۰، حديث اختلاف امتي رحمة

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعامو الفاظو تخصيصات او دمطلق الفاظ قيود يې څرګند سوي دي او دنورو مذهبونو پيروان له منځه تللي دي ، امام رازي رحمة الله عليه پر دې خبره باندي دامت اجماع رانقل کړې ده ،چي عوام خلک دي داصحابانو او نورومخورو اکابرينو دتقليد څخه منع سي.

پورتني خبره علامه نووي رحمة الله عليه داسي رانقل کړې ده:

وليس له المتذهب بمذهب احد من ائمة الصحابة رضي الله عنهم وغيرهم من الاولين وان كانوا اعلم واعلي درجة من بعدهم لانهم لم يتفرغوا لتدوين العلم وضبط اصوله وفروعه فليس لاحد منهم مذهب مهذب محرر مقرر وانما قام بذالک من جاء بعدهم من الائمة الناحلين لمذاهب الصحابة والتابعين القائمين بتمهيد احكام الوقائع قبل وقوعها الناهضين بايضاح اصولها وفروعها كمالک رحمة الله عليه وابي حنيفة رحمة الله عليه([1])

ژباړه : اصحابان رضي الله عنهم او دلومړۍ پيړۍ وتلي او مخور علماء که څه هم دعلم او مرتبې له اړخه تر وروستيو علماوو لوړ دي مګر دوی ته ددې زمنه نه ده برابره سوې ،چي دوی دي خپل علم تدوين کړي ، داصولو او فروعو مسائلي دي ضبط کړي همدا لامل دئ ،چي هيچا ته ددې اجازه نسته ،چي په دوی کي دي ديوه تقليد وکړي ځکه په دوی کي يو هم داسي کس نه دئ پيدا سوی ،چي ليکلی او ټاکلی مذهب دي ولري پر همدې بنسټ باندي دفقه شريفي تدوين وروستيو علماوو ته پاته سوی دئ داسي امامان ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعينو مذاهب يې دګل،چين په څېر راټول کړل او داسي مسائل او احکام يې وضع کړل ،چي لاپېښ سوي نه وه ، دوی مبارکانو خپل مذاهب ، اصول او فروع څرګند او تدوين کړل لکه امام مالک رحمة الله عليه او امام ابو حنيفة رحمة الله عليه.

[1]: المجموع شرح المذهب للنووي رحمة الله عليه ج : ۱ ص : ۹۱ ، فصل في اداب المستفتي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم پردې موضوع باندې دډېرو علماوو اقوال سته مګر موږ دلته يوازې دلنډوالي او اختصار په وجه ددووعلماوو ويناوې رانقلوو ځکه دغه علماء دعلم او ديانت په اعتبار سره تر نورو لوړ مقام لري نوموړي دوه علماءيو ابن تيميه رحمة الله عليه دئ او بل شاه ولي الله محدث دهلوي رحمة الله عليه دئ.

علامه ابن تيمية رحمة الله عليه په خپله فتاوا کې ليکي:

وليس في الكتب والسنة فرق في الائمة المجتهدين بين شخص وشخص فمالک والليث بن سعد والاوزاعي والثوري هؤلاء ائمة في زمانهم وتقليد كل منهم كتقليد الاخر لايقول مسلم انه يجوز تقليد هذا دون هذا ولكن من منع من تقليد احد هؤلاء في زماننا فانما يمنعه لاحد شيئين احدهما اعتقاده انه لم يبق من يعرف مذاهبهم وتقليد الميت فيه خلاف مشهور فمن منعه قال هؤلاء موتي ومن سوغه قال لابد ان يكون في الاحياء من يعرف قول الميت الثاني ان يقول الاجماع اليوم قد انعقد علي خلاف هذا القول ... واما اذا كان القول الذي يقول به هؤلاء الائمة او غيرهم قد قال به بعض علماء الباقية مذاهبهم فلاريب انه قوله مؤيد بموافقة هؤلاء ويعتضد به.([1])

ژباړه : دقرآن او حديث په اعتبار سره دمجتهدينو اوامامانو ترمنځ کوم توپير نسته .امام مالک رحمة الله عليه ، سفيان الثوري رحمة الله عليه اوزاعي رحمة الله عليه ليث بن سعد رحمة الله عليه دغه ټول دخپلي زمانې امامان وه داسي يې تقليد کېږي لکه دنورو ،چې تقليد کېږي هيڅ مسلمان داسي نه سي ويلای ،چې په دغه امامانو کې ديوه امام تقليد جايز نه دئ او دبل امام تقليد جايز دئ البته دکوموامامانو تقليد،چې منعه کړل سوی دئ ددوو وجوهاتو له امله سوی دئ:

[1]: الفتاوى الكبري لابن تيمية رحمة الله عليه ، ج : ۲ ص : ۴۴۶، فيمن صلي خلف الصف منفردا.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی داچي ،چي دهغو امامانو پیروان پاته سوي نه دي ، داسي څوک نسته ،چي دهغو امامانو دمذهبونو په اړه دي ورته پوره معلومات وي ، اودوفات سوي په تقلید کي دعلماوو خپل منځی اختلاف خورا مشهور دئ ، څوک دوفات سوي امام تقلید جایز نه بولي او څوک ،چي یې جایز بولي هغه وایي حتما به په ژوندو کي داسي څوک وي ،چي دوفات سوي عالم په اقوالو پوره علم لري. داچي دچا دمذهب په اړه پوره معلومات نه وي نو دداسي چا نو څنګه تقلید وسي، دکومو امامانو مذهبونو ته ،چي زیاته توجه سوې ده که څه هم دغه امامان وفات سوي دي یعني ژوندي نه دي خو تر دوی وروسته علماء یې دمذهب په اړه پوه او ژور معلومات لري او پیروان یې هم پاته دي له همدې امله ددوی تقلید لازمي دئ.

دوهمه وجه دهغو علماوو دمذهبونو دنه پاتېدو داده ،چي دامت اجماع ددوی دقول خلاف واقع سوي ده .کومه خبره ،چي دهغه علماوو څخه پاته وي ،چي ددې مجتهدینو دقول سره برابر وي نو دشک پرته دوروستیو علماوو وینا دهغه پخوانیو علماوو دوینا تائید کوي.

یو بل مخور او ستر عالم شاه ولي الله محدث دهلوي رحمة الله علیه په خپل کتاب عقد الجید کي په دې اړه خورا تفصیلي بحث کړی دئ او ددغه موضوع لپاره یې بېل باب ټاکلی دئ او دهغه باب نوم دئ: (باب تاکید الاخذ بهذه المذاهب الاربعة والتشدید في ترکها والخروج عنها) ددغه باب پیل په لاندي الفاظو سوی دئ:

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلم ان في الاخذ بهذه المذاهب الاربعة مصلحة عظیمة وفي الاعراض عنها کلها مفسدة کبیرة ونحن نبین ذالک بوجوه ...الخ ([1])

ژباړه : پوه سئ! دڅلور ګونو مذهبونو په غوروالي کي لوی مصلحت پروت دئ ،چي مخ ځني اړول ډېر لوی فساد منځته راوړي او دا موږ په څو وجوهاتو بیانوو:

ترپورتنۍ خبري وروسته شاه صاحب رحمه الله یاد وجوهات په پوره تفصیل سره بیان کړي ، ددغه ټولو وجوهاتو دلته دعربي متن سره بیانول خورا اوږ کار دئ ځکه اوږدوالی منځته راوړي موږ یې دلته یوازي خلاصه بیانوو:

۱ : په شریعت دپوهاوي لپاره داسلافو پر ویناووباندي اعتمادکول دټول امت په اجماع لازمي دئ ،مګردایوه خبره لازمي ده هغه داچي هغه وخت ددوی مبارکانوپر ویناوو باندي اعتماد کېدای سي ،چي دغه ویناوي په صحیح سند ترموږپوري راسېدلي وي اویاپه صحیح ډول تدوین سوي وي ، داهم لازمي ده ،چي وروستیوعلماوو ددوی پرویناووباندي شروحي کړي وي ، ددوی ویناوي یې څرګندي کړي وي او که ددوی یو نظر دڅو معناوو احتمال لري نو یوه خاصه معنایې ځني ټاکلې وي اوتر بحث کولو وروسته یې راجح کول ځني معلوم کړی وي ، همدا ډول کله داسي وي ،چي دیوه مجتهد قول عام وي مګر دده دغه قول څخه کوم خاص صورت مراد دا وي ،چي یوازي هغه علماء په پوهیږي ،چي په دنوموړي مجتهد په مذهب کي برلاسی او معلومات ولري ، دا هم لازمي ده ،چي ددغه مذهب علماء به داسي صورتونه

[1]: عقد الجید في احکام الاجتهاد والتقلید ، ص : ۳۱ ، ط : مجتبائي،ډهلی دمولانا محمد حسن نانوتوي رحمه الله ، داردو ترجمې سره.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

واضح کړي او تاکلي وي او دداسي مسائلو علتونه به یې څرګند کړي ، په کوم مذهب کي ،چي داشرطونه موجود وي یعني دغه کارونه ورته سوي دهغه مذهب تقلید کېدای سي او که پورتني کارونه ،نه وي ورته سوي دهغه مذهب تقلید نه سي کېدای ، موږ ،چي ا وس وګورو نو دڅلورمشهورو مذهبونو پرته دبل مذهب لپاره پورته کارونه ، نه دي سوي ، یوازي زیدیه او امامیة ډلي ددې څخه مستثني دي ځکه هغوی بدعتیان (روافض) دي دهغوی تقلید کول او یا یې پر ویناووباندي اعتمادکول جایز نه دئ.

۲: شاه ولي الله رحمة الله علیه دڅلورګونو مذهبونو دتقلید دوهمه وجه داسي بیان کړې ده:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

اتبعواالسواد الاعظم.

ژباړه : تاسو دسواد اعظم پیروي وکړئ.

داچي دڅلورومذهبونوپرته نور حق مذهبونه نسته نو ځکه دڅلور مذهبونوپیروي کول دسواد اعظم اتباع ده او ددې څلورو مذهبونو څخه مخالفت دسواد اعظم څخه مخالفت دئ.

۳: شاه والي الله رحمة الله علیه دڅلورګونو مذهبونو دتقلید دریمه وجه داسي بیان کړې ده:

که چیري دڅلورو مذهبونو پرته دنورو مجتهدینو پر قول دفتوا اجازه ورکړل سي نو عُلَمَاءِ سُوء (خواهش پرسته علماء) به دخپلو نفساني خواهشاتو په وجه خپله وینا او فتوا دسلفو علماوو څخه یوه پخواني مشهور عالم ته منسوبوي او دا به وایي ،چي دا وینا فلانکی عالم کړې ده او دهغه څخه ثابته ده ، همدا لامل دئ ،چي دکوم مذهب

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دڅرګنوالي لپاره ،چي زیات شمېر علماء بوخت وي دداسي مذهب په پیروي کي پورتنی خطر موجود نه وي .
پاته دي نه وي ،چي په ټوله دنیا کي داسي نه ده بلکي دځینو مجتهدینو ځینو اقوال پیدا کېږي مګر ددغه اقوالو په وړاندي ددې سخته وېره ده ،چي دغه ویناوي به غلطي تعبیر سوي وي نو ځکه ځان ځني ژغورل لازمي دئ څو ددې لاره ډب سي ،چي خلک دخپلي خوښي پایله ځني وباسي.(۱)

دتقلید بېلابېلي درجې

الله جل جلاله لره دي حمد وي دپورتني بحث څخه دا خبره ثابته سوه ،چي دڅلورو مذهبونو څخه دیوه مذهب تقلید کول لازمي دئ ، یعني داچي دڅلورو امامانو څخه دیوه امام پر شخصي تقلید باندي زیات ټینګار کېږي.
اوس موږ تاسو ته یو اړین او ګټور وړاندیز کوو ،چي دتقلید ددرجو اړونده دئ یعني داچي تقلید بېلابېلي درجې لري او دتقلید دبېلوالي له امله بېلابېل احکام لري ، که ددغه درجو توپیر ونسي نو زیات تاوانونه به رامنځته سي کوم خلک ،چي پر تقلید باندي نیوکي او اعتراضونه کوي زماله آنده دوی دتقلید ددرجو ترمنځ توپیر نه سي کولای او یا دتقلید درجې نه ورته معلومېږي نظر ځني اړوي موږ ددغه درجو بیان په لاندي ډول باندي کوو :

۱: عقد الجید في احکام الاجتهاد والتقلید ، ص : ۳۱ ، ۳۳، ط : مجتبائي،ډهلی دمولانا محمد حسن نانوتوي رحمه الله ، داردو ترجمې سره.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

والله الموفق للحق والصواب.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوامو خلکو تقلید

ترټولو وړاندي دعوامو دتقلید درجه ده دلته په دې ځای کي دعوامو خلکو څخه لاندي کسان مراد دي:

الف : هغه خلک ،چي دعربي ژبي اونورو اسلامي علومو اړونده هیڅ معلومات نه لري نور علوم لازم نه دي په هغه کي که معلومات لري او که یې نه لري خو دلته یوازي اسلامي علوم مراد دي.

ب : هغه کسان ،چي په عربي ژبه پوهیږي مګر په تفسیر ، فقه ، حدیث او نورو اړونده دیني علومو داسي نه پوهیږي ،چي پر استاد باندي یې ویلي وي او په حقیقي ډول په پوه وي.

ج : هغه کسان ،چي په رسمي ډول داسلامي علومو څخه فارغه وي مګر په تفسیر، حدیث او فقه کي پوره مهارت ، بصیرت او بر لاسی نه لري.

پورته درې ډلي خلک ،چي ذکر سوه درې واړه ډلي دعوامو په لړلیک کي داخل دي یعني داچي په تقلید کي دعوامو په څېر دي دتقلید په موضوع کي ددوی اودعوامو حکم یو دئ. ددغه خلکو لپاره پرته له دې ،چي محض تقلید وکړي بله چاره نه لري ځکه په دوی کي هیڅ داسي استعداد نه سته ،چي دوی دي مستقیما دقرآن او حدیث څخه استنباط وکړي.یا دي دمتعارضو احادیثو تطبیق وکړي او بیا دي دترجیح فیصله وکړي له همدې امله پردغه کسانو باندي لازمه ده ،چي دوی دیوه مجتهد لمن ټینګه ونیسي دهغه څخه دیني احکام زده کړي او بیا عمل په وکړي ځکه دوی خپله اجتهاد نه سي کولای نوبله چاره نه

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري پرته له دې ،چي تقليد وکړي لکه ،چي علامه خطيب بغدادي رحمة الله عليه ليکي:

اما من يسوغ له التقليد فهو العامي الذي لايعرف طرق الاحكام الشرعية فيجوز له ان يقلد عالما ويعمل بقوله ... ولانه ليس من اهل الاجتهاد فكان فرضه التقليد كتقليد الاعمى في القبلة فانه لما لم يكن معه آلة الاجتهاد في القبلة كان عليه تقليد البصير فيها.([1])

ژباړه : داچي چاته تقليد جايز دئ ؟ هغه عام سړى دئ هغه سړى ،چي دشرعي احکامو طريقې نه ورته معلوميږي نو داسي کس ته پکارده ،چي ديوه عالم تقليد وکړي او بيا يې په وينا عمل وکړي ... ځکه داسي کس داجتهاد کولو جوګه نه دئ نو پرده باندي تقليدکول فرض دئ لکه ړوند سړى ،چي په قبله کي دليدونکي کس تقليد کوي په داسي حال کي ،چي دړانده سره دقبلې پيدا کولو کومه آله شتون نه لري دداسي ړانده لپاره لازمي ده ،چي دليدونکي کس دقبلې په تعين کي تقليدوکړي.

ددغه مرتبې لرونکي کس ته هيڅ جايزه نه ده ،چي ددلائلو په بحث ځان مشغول کړي يا دا ،چي راجح قول په خپل فکر سره پيدا کړي او بيا په هغه عمل وکړي ځکه داسي کس ددې جوګه نه دئ ،چي دمجتهدينو دلايل سره پرتله کړي او بيا پردې پريکړه وکړي ،چي دغه قول راجح دئ او دامرجوح دئ ، دغه کس ته فقط دومره پکار ده ،چي دکوم مجتهد شخصي تقليدوکړي او عمل په وکړي ترداسي بريده که داسي کس ته يو حديث په مخه ورغلی ،چي دده دامام دنظر سره مخالف و بيا هم دده لپاره لازمي او فرض ده ،چي دخپل امام تقليد وکړي اوحديث په اړه

[1]: الفقيه المتفقه للخطيب البغدادي ،ج : ۱ ، ص : ٦٨ ، ط: دارالافتاء السعودية ، رياض . نېټه : ۱۳۸۹هـ

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي داسي فکر وکړي ،چي زه دحدیث په مفهوم پوه سوی نه یم او یا دي داسي فکر وکړي ،چي زما دامام سره حتما داسي قوي دلیل سته ،چي تردې حدیث قوي دئ .
که څه هم په ښکاره داخبره ډېره عجیبه معلومیږي ،چي مقلد دي دحدیث عمل پریږدي دمجتهد قول دي عملي کړي او دحدیث دي تاویل کړي مګر دداسي مقلد لپاره ،چي اوس موږ بحث کوو بله چاره نسته ځکه که دغه ډول مقلد په حدیث عمل کولو باندي اجازه ورکړل سي اوددې اجازه ورکړل سي ،چي هر کله دي دخپل امام قول دحدیث څخه مخالف ولیدئ دامام قول پرېږده په حدیث عمل کوه نو یو لوی تاوان به رامنځته سي او پایلي به یې ډیري خطرناکه وي ، بالاخره به دغه کس په یولویه ګمراهي کي لوېدلی وي ځکه دقران او حدیث څخه دمسائلو استنباط خوار وسیع ، عمیق او پراخ فن دئ که دیو کس ټول عمر هم په دغه فن کي مصرف سي بیا هم ورته ګرانه ده ،چي دقران او حدیث څخه دي دمسائلو استنباط وکړي ځکه ډېر وخت داسي پیښیږي ،چي دیوه حدیث څخه یو مفهوم ثابت سي مګر دقرآن او حدیث دنورو دلایلو په رڼا کي بېخي بل مفهوم ثابت سي اوس نو که ،چیري یو عام سړی دحدیث په لیدلو سره دحدیث په ظاهري معنا باندي عمل وکړي ددې څخه به ډول ، ډول ګمراهیاني پیدا سي.
دلاروښانتیا لپاره ویلای سم ،چي زما خپله تجربه ده ،چي څوک دقرآن او حدیث باندي په عمیق ډول پوه نه وي او عمیقه مطالعه یې نه لري دحدیثو کتابونه مطالعه کړي او بیا عمل ورباندي کوي دداسي کس څخه به ستره اشتباه سوې وي لار ورکی او ګمراه سوی به وي ځکه زما یو دوست ،چي تعلیم لرونکی او دمطالعې سره یې هم زیاته مینه درلوده په ځانګړي ډول دحدیثو مطالعه یې بېخي زیاته کول ، دده په ذهن کي

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

داشي کښېناستلی و ،چي که زه کوم حدیث پیدا کړم ،چي دحنفي مذهب څخه مخالف وي نو زه به په حدیث عمل کوم او مذهب به پرېږدم ، یوه ورځ یې زما په مخکي یو چاته وویل ،چي دانسان ددبري څخه ،چي کوم باد راووزي ،چي اواز او بوږغ ونه لري اودس نه په ماتیږي ده ،چي دا خبره وکړه زه پوه سوم ،چي دا غریب په حدیث نه دئ پوه سوی ما ډیري خبري ورته وکړې ده په جواب کي راته وویل ،چي زه څنګه ترحدیث تېر سم ما په حدیث کي لیدلي دي ،چي دغه ډول باد اودس نه ماتوي ، بیا ما په پوره تفصیل بیان ورته وکړ، ،چي ته په حقیقت نه یې پوه سوی دحدیث مفهوم داسي نه دئ لکه تا ،چي فهمولی دئ، ده په جواب کي راته وویل ،چي داخو زه دډېره وخته په دې عقیده ،چي دغه باد اودس نه ماتوي ، خدای خبر ،چي داسي ما څومره لمونځونه کړي وي یعني څومره لمونځونه به مي بې اودسه کړي وي.

داچي نوموړی کس په دومره لویه غلطي اخته سوی و، لامل یې داوو ،چي ده خوارکي دترمذي شریف لاندي حدیث لیدلی و :

عن ابي هريرة رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : لاوضوء الا من صوت او ريح.

ژباړه : دابي هریرة رضي الله عنه څخه روایت سوی دئ ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایلي دي یوازي دهغه باد څخه اودس سته ،چي بږغ ولري او یابوی ولري.

دپورتني حدیث ترڅنګ یې لاندي هم لیدلی دئ:

اذا كان احدكم في المسجد فوجد ريحا بين اليتيه فلايخرج حتى يسمع صوتا او ريحا.([1])

[1]: جامع الترمذي ، ج : ۱ ص : ۳۱ ، باب ماجاء في الوضوء من الريح.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : کله ،چي ستاسو څخه یو کس دخپلو کوناټو په منځ کي باد محسوس کړي نو تر هغه دي دمسجد څخه نه وزي څو ،چي ددغه باد ږغ یې نه وي اورېدلی او یا یې بد بوی نه وي محسوس کړی.

هغه زما دوست ددغه حدیث دظاهرالفاظو څخه دامقصد ترلاسه کړی و ،چي څوک که دباد احساس وکړي نو ترهغه یې اودس مات نه دئ څو ،چي ددغه باد ږغ یې اورېدلی نه وي او یا یې بد بوی محسوس کړی نه وي ، حال داچي دټولو فقهاوو پر دې خبره اتفاق دئ ،چي دغه حدیث او ددغه حدیث مفهوم دهغه چا لپاره دئ ،چي وسواسي او ډېر ژر یې په اودس ماتېدو کي شک پیدا کېږي نو ددغه کس لپاره داحکم دئ ،چي تر هغه پوري یې اودس نه ماتیږي څو ،چي دباد وتلو یې داسي یقین نه وي راغلی لکه ،چي یې ږغ واوري اویایې بوی محسوس کړي یعني داچي څوک ددغه باد ږغ واوري او یا یې بوی محسوس کړي نو یقیني خبره ده ،چي اودس یې ماتیږي ، هغه سړی ،چي وسواسي وي دهغه لپاره هم داحکم دئ ،چي هغه وخت یې اودس ماتیږي ،چي پوره یقین یې راځي.

همدا ډول په یو بل حدیث کي راځي ،چي ددغه مطلب ښه څرنګوالی په راځي حدیث په دې ډول دئ:

اذا كان احدكم في الصلوة فوجد حركة في دبره احدث او لم يحدث فاشكل عليه فلاينصرف حتى يسمع صوتا اويجد ريحا.([1])

ژباړه : که ستاسو څخه یوه کس ته په لمانځه کي په کوناټو کي حرکت محسوس سو او داسي شک ورته پیدا سو ،چي دده به اودس مات

[1]: سنن ابي داود ، ج : ۱ ص : ۲۴ ، باب من شک في الحدث.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی وي که يا؟ نو تر هغه پوري دي دلمانځه څخه نه ګرځي يعني اودس يې نه دئ مات شو ،چي اوازيې نه وي اورېدلی اويا يې بد بوی نه وي محسوس کړی.

همدا ډول په يو بل روايت کي راځي ،چي عبدالله بن زيد ﷺ فرمايلي : رسول الله ﷺ پورتنی جواب داسي چا ته ووايه ،چي وسواسي و دوسوسې په ناروغۍ باندي اخته و.

داچي احاديث په بېلابيلو طريقو اوالفاظو سره راځي نو ،چي ټولي طريقې او الفاظ سره راجمع سي هغه کس مطلب ځني اخستلای سي ،چي په حديثو کي مهارت او برلاسی ولري يوازي ،چي څوک په کتاب کي حديث ووايي او يا يې يوازي ترجمه ولولي په دې کار سره دحديث څخه څوک صحيح مفهوم نه سي اخستلای او نه حقيقي مطلب ځني پورته کولای سي.

همدا ډول که هر چاته دا اختيار ورکړل سي ،چي که تا داسي حديث وليدئ ،چي ستا مذهب ورسره مخالف و نو خپل مذهب پرېږده په دغه حديث عمل کوه کېدای سي ،چي دغه کس ته دي دترمذي شريف لاندي حديث هم تر نظر تير سي ،چي راغلي دي:

عن ابن عباس ﷺ قال جمع رسول الله ﷺ بين الظهر والعصر وبين المغرب والعشاء بالمدينة من غير خوف ولامطر ، قال فقيل لابن عباس ﷺ ما اراد بذالک؟ قال : اراد ان لاتحرج امته.([1])

ژباړه : دابن عباس ﷺ څخه روايت دئ ،چي رسول الله ﷺ په مدينه منوره کي دماپښين او مازديګر لمونځه يوځای وکړه ، دماښام او ماخوستن لمونځه يې يوځای وکړه ،هيڅ وېره او باران هم نه ، چا دابن

[1]: ترمذي ، ج :۱ ص : ۴۶.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس رضي الله عنه څخه پوښتنه وکړه ،چي رسول الله ﷺ ولي داکار وکړ؟ څه حکمت يې پکښې و؟ ابن عباس رضي الله عنه وفرمايل: د رسول الله ﷺ داکار ددې لپاره و ،چي دده مبارک پر امت باندي څه تکليف رانسي.

دپورتني حديث دښکاره الفاظو څخه داسي معلوميږي ،چي هر څوک کولای سي ،چي په کور کي وي دعذر ، ويري او سفر پرته دماپښين لمونځ دمازديگر په وخت کي دمازديگر دلمانځه سره يوځای وکړي او دماښام لمونځ دماخوستن په وخت کي دماخوستن دلمانځه سره يوځای وکړي.

کله ،چي څوک پورتنی حديث ترنظر تير کړي او بيا خپل مذهب وگوري ،چي ددې حديث سره مخالف وي نو دی وايي ،چي زه خپل مذهب نه منم زه په دې حديث عمل کوم حال داچي څلور واړه مذهبونه او اهل حديث په يوه خوله پردې باور دي ،چي دعذر پرته جمع بين الصلاتين يعني ددوو لمونځونو په يوه وخت کي جمع کول ناجايز دي.

څرگنده خبره ده ،چي دقرآن او حديث په رڼا کي نه يوازي داحنافو بلکي دڅلور واړه مذهبونو او اهل حديثو له آنده پورته حديث پر جمع صوري باندي محمول دئ.([1])

حقيقت دادئ ،چي دپورتنی حديث مطلب دادئ ،چي رسول الله ﷺ دماپښين لمونځ په آخر وخت کي ادا کړ، او دمازديگر لمونځ يې په اول وخت کي ادا کړ، ددې مطلب داوو ،چي خپل امت ته داتعليم ورکړي ،چي په لومړی وخت کي هم يو مسلمان لمونځ ادا کولای سي او په اخر کي يې هم ادا کولای سي څو دمسلمانانو څخه تکليف پورته سي

[1]: تحفة الاحوذي للمباركپوري، ج: ۱ ، ص: ۱٦٦ ، ۱٦۷.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،همدا ډول رسول الله ﷺ دمانبنام او ماخوستن په لمونځونو کي پورته کړنه ترسره کړه، په ښکاره داسي معلوميږي ،چي رسول الله ﷺ دوه لمونځونه پر يوه ځای باندي ادا کړه مگر په حقيقت کي يې په دوو وختونو کي ادا کړه همدې کار ته جمع صوري ويل کيږي.
پورته ،چي دوه حديثونه ذکرسوه يوازي دنمونې لپاره وه که نه نو داسي ډېر احاديث سته ،چي څوک په قرآن او حديث کي پوره مهارت نه لري او دا حديث وګوري نو خامخا به تېروتنه وکړي په غلطۍ به اخته سي ، همدا لامل دئ ،چي علماء وايي : کوم کس ،چي په ديني علومو کي پوره برلاسی نه لري هغه ته پکارده ،چي دحديث مطالعه دماهر استاد دلارښوونې پرته ونه کړي.
ترپورتنيو خبرو وروسته داخبره هم درسره ياد لرئ ،چي ديوه مجتهد امام تقليد هغه وخت کېدای سي ،چي دقرآن او حديثو په دلايلو کي تعارض محسوس سي ، همدا وجه ده ،چي کله په يوه مسئله کي دامام ابوحنيفة رحمه الله او امام شافعي رحمه الله ترمنځ اختلاف وي معلومه خبره ده ،چي ددغه دوو امامانو دواړو سره دلايل سته.
دتقليد کولو موخه داده ،چي که څوک دراجح او مرجوح دلايلو توپير نه سي کولای هغه ته پکارده ،چي مذهبونو څخه دي ديوه مذهب تقليد وکړي .
داچي په يوه اختلافي مسئله کي دامام ابوحنيفة رحمه الله او امام شافعي رحمه الله دواړو سره دلايل سته يعني هر يو دځان لپاره آيت يا حديث دليل لري نو ته ،چي په ديني علومو کي پوره معلومات نه لري ناڅاپه پر هغه حديث برابر سوې ،چي امام شافعي رحمه الله دليل په ويلی دئ تاته نو پکار نه ده ،چي ته نو دامام ابوحنيفة رحمه الله مذهب پرېږدې ځکه تاته مخکي هم دا معلومه ،چي امام شافعي رحمه الله خامخا يو دليل

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري داچي امام ابو حنیفةرحمه الله دغه دلیل پرې ایښی دئ خامخا بل دلیل لري هغه داسي دلیل دئ ،چي د امام شافعي‌رحمه الله تر دلیل قوي او ټینګ دئ ته نو داسي مه کوه ،چي ددواړو امامانو دلایل دي نه وي مطالعه کړي خپل مذهب پرېږدې بلکي دلته ،چي موږ دکومي درجې دمقلد بحث کوو هغه داسي مقلد دئ ،چي ددلایلو دتوپیر او تمیز وړتیا نه لري یعني دا نه سي معلومولای ،چي ددواړو امامانو دلایل سره پرتله کړي او بیا دي یو دلیل قوي او راجح وبولي او بل دلیل دي ضعیف او مرجوح وبولي ځکه مخکي موږ وویل ،چي ددغه درجې مقلد دتوپیر او تمیز وړتیا نه لري نو ځکه ده لره پکار ده ،چي یوازي دخپل امام تقلید وکړي او کله که یې داسي دلیل ولیدئ ،چي دده دمذهب خلاف و ورته پکار ده ،چي وو وایي : دا داسي دلیل دئ ،چي زه یې پوره په مفهوم نه یم پوه سوی اویا یې په محمل باندي زما عقل نه دئ رسېدلی.

ددې مثال داسي دئ لکه ،چي څوک ځان دیو هیوادپه قانون پوهول غواړي نو داسي نه کوي ،چي پر خپل سر باندي کتابونه مطالعه کړي بلکي دخپل سري کتابونو پرځای یو قانون پوه ته ورځي دهغه څخه زده کړه کوي، که دغه کس دیوه داسي قانون پوه څخه زده کړه کړې وي ،چي دهغه پوهه منل سوې وي ، پوښتونکي کس ته هم دا ثابته وي ،چي دغه کس زما سره دوکه نه کوي بلکي په صحیح ډول قانون راته ښیي اوس نو که دغه قانون پوه ده ته دقانون دکوم ټکي وضاحت او څرنګوالی کړی وي نو دی پوره اعتماد باندي کوي ، که نو موړي کس ته ،چیري یو ځای کوم کتاب په لاس ورسي او په هغه کتاب کي داسي یوه جمله ووینې ،چي دقانون پوه دوینا سره په ټکر کي وي نو ده ته پکار نه ده چي دی دا ووایي ،چي قانون پوه پر غلطه باندي دئ ددې کتاب خبره صحیح ده بلکي ورته پکارد ه ،چي داسي فکر وکړي ،چي دقانون پوه

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره درسته ده اوزه په هغه عمل کوم داچي په دې کتاب کي دقانون دخبري خلاف وینا سوې ده نو اصلاً زه ددې کتاب په جمله نه یم پوه سوی اوصحیح مطلب مي نه دئ ځني اخستی ځکه دقانون دکتابونو څخه هرڅوک صحیح مطلب نه سي پورته کولای بلکي ددې کار لپاره پوره مهارت او تجربې ته اړتیا سته.

پورتنی مثال پر قرآن او حدیث باندي صادقیږي یعني داچي څوک دقرآن او حدیث څخه دشرعي احکامو استنباط کوي کلکه دې ته اړتیا لري ،چي په دیني علومو کي پراخ مهارت اوبرلاسی ولري همدا لامل دئ ،چي زموږ علماوو فرمایلي دي : عاموخلکو ته هیڅ اجازه نسته ،چي مستقیما دقرآن او حدیث څخه دمسائلو استنباط وکړي بلکی دوی ته پکار ده ،چي فقیهو علماوو ته رجوع وکړي ، که فرضا یو عام سړي ته یوه مفتي غلطه فیصله ورکړې وي نو ددې مسئلې دغلطتیا ګناه پر عام سړي نسته بلکي ګناه یې پرمفتي ده او که عام سړی پر خپل سرباندي دحدیثونو مطالعه وکړي او دخپل سوال جواب مستتقیما دقرآن او یا حدیث څخه واخلي او دی په خپله دغه جواب کي تېروتلی وي نو ګناه یې پر ده باندي ده ځکه دقرآن او حدیث څخه مستقیما دمسائلو استنباط دده کار نه و بلکي دده کار داو ،چي دیوه مفتي څخه دخپلي پوښتني جواب وغواړي.

دپورتنی خبري دلاروښانتیا په موخه ویلای سو ،چي زموږ دجمهورو علماوو له آنده په ښکر لګولو سره روژه نه ماتیږي ، یو ناخبره کس دمفتي څخه دښکر لګولو په اړه پوښتنه وکړي ،چي روژه په ماتیږي اوکه یا؟ مفتي صاحب په غلطۍ سره ورته وویل ،چي هو روژه ماته ده ، سړي فکر وکړ، ،چي روژه دي ماته سوه ولاړی خوراک اوڅیښاک یې وکړ، دغه کس ،چي روژه یې ماته نه وه په قصدي توګه یې خوراک او

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیښاک وکړ، په اړه یې هدایه ووایي ،چي پر دغه کس باندي یوازي قضا سته او کفاره باندي نه سته وجهه یې داسي بیانوي:

لان الفتوا دلیل شرعي في حقه.

ژباړه : ځکه د دغه عام سړي په اړه فتوا شرعي دلیل دئ.

او که کوم کس دابوداود ،ترمذي اونورو کتابونو هغه حدیث مطالعه کړي ،چي رسول اللهﷺ په روژه کي تېرېدئ پر ښکرلګونکي یې سترګي وموښتي نو وې فرمایل:

افطر الحاجم والمحجوم.([1])

ژباړه : دښکرلګونکي او ورلګونکي دواړو روژه ماته سوه.

که دپورتني حدیث څخه ځوک دا مطلب واخلي ،چي په ښکر لګولو سره هغسي روژه ماتیږي نو نور شیان هم وخوري ، امام ابي یوسفرحمه الله فرمایي ،چي پر دغه کس باندي قضاوکفاره دواړه لازم دي ځکه پردغه کس باندي دمفتي څخه پوښتنه کول لازم وه اوده پوښتنه ونه کړه. امام ابویوسفرحمه الله فرمایي:

لان علي العامي الاقتداء بالفقهاء لعدم الاهتداء في حقه الي معرفة الاحادیث.([1])

---

[1]: داحدیث سندا صحیح دئ مګرپه صحیح بخاري کي یوبل حدیث هم راغلی دئ ،چي رسول اللهﷺ په خپله دروژې پر مهال ښکر لګولی دئ. همدا ډول په نسائي کي هم یو حدیث راځي ،چي ابوسعیدخدريرضي الله عنه روایت کړی دئ ،چي رسول اللهﷺ روژه نیونکي کس ته دښکر لګولو اجازه ورکړې ده. دپورتنیو احادیثو پر بنسټ امام ابوحنیفةرحمه الله ، امام مالکرحمه الله ، امام شافعيرحمه الله او نور جمهور علماء وایي ،چي د (افطر الحاجم والمحجوم) حکم یا خومنسوخ سوی دئ اویا رسول اللهﷺ دځه خاصي وجهي پربنسټ ځه خاصو کسانو ته اجازه کړې ده اودې ته ورته نوري یوشمېر وجوهات هم راغلی دي. دلا زیاتومعلوماتو لپاره وګورئ: تحفة الاحوذي ، ج ۲ ص: ۶۴ ، ۶۵.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : ځکه پر عامي باندي لازمه ده ،چي دفقهاوو تقليد وکړي ځکه دی داحاديثو څخه دصحيح نتيجې ايستلو جوګه نه دئ.

خلاصه داچي دتقليد دغه لومړی درجه دعوامولپاره ټاکل سوې ده دوی ته پکار ده ،چي په هره مسئله کي دخپل امام تقليد وکړي ، په هرحالت کي دي دخپل امام په قول عمل کوي ، که يې داسي حديث پيدا کړ، ،چي دده دامام دوينا خلاف و نوداسي فکر دي وکړي ،چي زه ددې حديث په صحيح مطلب او مفهوم نه يم پوه سوی ،زما مذهب ،چي کوم حديث ددې مسئلې اړونده لري هغه حتما تردغه حديث قوي دئ ،دعام سړي لپاره ددې پرته بله هيڅ چاره نسته او که داسي ونه سي نو په دين کي به ډېر سخت او شديداختلافات پيدا سي او دادين به پر ډېرو برخو وويشل سي.

دجيد او متبحر عالم تقليد

دتقليد دوهمه درجه:

دتقليد دوهمه درجه دجيد اومتبحر عالم ده.

دمتبحر عالم څخه زموږ هغه څوک مراددئ ،چي داجتهاد مرتبې ته که څه هم نه وي رسېدلی مګر په اسلامي علومو کي يې پوره مهارت او پوهه دتکړه استادانو څخه ترلاسه کړې وي. دتاليف ، تصنيف اوتدريس په کارونو کي مشغول وي ، تفسير ، حديث ، فقه او ددوی اړونده اصول يې په ياد وي ، دهر ډول مسئلې په څېړنه کي دپخوانيو

[1]: هداية ، ج : ١ ،ص : ٢٢٦ ،باب مايوجب القضاء والكفارة.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخورو علماوو دنظرياتو او ويناوو څخه ښه استفاده کولای سي ، همدا ډول ددوی دتصنيف دکړنلاري او استدلال څخه معلومات ولري.
شاه ولي الله رحمه الله دداسي عالم تقليد د (متبحر في المذهب) په نوم ياد کړی دئ او په اړه يې ويلي دي:

فصل في المتبحر في المذهب وهو الحافظ لكتب مذهبه من شرطه ان يكون صحيح الفهم عارفا بالعربية واساليب الكلام ومراتب الترجيح متفطنا لمعاني كلامهم لايخفى عليه غالبا تقييد مايكون مطلقا في الظاهر والمراد منه المقيد واطلاق ما يكون مقيدا في الظاهر والمراد منه المطلق.([1])

ژباړه : متبحر في المذهب هغه کس دئ ،چي دخپل مذهب کتابونه يې ياد وي ، شرط يې دادئ ،چي صحيح الفهمه وي، په عربي ژبه او دکلام په طريقو به پوهيږي ، دخپل مذهب داقوالو دترجيح په مراتبو به پوهيږي ، دفقهاوو په ويناوو به ښه پوهيږي ، کوم کلام ،چي په ښکاره مطلق وي او په حقيقت هغه کي هغه کلام مقيد وي ده ته به يې معلومات کېږي پټ به باندي نه وي او يا داسي وي ،چي په ښکاره مقيد وي خو په معنا کي مطلق وي ددې معلومات به هم ورته وي.
داسي کس که څه هم داجتهاد مرتبې ته دنه رسېدلو له امله مقلد بلل کېږي مګر دخپل مذهب مفتي جوړېدای سي.
دپورتني کس تقليد دعوامو خلکو دتقليد څخه په لاندي شيانو کي بېل دئ:
۱ : دغه ډول عالم دعوامو په څېر يوازي په مذهب پوه نه وي بلکي دمذهب دپوهي ترڅنګ دمذهب په دلايلو هم لږترلږه پوه وي.

---

[1]: عقد الجيد ، ص : ۵۱

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: پورتنی عالم ديوه مفتي په حيث دخپل مذهب په ټولو بېلابېلو اقوالو خبر وي او ددې جوګه وي ،چي دخپل عرف او زمانې دمسائلو دحل لپاره دخپل مذهب يو قول اختيارولای سي اويا ديوه مذهب تشريح کولای سي، همدا ډول دهغه مسائلو حل دمذهب داصولو په رڼا کي کولای سي ،چي په پخوانيو کتابونو کي نه وي په اوس زمانه کي پيدا سوي وي.(۱)

۳: داسي عالم کولای سي ،چي کله ، کله دخپل مذهب دامام پرځای دبل مجتهد پر قول فتوا ورکړي ،چي شرايط يې د اصول الفقه او اصول الفتاوی په کتابونو کي موجود دي.(۲)

که ددوهمي درجې مقلد ،چي عالم دئ داسي حديث يې پيدا کړ، ،چي دده دمذهب څخه خلاف و او ددې حديث په مقابل کي کوم بل قوي دليل هم نه و ، په دې اړه شاه ولي الله رحمه الله ليکي :

اذا وجد المتبحر في المذهب حديثا صحيحا يخالف مذهبه فهل له ان ياخذ بالحديث ويترک مذهبه في تلک المسئلة؟ في هذه المسئلة بحث طويل واطال فيها صاحب خزانة الروايات نقلا عن دستور السالکين فلنورد کلامه بعينه.

ژباړه : که يو متبحر عالم داسي حديث پيدا کړ، ،چي دده دمذهب څخه مخالف و ، په دغه وخت کي نو دغه عالم کولای سي ،چي خپل مذهب پرېږدي که يا؟په دې مسئله کي خورا اوږد بحث دئ او صاحب خزانة په

(۱): ددغه کارونو دمفصل اصول اوقواعدو لپاره وګورئ: شرح عقود رسم المفتي لابن العابدين اواصول فتوا ، دواړه.

(۲): داصول الفتاوا ترڅنګ وګورئ : ردالمحتار للشامي ، ج : ۲ ص : ۱۹۰، ۱۹۱، کتاب الحدود ، باب التعزير ، مطلب فيما اذا ارتحل الي غير مذهبه ، و جلد ۳ ، ص: ۲۰۰، کتاب السرقة، مطلب يعذر العمل بمذهب الغير.الخ

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره تفصيل سره ددستور السالكين څخه رانقل كړى دئ ،موږ يې دلته په كټ مټ ډول رانقلوو.

تر پورتنۍ خبري وروسته شاه ولي الله رحمه الله په تفصيلي ډول سره بحث كړى دئ او فرمايلي يې دي :

ځيني علماء په دې آنددي ،چې متبحر عالم ته پكار ده ،چې دخپل مذهب تقليد وكړي ځكه دى لا داجتهادمرتبې ته نه دئ رسېدلى ، بلكې وجهه داده ،چې كېداى سي دده امام داسي يو دليل ليدلى وي ،چې ده نه وي ليدلى.

دزياتو علماوو نظردادئ ،چې داسي متبحر عالم كي دخپل امام دحكم ټول اړخونه څېړلي وي ، ټول دلايل يې ترنظرتېر كړى وي نو ده لره پكار ده ،چې دقوي حديث په مقابل كي خپل مذهب پرېږدي خو داخبره لازمي ده ،چې شرطونه به يې موجود وي شرطونه يې په لاندي ډول دي:

۱: لومړى شرط يې دادئ ،چې خپله به يې دمتبحر عالم او دعلم ټول اړين شرطونه پوره كړي وي.

۲ : دوهم شرط دادئ : كوم حديث ،چې ده ليدلى دئ دهغه اړوند به ده پوره باور تر لاسه كړى وي يعني داچي دټولو محدثينو له آنده به هغه حديث صحيح وي ، ځكه ډېر وخت داسي وي ،چې ديوه حديث په سند كي اختلاف وي ځيني يې صحيح بولي او ځيني يې ضعيف بولي كوم مجتهدين ،چې يې صحيح بولي هغه عمل په كوي اوكوم مجتهدين ،چې ضعيف بولي هغه عمل نه په كوي كه داسي حديث وي نو حتماًدده امام دخپل نظر مطابق پر نوموړي حديث باندي دضعف پرېكړه كړې ده او عمل يې نه دئ باندي كړى په داسي حديث سره متبحر عالم خپل مذهب نه سي پرېښوولاى ځكه دى دومره علم نه لري لكه مجتهد ،چې يې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : دريم شرط دادئ ،چي ددغه حديث په خلاف به بل کوم آيت يا حديث موجود نه وي.
۴ : څلورم شرط دادئ ،چي دغه حديث به داسي څرګند وي ،چي په معنا کي به يې هيڅ ناڅرګندتيا موجوده نه وي ، بلکي ښه ښکاره معنا به يې وي ځکه ډېر وخت داسي وي ،چي يو حديث دڅو معناوو احتمال لري او مجتهد په خپل بصيرت سره ددغه معناوو څخه يوه معنا ټاکلې وي ، په داسي حالت کي څوک نه سي ويلای ،چي دا حديث دمذهب څخه مخالف دئ بلکي په داسي حالت کي مقلد عالم نه سي کولای ،چي ددغه حديث بل مطلب واخلي ،چي دده دمذهب دامام څخه مخالف وي ځکه دتقليد موخه داده ،چي که يو آيت يا حديث دڅو معناوو لرونکی و ، نو ددې پرځای ،چي ته په خپل فکر او نظر سره ددغه معناوو څخه يوه ټاکې ديوه مجتهد نظر په دغه ځای کي ومنه او عملي يې کړه.
که دغه څلور واړه شرطونه موجود نه وه نو موږ داسي پرېکړه نه سو کولای ،چي مذهب دحديث څخه مخالف دئ او نه عالم ته ددې اجازه سته ،چي دمذهب تقليد پرېږدي او په حديث عمل وکړي.(۱)
۵ : داخبره هم لازمي ده ،چي پنځم شرط هم پکښې موجود وي ، پنځم شرط دادئ ،چي دغه حديث به دڅلور امامانو دنظر څخه مخالف نه وي ځکه که مخالف وي نو زيات تاوانونه او فسادونه لري ،چي مخکي يې بيان وسو.(۲)

[1] پورته څلور شرطونه دحکيم الامت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله دکتاب الاقتصاد څخه اخستل سوي دي . کتاب الاقتصاد، ص : ۳۴ تر ۳۶ ، دڅوارلسمي شبهې جواب، همدا ډول اوولسم مقصد ، ج : ۴۳، ۴۴.
[2] دغه شرط دعقد الجيد ، ص: ۵۸ څخه اخستل سوی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې اړه دشيخ الاسلام علامه نووي رحمه الله اونورو ډېرو مخورو علماوو څرګندوني کړي دي، شيخ الاسلام علامه نووي رحمه الله ليکي:

قال الشيخ ابوعمرو فمن وجد من الشافعية حديثا يخالف مذهبه نظر ان کملت الات الاجتهاد فيه مطلقا، اوفي ذالک الباب او المسئلة کان له الاستقلال بالعمل به، وان لم يکمل وشق عليه مخالفة الحديث بعد ان بحث فلم يجد لمخالفته عنه جواب شافيا فله العمل به ان کان عمل به امام مستقل غير الشافعي، ويکون هذا عذرا له في ترک مذهب امامه هنا، وهذا الذي قاله حسن متعين.([1])

ژباړه: شيخ ابوعمر(ابن الصلاح) فرمايي: که يو شافعي مذهب کس داسي حديث پيدا کړ، چي دده دمذهب څخه مخالف و، دغه کس که داجتهاد مرتبې ته رسېدلی و، يا په دغه باب اويا په دغه مسئله کي داجتهاد مرتبې ته رسېدلی و نوپه دغه حديث باندي عمل کولای سي او که نه و رسېدلی، پوره هلي ځلي يې وکړې دمخالفت لپاره يې کوم شافي جواب پيدا نه کړ، او دحديث مخالفت ورته ګران معلومېدئ کولای سي، چي په دغه حديث عمل وکړي خو په دې شرط سره، چي په دغه حديث باندي دامام شافعي رحمه الله پرته بل مستقل امام هم عمل کړی وی نو دداسي چا لپاره به عذر سي، چي په دغه مسئله کي خپل مذهب پرېږدي. علامه نووي رحمه الله فرمايي: دشيخ ابوعمرو ابن الصلاح دغه خبره ډېره غوره ده بايد عمل په وسي.

حضرت شاه ولي الله رحمه الله هم دغه خبره غوره ګڼلې ده او فرمايلي يې دي:

[1]: المجموع شرح مهذب، ج: ۱، ص: ۱۰۵، مقدمة فصل في قول الشافعي اذا صح الحديث فهو مذهبي.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

والمختار ههنا هو قول ثالث ، هو ما اختاره ابن الصلاح وتبعه النووي رحمه الله وصححه الخ.([1])

ژباړه : دریم قول غوره او بهتر دئ ، نوموړی قول ابن الصلاح غوره کړی دئ ، امام نووي رحمه الله یې پیروي کړې ده او صحیح یې بللی دئ.

شاه ولي الله رحمه الله تر پورتنۍ وینا وروسته دعلامه نووي رحمه الله بیان رانقل کړی دئ او لیکلي یې دي:

داصول فقه دعلماوو تر منځ په دې خبره کي اختلاف سته ،چي یو کس په ټولو احکامو کي مجتهد نه وي مګر په یوه مسئله او یا یو باب کي داجتهاد مرتبه ورته حاصله سي. ځیني علماء په دې آند دي ،چي داسي نه سي کېدای بلکي یو کس ته ،چي داجتهاد مرتبه رسیږي هغه وخت رسیږي ،چي په ټولو احکامو کي مجتهدانه نظر ولري ، ځیني علماء بیا په دې آند دي ،چي یو اجتهاد تجزیه قبلولای سي او وایي ،چي په یوه باب او یا یوه مسئله کي هم چا ته داجتهاد مرتبه رسېدلای سي لکه ،چي علامه تاج الدین رحمه الله او علامه محلي رحمه الله لیکي :

(والصحیح جواز تجزئ الاجتهاد) بان تحصل لبعض الناس قوة الاجتهاد في بعض الابواب كالفرائض بان يعلم ادلته باستقراء منه او من مجتهد كامل وينظر فيها.

ژباړه: صحیح خبره داده ،چي اجتهاد تجزیه قبلولای سي ، په داسي ډول ،چي ځینو خلکو ته دي داجتهاد قوت په ځینو بابونو کي حاصل سي لکه په فرائضو کي ،چي داجتهاد قوت حاصلېدای سي البته ،چي ده ته په لټون او استقراء سره ټول دلایل معلوم وي او یا دیوه مجتهد په مرسته یې پر دلایلو باندي احاطه کړې وي.

علامه بناني رحمه الله دجمع الجوامع په شرحه کي لیکي:

---

[1]: عقد الجید ، ص : ۵۷ ، فصل في المتبحر في المذهب.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ان الاجتهاد المذهبي قد يتجزء فربما يحصل لمن هو دون المجتهد الفتيا في بعض المسائل.([1])

ژباړه: يقيني خبره ده ،چي اجتهاد تجزيه کېداى سي دهمدې خبري په نظر کي نيولو سره دغه مرتبه هغه چاته هم حاصلېداى سي ،چي دمجتهد الفتيا تر مرتبې يې مرتبه ټيټه وي.

همدا ډول داصول فخر اسلام بزدوي رحمه الله په شرحه کي علامه عبدالعزيز بخاري رحمه الله ليکي :

وليس الاجتهاد عند العامة منصبا لايتجزء بل يجوز ان يفوز العالم بمنصب الاجتهاد في بعض الاحكام. ([2])

ژباړه: اجتهاد داسي منصب نه دئ ،چي تجزيه نه سي قبلولاى بلکي کېداى سي ،چي په ځينو مسئلو کي داجتهاد منصب يو عالم ته ورپه برخه سي او په بعضو مسئلو کي دي بيا داجتهاد مقام ورنه کړل سي.

امام غزالي رحمه الله ليکي:

وليس الاجتهاد عندي منصبا لايتجزء بل يجوز ان يقال للعالم بمنصب الاجتهاد في بعض الاحكام دون البعض. ([3])

ژباړه: زما په آند اجتهاد داسي منصب نه دئ ،چي تجزيه نه سي قبلولاى بلکي کېداى سي ،چي په ځينو مسئلو کي داجتهاد منصب يو

---

[1]: ددغه اوپورته دواړه عبارتونولپاره وګورئ: حاشية البناني رحمه الله علي شرح جمع الجوامع ،ج : ۲ ص : ۴۰۳، ۴۰۴،ط : المکتبة التجارية الکبري مصر.

[2]: کشف الاسرار لعبدالعزيز البخاري رحمه الله ج : ۳ ص : ۱۱۳۷، باب معرفة احوال المجتهدين.

[3]: المستصفي للغزالي رحمه الله ج : ۲ ، ص : ۱۰۳ ، القطب الرابع في حکم المستثمر وهو المجتهد.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عالم ته ورپه برخه سي او په بعضو مسئلو کي دي بیا داجتهاد مقام ورنه کړل سي.

علامه تفتازاني رحمه الله لیکي :

ثم هذه الشرائط انما هي في حق المجتهد المطلق الذي يفتي في جميع الاحكام ، وامام المجتهد في حكم دون حكم فعليه معرفة مايتعلق بذالک الحکم. ([1])

ژباړه : دغه شرائط دهغه چا لپاره دي ،چي مجتهد وي او په ټولو احکامو کي فتوا ورکوي او هغه مجتهد ،چي په یو حکم کي مجتهد وي په بل کي بیا مجتهد نه وي دهغه لپاره فقط په هغه خبرو علم پکار دئ ،چي په اړونده مسائلو پوري تعلق لري.

دپورتنی خبري اړونده مولانا امیرعلي رحمه الله وایي:

قوله وامام المجتهد في حكم . الخ فلابد له من الاطلاع علي اصول مقلده لان استنباطه علي حسبها فالحكم الجديد اجتهاد في حكم والدليل الجديد للحكم المروي تخريج.([2])

ژباړه : هغه کس ،چي په ځینو مسائلو کي مجتهد وي هغه لره پکارده ،چي دهغه چا داستنباط په اصول علم لري ،چي دی یې مقلد دئ ځکه نوموړی کس دخپل امام تر تقلید لاندي استنباط کوي ، که ددغه اصولو مطابق کوم حکم صادرسي دې ته اجتهاد في الحکم وایي او که حکم دامام څخه رانقل سوی وي دلیل یې وروسته ورته ویل سوی وي دې ته تخریج وایي.

علامه ابن الهمام رحمه الله هم داخبره غوره ګڼلې ده ،چي اجتهادتجزیه کېدای سي ،ده په څرګندو الفاظو ویلي دي ،چي کوم څوک ،چي مطلق

---

[1]: التلويح مع التوضيح ، ج: ۲ ص : ۱۱۸ ، ط : مصر.

[2]: التوشيح علي التلويح لمولانا اميرعلي رحمه الله ، ص : ۶۰۴ ، باب الاجتهاد، ط : نولکشور.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهد نه وي پرهغه باندي یوازي په مسائلو کي تقلید واجب دئ ،چي دی په هغه مسائلو کي داجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی.
پورتنی عبارت امیر بادشاه بخاري رحمه الله دشرحي سره مل لیکلی دئ([1])
علامه زین الدین ابن نجیم رحمه الله هم په کټ مټ ډول پورتنی خبره کړې ده.([2])

پاته دي نه وي ،چي علامه ابن امیر الحاج رحمه الله د علامه زلمکاني رحمه الله څخه پرېکنده فیصله رانقل کړې ده او لیکي:
داجتهاد کلي شرایط لکه قوي استنباط ، دکلام اسلوب ، ددلایلو رد او قبول او داسي نور بنستیز اصول تجزیه کېدای نه سي بلکي دجزوي اجتهادلپاره یې وجود هم لازمي دئ او دا کېدای سي ،چي په مسئله کي ددلایلو پر پرېکړه دي تجزیه قبوله کړي اوداهم ممکن دئ ،چي په ځینو مسائلوکي دي ټول شرایط راسي او په ځینومسائلوکي رانه سي.([3])

[1]: (غیر المجتهد المطلق یلزمه) عند الجمهور التقلید وان کان مجتهدا في بعض المسائل الفقه او بعض العلوم ... (کالفرائض) ... (علي القول بالتجزي) للاجتهاد اي یلزمه التقلید بناء علي القول بان الاجتهاد یتجزء فیجوز ان یکون شخص مجتهدا في بعض المسائل دون بعض (وهو الحق) اي القول بالتجزي وهوالحق وانه علیه الاکثر (فیما لایقدر علیه من الاحکام) متعلق بالتقلید. تیسیر التحریر لامیر بادشاه البخاري رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۲۴۶، مصطفي البابي مصر ، نېټه : ۱۳۵۱ هـ

[2]: فتح الغفار بشرح المنار لابن نجیم مصطفی البابي مصر ، سنه : ۱۳۵۵ هـ ج : ۳ ، ص : ۳۷.

[3]: فما کان من الشروط کلیا کقوة الاستنباط ومعرفة مجاري الکلام وما یقبل من الادلة وما یرد ونحوه فلا بد من استجماعه بالنسبة الي کل دلیل ومدلول فلاتتجزء

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت داصولو دعلماوو دپورتينو څرګندونو په رڼا کي معلوميږي ،چي يو متبحر عالم ته که ديوې مسئلې ټول اړخونه معلوم وي، دټولو اړخونو دلايل يې ورته معلوم وي ، که څه هم په ټولو شرعي احکامو کي داجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی خو په دغه يوه مسئله کي داجتهاد مرتبې ته رسېدلی وي ، پردغه عالم لازمه ده ،چي دخپل امام دپرېکړي خلاف پرېکړه وکړي او دا ووايي ،چي زما داما م پرېکړه دفلاني مشهور حديث خلاف ده بالاخره دخپل امام قول ترک کړي او په حديث عمل وکړي.

فقيه العصر حضرت مولانا رشيد احمد ګنګوهي رحمه الله داسي ليکي:

غرض دادئ ،چي که ددې امر ثبوت وسي ،چي دامام قول دقرآن يا حديث څخه خلاف دئ نو دامام قول پرېښودل په آيت يا حديث باندي عمل کول خو لازمي کار دئ مګر پوښتنه داده ،چي داڅېړنه به څنګه عوام خلک وکړي (يعني داچي عوام خلک دا کار نه سي کولای دادمتبحر في المذهب عالم کار دئ[۱])

دپورتنۍ مسئلې ښه تحقيق مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله کړی دئ موږ په دې ځای کي دده مبارک اړونده عبارت ټکي په ټکي رانقلوو که څه هم عبارت اوږد سي پروا يې نه کوو ځکه دده عبارت دموضوع اصلي مغزدئ ،حضرت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله فرمايي:

تلک الاهلية وماکان خاصا بمسئلة او باب فاذا استجمعه الانسان کان فرضه في ذالک الجزء الاجتهاد . التقرير والتحرير لابن الامير الحاج، ج : ۳ ص: ۲۹۴.

[۱]: سبيل الرشاد ، دمولانا ګنګوهي رحمه الله تاليف، ص : ۳۰ او ۳۱ ، ط : دهلی ، سنه : ۱۳۵۲ هـ س

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کوم عالم ،چي ذکي الفهم، وسیع النظر او دقیق نظر لرونکی وي او ورته څرګنده سوه او یا عام سړي ته دیوه تقوا لرونکي عالم دڅېړني څخه دزړه له صدقه څرګنده سوه ،چي دوهم لوري راجح دئ په دې ځای کي دي وکتل سي ،چي مرجوح لوری هم کوم شرعي دلیل لري او که یا؟ که یې دلیل درلودئ په دې صورت کي که ددې وېره وه ،چي په خلکو کي به فتنه ، شر او فساد منځته راسي نو دڅغورلو په موخه دي بیا هم په مرجوح قول باندي عمل وکړي او دلیل یې لاندي حدیث دئ:

حضرت عایشة رضي الله عنها فرمایي ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: تاته نه ده معلومه ،چي ستا قوم قریشو مکه مکرمه پر هغه بنیاد نه ده جوړه کړې کوم ،چي ابراهیم علیه السلام جوړه کړې وه؟ عایشة رضي الله عنها وایي : ما ورته وویل: اې دالله جل جلاله رسوله صلی الله علیه وسلم! تاسو یې بېرته پر هغه طریقه جوړه کړئ کومه ،چي دابراهیم علیه السلام طریقه وه؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم په جواب کي ورته وفرمایل: که دقریشو زمانه کفر ته نژدې نه وای نوما به خامخا همداسي کړی وای خو زما سره دا وېره ده ،چي که زه دغه کار وکړم خلک به دستي فکرمن سي او وبه وایي ،چي وګورئ! کعبه شریفه یې ونړول نو زه داسي نه سم کولای.

تاسو په پورته حدیث کي فکر وکړئ معلومه خبره ده ،چي دکعبې جوړېدل پر ابراهیمي طریقه باندي راجح جانب دئ او نه جوړېدل یې مرجوح جانب دئ رسول الله صلی الله علیه وسلم دفتنې دویري څخه مرجوح جانب غوره کړ، او په همدې مرجوح جانب یې عمل وکړ او راجح جانب یې پرېښودئ.

همدا دحضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت سوی دئ ،چي ده مبارک یو وخت په سفر کي څلور رکعته لمونځ ادا کړ، چاپوښتنه ځني وکړه ،چي تاسو خو پر حضرت عثمان رضي الله عنه باندي له دې امله نیوکه کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي هغه به په سفر کي څلور رکعته لمونځ اداکاوه او اوس تا خپله په سفر کي څلور رکعته لمونځ ادا کړ، دا ولې؟ ده مبارک په جواب کي وويل ،چي دا کار مي ځکه وکړ، ،چي دشر څخه وېرېدلم نو په دې وجهه ،چي شر او فتنه رامنځته نه سي نو ځکه مي څلور رکعته لمونځ ادا کړ.

په پورته روايت کي که وکتل سي معلومه خبره ده ،چي دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه په آند په سفر کي څلور رکعته لمونځ کول مرجوح قول دئ او دوه رکعته لمونځ کول راجح قول دئ ده مبارک له دې امله ،چي فتنه رامنځته نه سي او شر پېښ نه سي په مرجوح قول يې عمل وکړ او راجح قول يې پرېښودئ.

په هرصورت دپورته روايتونو څخه معلومېږي ،چي که دشر او دفتنې دپېښېدو وېره وه نو په مرجوح قول باندي عمل کول هم جايز دئ بلکي غوره او اولي کار دئ.

که ،چيري داسي و ،چي په مرجوح قول باندي دعمل کېدو لپاره هيڅ لاره نه وه يعني داچي واجب پاتېدئ دواجب پاتېدو ګناه رامنځته کېدل ،دمرجوح قول لپاره دقياس پرته بل دليل نه و او دراجح قول لپاره صحيح حديث ددليل په توګه موجود و په داسي حالت کي دشک پرته په صحيح حديث باندي عمل کېږي او تقليد په دغه وخت کي بېخي جايز نه دئ ځکه اصل دين قرآن او حديث دئ ، دتقليد اصلي مقصد هم دادئ ،چي په قرآن او حديث باندي په صحيح ډول ، سلامتۍ او اسانۍ سره عمل راسي ،په داسي حالت کي ،چي دراجح قول لپاره قوي ، صريح او صحيح حديث موجود وي ، دمرجوح قول لپاره هيڅ دليل موجود نه وي بيا هم په مرجوح قول باندي عمل کول او تقليد په وجه ټينګ پر درېدل دهغه تقليد بلل کېږي ،چي په قرآن حديث او دعلماوو په ويناوو کي يې بدي بيان سوې ده ، پاته دي نه وي ،چي

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه خبره ديادولو وړه ده هغه داچي په داسي مسئله کي ،چي تقليد پرېښودل سي دخپل امام په وړاندي ګستاخي ، بې ادبي او يا په زړه کي بدګماني ،چي زماامام دحديث څخه مخالفت کړی دئ جايز کار نه دئ ځکه کېدای سي ،چي دا حديث ده ته رسېدلی نه وي ، يا په ضعيف سند سره ورته رسېدلی وي او يا ده په کومه شرعي قرينه ماول کړی وي له همدې امله دی معذور بلل کېږي ، بې ادبي ورسره کول او يا بدي خبري ورته کول جايز کار نه دئ ، داخبره هم بايد ياده سي ،چي دامام په علمي کمال کي نقص پيدا کول هم بې ادبي ده ځکه داسي پېښ سوي دي ،چي لوړو او مخورو اصحبانو ته تر يو وخته پوري احاديث نه وه رسېدلي ، ددوی ددغه حديثونو نه رسېدل ددوی علمي کمال کوم تاوان نه دئ رسولی او نه چا ددوی پر علمي کمال باندي دنقص خبره کړې ده سره ددې ،چي ددوی علمي کمال منل سوی و.

همدا ډول هغه مقلد ته بد رد ويل جايز نه دي ،چي دخپل امام پر خبره کلک ولاړ وي ، کلک مقلد وي او دده ګومان داوي ،چي دده دامام خبره دحديث څخه مخالفه نه ده او دده سره هم دومره علم نه وي ،چي دحديث او دخپل امام دقول ترمنځ دي توپير وکړي ، په پوره تفصيل دي يې پوه سي ، دغه مقلد دحديث صحت ته هم قايل وي مګر دده پر خپل امام باندي نېک ګومان وي ،چي زما امام دشريعت حکم دقرآن او حديث سره برابر کړی دئ زه دخپل امام دقول پوره اطاعت کوم، داسي مقلد ته بدرد ويل جايز نه دئ ځکه دی هم په شرعي دليل باندي متمسک دئ او دايې هوډ دئ ،چي دشريعت اتباع وکړي.

همدا ډول هغه چا ته هم بدرد ويل جايز نه دي ،چي ديوه قوي حديث په وجه يې دخپل امام تقليد په يوه خاصه مسئله کي پرې ايښی وي ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي اختلاف داسلافو علماوو څخه را روان دئ ددغه اختلاف اړونده علماوو ویلي دي :

خپل مذهب ظناً صواب ګڼل او محتمل خطاګڼل، بل مذهب ظناًخطا ګڼل او محتمل صواب ګڼل .

یعني داچي په غالب ګومان باندي خپل مذهب حق ګڼل اوپه لږ شک او احتمال سره خطا ګڼل ، بل مذهب په غالب ګومان سره خطا ګڼل او په لږ شک او احتمال سره حق ګڼل.

دپورته خبري څخه هغه نیوکه هم دفعه سوه ،چي ټول مذهبونه حق دي نو بیا ولي پر یوه مذهب باندي عمل وکړل سي؟

لنډه داچي کله داخبره ثابته سوه ،چي بل هم دصواب احتمال لري نو دچا تضلیل ، تفسیق کول او یا دبدعتي او وهابي لقب ورکول جایز نه دي ، همدا ډول دهغو سره حسد او عناد جایز نه دئ ، دهغو غیبت کول ، طعن او لعن پر ویل هم جایز نه دي.

دایوه خبره لازمي ده هغه داچي که څوک په عقایدو کي مخالفت وکړي او یا په اجتماعي اسلامي شیانو کي مخالفت وکړي او یا سلف صالحینو ته بد رد ووایي داسي کس داهل السنت والجماعت له ډلي څخه وتلی دئ ځکه اهل السنت والجماعت هغه کسان دي،چي په عقایدو کي اصحابانو رضي الله عنهم پر طریقه روان وي ددوی مبارکانو دعقایدو څخه هیڅ مخالفت نه کوي له همدې امله داسي څوک داهل سنت والجماعت څخه وتلی دئ او دبدعتیانو په ډله کي داخل دئ همدا ډول هغه څوک هم ډېر بد دئ ،چي په تقلید کي زیاتی کوي ، دقران او حدیث په مقابل کي تقلید غوره کوي قرآن او حدیث پرېږدي ، ددغه

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه ډلو څخه په کلکه بايد ځانونه وساتل سي او ددوی سره دمناظرې ، خبرو او استدلال څخه هم بايد ځانونه وساتل سي.(۱)

حقيقت دادئ ،چي مولانا تهانوي رحمه الله دالله جل جلاله په مرسته داسي داعتدال لاره څېرلې اوبيان کړې ده ،چي که دزړه له کومي عمل په وکړل سي دمسلمانانو ډېري خپل منځي شخړي او جنجالونه به له منځه ولاړ سي.

دپورته شرطونو په شتون کي متبحر في مذهب عالم کولای سي ،چي په يوه مسئله کي ،چي قوي صريح او صحيح حديث دليل ولري دخپل امام څخه مخالفت وکړي ، سره ددې ،چي دغه عالم په دغه مسئله کي دخپل امام څخه مخالف سو خو بيا هم په ټوليزه توګه ورته مقلد عالم ويل کېږي، لکه ،چي ډېرو حنفي علماوو په ډېرو مسئلو کي دامام ابوحنيفة رحمه الله قول پرې ايښی دنورو علماوو پر قول يې فتوا کړې ده دمثال په ډول امام ابوحنيفة رحمه الله فرمايي: دانګورو پرته که دنورو شيانو دشرابو څخه دومره قدر وڅيښل سي ،چي محض قوت په حاصل سي جايز دئ ، دامام ابوحنيفة رحمه الله ددغه قول څخه فقهاء کرام مخالف دي دخپل امام قول يې پرې ايښی دئ دنورو مذهبونو په رڼاکي يې دټولو شرابو پر حرمت باندي پرېکړه کړې ده او کوم شراب ،چي په کمه اندازه امام ابوحنيفة رحمه الله جايز کړي دي دوی حرام بللي دي ، همدا ډول دامام ابوحنيفة رحمه الله پر مذهب باندي زراعت (بزګري) جايز کار نه دئ ، مګر دده مبارک ددې قول څخه احناف علماء اوښتي دي او پرېکړه

۱: الاقتصاد في التقليد والاجتهاد ، دحضرت مولانا تهانوي رحمه الله تاليف ، ص: ۴۲ تر تر ۴۵ ، اوم مقصد.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې کړې ده ،چي په بزګري کي د حاصل متناسب (تاکلې برخه) اخيستل روا کار دئ.
دادوه مثالونه ،چي ذکر سوه دا داسي مسئلې دي ،چي دټولو متاخرينو علماوو پر اتفاق دئ که نه نو په انفرادي ډول داسي ډېري مسئلې سته ،چي فقهاوو ديوه صحيح حديث په وجه خپل مذهب پرې ايښی وي او په حديث يې عمل کړی وي خو داخبره ډېره لازمي ده ،چي داډېر نازک کار دئ هر چا ته دا پکار نه ده ،چي ځان ته دي متبحر عالم ووايي او ځان دي ددې منصب څښتن او اهل وګڼي ځکه دا کار هرڅوک نه سي کولای هيچا ته جايزه نه ده ،چي دپورته شرايطو دپروا او رعايت پرته په شرعي احکامو کي لاس وهنه او تصرف وکړي.

مجتهد في المذهب

دريمه درجه:

دتقليد دريمي درجې ته مجتهد في المذهب تقليد ويل کېږي مجتهد في المذهب هغه چا ته ويل کېږي ،چي داستدلال او استنباط په بنسټيزو مسائلو کي ديوه مجتهد په مطلق ډول سره مقلد وي مګر دهغو اصولو او قواعدو لاندي په کښته جزي مسائلو کي ددې اهليت او وړتيا لري ،چي په مستقيم ډول سره دقرآن ،حديث او داصحابانو رضي الله عنهم داثارو څخه دمسائلو استنباط وکړي ، له همدې امله داسي عالم دخپل امام سره په ډېرو فروعي مسائلو کي اختلاف لري خو په ټوليزه توګه داصولو په لحاظ داسي چا ته مقلد ويل کېدای سي لکه په حنفي فقه کي امام ابويوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله ، په شافعي فقه کي امام مزني رحمه الله او امام ابوثور رحمه الله ، په مالکي فقه کي امام

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخنون رحمه الله او امام ابوالقاسم رحمه الله ، په حنبلي فقه کي ابراهيم الحربي رحمه الله او امام ابوبکر الاثرم رحمه الله.

ابن العابدين رحمه الله دپورتنيو علماوو دپېژندګلوۍ په اړه داسي ليکي:

الثانية طبقة المجتهدين في المذهب كابي يوسف رحمه الله ومحمد رحمه الله وسائر اصحاب ابي حنيفة رحمه الله القادرين علي استخراج الاحكام عن الادلة المذكورة على حسب القواعد التي قررها استاذهم ، فانهم وان خالفوه في بعض احكام الفروع ولكنهم يقلدونه في قواعد الاصول.([1])

ژباړه : دوهمه طبقه مجتهدين في المذهب دي لکه ابويوسف رحمه الله ، امام امحمد رحمه الله او دامام ابوحنيفة رحمه الله نور اصحاب ،چي داحکامو پر استنباط باندي ديادو دلايلو په رڼا کي توانايي لري دهغو اصولو پر بنسټ ،چي استاذانو ورته ټاکلي دي ، دغه علماء که څه هم په فروعي مسائلو کي دخپلو امامانو څخه مخالف دي مګر دوی په اصولو کي دخپلو امامانو تقليد کوي او مقلدين ورته ويل کېږي.

همدا لامل دئ ،چي مجتهد في المذهب ته داصولو په لحاظ مقلد ويل کېږي او دفروعو په لحاظ مجتهد ورته ويل کېږي. همدا وجه ده ،چي دامام ابويوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله سره ددې ،چي حنفيان دي بيا هم دامام ابوحنيفة رحمه الله سره په ډېرو فروعي مسائلو کي اختلاف لري.

[1]: شرح عقود رسم المفتي لابن العابدين ، ص : ۴ ، ط : دارالاشاعة کراچي ، سنة ۱۳۷۸ هـ

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمجتهد مطلق تقلید

څلورمه درجه:

دا دتقلید وروستۍ اواخره درجه ده ، مجتهد مطلق هغه کس ته ویل کېږي ،چې په ده کي داجتهاد ټول شرطونه موجود وي ، نوموړی عالم دخپل علم او فهم په مټ کولای سي ،چې داستدلال اصول دقرآن اوحدیث څخه وضع کړي ،تر دغه اصولو لاندي کولای سي ،چي شرعي احکام دقرآن او حدیث څخه استنباط کړي لکه امام ابوحنیفةرحمه الله ، امام شافعيرحمه الله ، امام مالکرحمه الله ،امام احمد بن حنبلرحمه الله او داسي نور وتلی علماء ، دغه علماء که څه هم په فروعي او اصولي مسائلو کي مجتهدین بلل کېږي مګر بیا هم دوی ته یو ډول مقلدین ویل کېږي ځکه کومه مسئله ، چي په څرګند ډول په قرآن او حدیث کي واضح سوې نه وي نو د غه علماء ددې پرځای ،چي دخپلي رایي او قیاس څخه کار واخلي او فیصله وکړي هڅه کوي ،چي دمبارکو اصحابانورضي الله عنهم څخه داسي قول یا فعل پیدا کړي ،چي داړونده مسئلې حل پکښي وي ، که دوی ته دیادي مسئلې دحل لپاره داصحابانو مبارکانو قول یا فعل په لاس ورغلی نو دوی دخپلي رایي او قیاس پرځای ددغه اصحابانورضي الله عنهم دقول یا فعل په رڼا کي فیصله کوي او ددې لپاره زیات شمېر مثالونه هم سته ،چي ځیني یې په لاندي ډول دي:

۱: لومړی مثال هغه مکتوب دئ ،چي حضرت عمررضي الله عنه دقاضي شریح په نوم لیکلی او استولی و، امام شعبيرحمه الله دغه بیان په لاندي ډول کوي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَنِ الشَّعْبِىِّ عَنْ شُرَيْحٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَتَبَ إِلَيْهِ : إِنْ جَاءَكَ شَىْءٌ فِى كِتَابِ اللَّهِ فَاقْضِ بِهِ وَلاَ تَلْتَفِتْكَ عَنْهُ الرِّجَالُ ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ فَانْظُرْ سُنَّةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَاقْضِ بِهَا ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ وَلَمْ يَكُنْ فِيهِ سُنَّةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَانْظُرْ مَا اجْتَمَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ فَخُذْ بِهِ ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ وَلَمْ يَكُنْ فِى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- وَلَمْ يَتَكَلَّمْ فِيهِ أَحَدٌ قَبْلَكَ فَاخْتَرْ أَىَّ الأَمْرَيْنِ شِئْتَ : إِنْ شِئْتَ أَنْ تَجْتَهِدَ رَأْيَكَ ثُمَّ تَقَدَّمَ فَتَقَدَّمْ ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأَخَّرَ فَتَأَخَّرْ ، وَلاَ أَرَى التَّأَخُّرَ إِلاَّ خَيْراً لَكَ.(۱)

ژباړه : حضرت شریح رحمه الله فرمايي : ماته عمر رضي الله عنه يو ليک راولېږئ په ليک کي يې راته ليکلي وه : که ،چيري تاته کومه مسئله راسي نو که يې حل په قرآن کي و نو دقرآن په رڼا کي يې پرېکړه وکړه خو دخلکو شخصي رايي تا دقرآن دفيصلې څخه ونه باسي او که په قرآن کي دغه مسئله حل نه وه نو بيا درسول الله صلی الله علیه وسلم سنتو ته رجوع وکړه او دسنت رسول الله صلی الله علیه وسلم په رڼا کي پرېکړه وکړه ، که داسي مسئله درته راغله ،چي په قرآن او حديث کي يې حل نه و نو بيا يې پر داسي ډول باندي حل کړه ،چي مخکني خلک پر متفق سوي وي او عمل په وکړه، که داسي مسئله درته راغله ،چي په قرآن او حديث کي نه وه او نه درتا وړاندي کوم چا په دې اړه پرېکړه کړې وه نو بيا يوه ددې دوو خبرو څخه ياد وساته ياداچي دغه مسئلې دخپلي رايي مطابق حل کړه او يا ځان ځني وساته او زه ستا لپاره دا وروستۍ خبره خوښوم.

(۱): سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ۵۵ ، ح : ۱۶۹ ، باب الفتيا وما فيه من الشدة ، ط : مدينة المنورة

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو وګورئ سره ددې ،چې حضرت شريح رحمه الله مطلق مجتهد و مګر بيا هم حضرت عمر رضي الله عنه هغه وخت دخپل نظر اجازه ورکړه ،چې دا سلافو څخه دا ړونده مسئلې په اړه څه شي نه وي نقل سوی.

په پورته ډول دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه هم روايت مخکې دمطلق تقليد په مثالونو کې تېر سوی دئ.

۲: همدا ډول په سنن دارمي کې عبيدالله بن ابي يزيد رحمه الله فرمايي:

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِى يَزِيدَ قَالَ : كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِذَا سُئِلَ عَنِ الأَمْرِ فَكَانَ فِى الْقُرْآنِ أَخْبَرَ بِهِ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِى الْقُرْآنِ وَكَانَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَخْبَرَ بِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَعَنْ أَبِى بَكْرٍ وَعُمَرَ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ قَالَ فِيهِ بِرَأْيِهِ. (۱)

ژباړه : دعبدالله بن عباس رضي الله عنه څخه ،چې به کله ديوې مسئلې پوښتنه وسوه نو که به دهغې مسئلې حل په قرآنکريم کې و نو ده به لومړی دقرآنکريم په رڼا کې دهغې مسئلې حل کاوه که به په قرآن کې نه و نو بيا به يې درسول الله صلى الله عليه وسلم دسنتو مطابق هغه مسئله حل کول ، که به په سنتو کې دنبي صلى الله عليه وسلم هم نه وه نو بيا يې کتل که به دابوبکر رضي الله عنه يا عمر رضي الله عنه څخه کوم قول يا فعل ثابت و دهغه په رڼا کې به يې حل کول ، که به ددوی مبارکانو څخه څه شي ثابت نه و نو بيا به يې په خپله رايه اجتهاد کاوه.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه مطلق مجتهد و مګر ده لومړيتوب دابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه قولونو ته ورکاوه او ددوی تقليد به يې کاوه ،که به دهغو څخه څه شی ثابت نه و بيا يې خپلي رايي او نظر ته رجوع کول.

---

(۱): سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ۵۵ ، ح : ۱٦۸ ، باب الفتيا وما فيه من الشدة ، ط : مدينة المنورة

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : همدا ډول په سنن دارمي کي روايت دي:

.... عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ : جَاءَهُ رَجُلٌ يَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ ، فَقَالَ : كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ يَقُولُ فِيهِ كَذَا وَكَذَا. قَالَ : أَخْبِرْنِى أَنْتَ بِرَأْيِكَ. فَقَالَ : أَلاَ تَعْجَبُونَ مِنْ هَذَا؟ أَخْبَرْتُهُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَيَسْأَلُنِى عَنْ رَأْيِى ، وَدِينِى عِنْدِى آثَرُ مِنْ ذَلِكَ ، وَاللَّهِ لأَنْ أَتَغَنَّى أُغْنِيَّةً أَحَبُّ إِلَىَّ مِنْ أَنْ أُخْبِرَكَ بِرَأْيِى (۱)

ژباړه : حضرت شعبي رحمه الله ته يو کس راغلی ديوې مسئلې په اړه يې پوښتنه ځني وکړه ،چي شعبي رحمه الله جواب ورکړ او ورته وې ويل ،چي دابن مسعود رضي الله عنه نظر په دې اړه داسي دئ ، هغه سړي ورته وويل : په دې اړه ستا څه نظر دئ؟ ده په جواب کي ورته وويل: تاسو ولي ودې کس ته تعجب نه کوئ ؟زه ورته دابن مسعود رضي الله عنه نظر وايم دی راته وايي په دې مسئله کي ستا څه نظر دئ؟ په الله جل جلاله قسم کوم ،چي که ته ماته سندري ووايي ماته ددغه سندري اوريدل تردې ښه دي ،چي زه خپل نظر ددغه مسئلې په اړه ووايم.

شعبي رحمه الله هم مطلق مجتهد و دامام ابوحنيفة رحمه الله استاد و مګر ده لومړيتوب دابن مسعود رضي الله عنه قول ته ورکاوه ، دهغه تقليد ته يې تر خپل نظر زيات اهميت ورکاوه.

۴ : امام بخاري رحمه الله په کتاب الاعتصام بالکتاب والسنة کي ددې آيت په تفسير کي ،چي الله جل جلاله فرمايي:(واجعلنا للمتقين اماما **) دمجاهد رحمه الله قول تعليقا رانقل کړی دئ ،چي وايي:**

ائمة نقتدي بمن قبلنا ويقتدي بنا من بعدنا.

---

[1]: **سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ۴۵ ، ح :۱۰۹، باب تورع عن الجواب فيما ليس فيه كتاب ولاسنة ، ط : مدينة المنورة**

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : اې الله جل جلاله! موږ داسې امامان جوړ کړې ،چې موږ په هغه چا پسې اقتدا وکړو ،چې تر موږ مخکې تېر سوي دي او په موږ پسې هغه کسان اقتدا وکړي ،چې تر موږ وروسته راځي.

حافظ ابن حجر رحمه الله فرمايي:

دمجاهد رحمه الله پورتنی قول ابن جرير رحمه الله ، فاريابي رحمه الله او نورو علماوو په صحيح سند سره روايت کړی دئ.

وروسته ابن حجر رحمه الله دپورتنی آيت دتفسير اړونده نور آثار هم رانقل کړي دي او بيا يې دابن ابي حاتم رحمه الله په حواله دسدي رحمه الله دا قول هم رانقل کړی دئ ،چې فرمايي:

ليس المراد ان نؤم الناس وانما ارادوا اجعلنا ائمة لهم في الحلال والحرام يقتدون بنا فيه.

ژباړه : ددې مراد دا نه دئ ،چې موږ دخلکو امامت وکړو بلکې مراد يې دادئ ،چې اې الله جل جلاله! موږ په حلال او حرام کې امامان جوړ کړي ،چې دوی په موږ پسې اقتدا وکړي.

ابن ابي حاتم رحمه الله دجعفر بن محمد رحمه الله دا قول هم رانقل کړی دئ ،چې فرمايي:

معناه اجعلني رضا فاذا قلت صدقوني وقبلوا مني.(۱)

ژباړه : (دپورتنی آيت) معنا داده ،چې ماته په خلکو کې مقبوليت راکړې ، کله ،چې زه خبره وکړم خلک يې تصديق کړي او زما څخه يې قبوله کړي.

په هر صورت دپورتنی آيت دتفسير اړونده خو دنورو علماوو داقوالو ذکر استطرادادا وسو مګر اصلي مطلب داو ،چې حضرت مجاهد رحمه الله

---

[1]: فتح الباري للحافظ ابن جرير رحمه الله ، ج : ۱۳ ، ص : ۲۱۰، ۲۱۱، ط : ميريه.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه وګڼل ،چي دی په پخوانیو خلکو پسي اقتداء او تقلید وکړي، دوروسته خلکو لپاره يې هم دا خوښه کړه ،چي هغوی دي په مخکنيو امامانو پسي اقتدا وکړي سره ددې ،چي امام مجاهد رحمه الله مجتهد مطلق دئ او دعامو علماوو او عامو خلکو لپاره دتقلید یو مثال دئ.

پر تقلید باندي شکونه او نیوکي

په تېرو پاڼو کي ،چي په کوم ډول دتقلید حقیقت څرګند سوی دئ ، دقرآن او حدیث څخه ،چي کوم مثالونه راوړل سوي دي ، دتقلید اړونده ،چي دمقلد کومي درجاتي او احکام بیان سوي دي که هغه په پوره ډول په ذهن کي ونیول سي نو کوم شبهات او اعتراضونه ،چي پر تقلید باندي واردیږي هغه خپل دفعه کېږي او له منځه ځي خو بیا هم مناسبه داده ،چي ځیني هغه اعتراضونه په خاصه توګه راوړل سي ،چي په زړه کي زیات را وړاندي کېږي یا په عمومي توګه دمخالفو حضراتو پر ژبو باندي زیات جاري وي او هر وخت يې په شد او مد سره بیانوي.

په قرآنکریم کي دپلرونو او نیکه ګانو تقلید

۱: لومړی اعتراض پر تقلید باندي داکېږي ،چي قرآنکریم دتقلید بدي په لاندي آیت کي بیان کړې ده:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللّهُ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ. ([1])

[1]: سورة بقرة ، اية ۱۷۰

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : کله ،چي دوی ته وویل سي : دهغه احکامو پیروي وکړئ ،چي الله جل جلاله نازل کړي دي ، دوی وایي موږ دهغه څه پیروي کوو ،چي زموږ دخپلو پلرونو او نیکونو تګ لاره وه ، که څه هم ددوی پلرونه په هیڅ شي نه پوهیږي او نه پر هدایت وي.

مخکي ،چي کومي څېړني دتقلید په اړه وسوې که هغو ته دوکتل سي او دانصاف په نظر غور باندي وسي په ښکاره توګه داشبه لیري کیږي ،چي (معاذالله) دامامانو تقلید کونکي هم تر دې آیت لاندي دي.

دلاسپیناوي په موخه باید ووایو ،چي لومړی خو کوم آیت ،چي ذکر سوی دئ او په آیت کي ،چي کوم څوک ښودل سوي دي هغه مشرکان دي یعني داچي په دغه آیت کي بنستیزي عقیدې ښودل سوي دي لکه توحید ، رسالت ، دآخرت بیان او داسي نور، کله ،چي به مشرکانو ته دتوحید دعوت ورکړل سو دهغه احکامو دپلي کېدو دعوت به ورکړل سو کوم ،چي دالله جل جلاله دلوري څخه نازل کړل سوي وه دوی به خپل پلرونه او نیکونه بهانه کړل ،چي زموږ دغه دشرک عقیده موږ ته دپلرونو او نیکونه څخه په میراث پاته ده ، موږ دهمدغه عقیدې پیروي کوو ،چي موږ ته راپاته ده ، دتوحید عقیده موږ نه سو منلای حاصل داچي مشرکانو به ویل ،چي موږ په دغه بنیادي عقیدو کي لکه توحید او رسالت موږ دالله جل جلاله دلوري څخه عقیده نه منو دخپلو پلرونو عقیده منو. زموږ په آند هم داخبره ده ،چي په اسلامي دین کي په بنیادي عقیدو کي تقلید حرام دئ ، زموږ دفقه شریفي ټولو علماوو دا مسئله لیکلې ده ،چي په عقایدو او ضروري شیانو کي تقلید نه سي راتلای ځکه دا شیان نه داجتهاد محل کېدای سي او نه دتقلید ، دمثال په ډول امیر بادشاه بخاري رحمه الله دتحریر اصول په شرح کي لیکي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(فيما يحل الاستفتاء فيه)الاحكام الظنية لاالعقلية المتعلقة بالاعتقاد فان المطلوب فيها العلم (علي) المذهب (الصحيح) فلايجوز التقليد فيها بل يجب تحصيلها بالنظر الصحيح... (كوجود ه تعالى).([1])

ژباړه : هغه مسائل ،چې پوښتنه پکښې کول جايز دي هغه ظني احکام دي ، نه هغه عقلي احکام دي ،چې په عقيده پورې اړه لري ځکه په دغه شيانو کې قطعي علم پکار دئ، همدا صحيح مذهب دئ ،چې په اعتقاد کې تقليد جايز نه دئ ، بلکې په دغه اعتقاداتو کې اختيار او خپلواکې په صحيح استدلالاتو باندې پکار دئ لکه د الله جل جلاله وجود.

کوم تقليد ،چې په پورته آيت کې ياد سوی دئ او بد تقليد ورته ويل سوی دئ هغه تقليد دئ ،چې زموږ امامانو هم ناجايز کړی دئ او بد يې ورته ويلي دي لکه خطيب بغدادي رحمه الله ،چې په اصول عقايد کې دغه تقليد ناجايز بللی دئ او په پورتني آيت باندې يې دليل ويلی دئ.([2])

دوهمه خبره داده ،چې په پورتني آيت کې الله جل جلاله دتقليد بدي بيان کړې ده او ددغه تقليد دبدی لپاره يې دوه سببونه ښودلي دي لومړی داچې کافرانو دهغو احکامو څخه انکار کاوه کوم ،چې دالله جل جلاله دلوري څخه نازليدل ددغه نازل سوو احکامو پر ځای يې دخپلو پلرونو اونيکه ګانو باطل احکام منل يعني دالهي احکامو څخه منکر وه کفري احکام يې منل ، دوهم سبب الله جل جلاله دا ښودلی دئ ،چې ددغه کافرانو پلرونه او نيکه ګان دعقل او هدايت دواړو څخه خالي وه، موږ ،چې کله تقليد کوو دغه دوه سببونه دواړه مفقود دي ځکه هيڅ يو مقلد داسې نه وايي

---

[1]: تيسير التحرير، لامير بادشاه الحنفي رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۲۴۳، دزياتو معلوماتو لپاره وګورئ: التقرير والتحبير لابن امير الحاج ، ج : ۳ ص : ۳۴۳.

[2]: الفقه والمتفقه ، ج : ۲ ، ص : ٦٦.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي موږ الهي احکام نه منو ، دالله جل جلاله او رسو ل الله صلی الله علیه وسلم خبره نه منو او پر ځای یې دخپل مشر یا امام خبره منو بلکي هر مقلد دخپل امام خبره دقرآن او حدیث دشارح په توګه مني او بیا دهغه تشریح په رڼا کي په قرآن او حدیث باندي عمل کوي ، همدا ډول دوهم سبب هم دلته مفقود دئ ځکه کوم کسان ،چي دحق ثبنتنان دي هغوی بالکل ددې خبري څخه مخ نه اړوي ،چي هغه امامان ،چي تقلید یې کېږي که څه هم هر څومره اختلاف ورسره لري مګر ددغو امامانو عزت او منزلت ته په اهتمام سره قایل دي ، هیڅوک ددوی پر قدر او منزلت باندي سترګي نه پوټوي ،څوک ،چي ددوی تقلید دکافرانو دتقلید سره ایږدي او دوی دکافرانو دګمراهانو پلرونو او نیکونو سره برابروي دا ډېره دظلم او ګناه خبره ده.

داحبارو او رهبانو تقلید

۲ : ځیني خلک داامامانو پر تقلید باندي لاندي آیت دلیل وایي:

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ.([1])

ژباړه : دوی خپل علماء او تارک الدنیا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدایان ګڼلي دي.

مخکي موږ پردې خبره باندي په تفصیل سره خبري کړي وې ،چي دیوه مجتهد تقلید په دې معنا نه دئ ،چي مجتهد دشرعي قانون بنسټ ایښودونکی دئ بلکي دمجتهد تقلیدپه دې معنا دئ ،چي نوموړی مجتهد دشرعي قانون شارح او تفصیل ورکونکی دئ نه داچي نوموړی

[1]: توبة ، اية : ۳۱.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهد دقانون له سره جوړوي ، دداسي مجتهد اتباع په پورته معنا کېږي، مجتهد خپل ځان په ذاتي اعتبار سره واجب الاتباع نه بولي بلکي دقرآن او حدیث ،چي ده کوم تشریحات او څرنګوالی کړی دئ خلک دهغو تشریحاتو پیروي کوي ، دغه مجتهد ته دشارع په سترګه نه ګوري.

زما پر پورته تبصره باندي مولانا اسماعیل سلفي یو اعتراضیه مضمون لیکلی دئ نوموړی عالم لیکلی دي ،چي پورته تبصره په کټ مټ ډول هغسي ده لکه برېلویان ،چي وایي: موږ اهل قبور خدایان نه بولو ، نه مزارونه او خانقاوي مستقل بالذات خدای بولو بلکي موږ دلته مجازا خدای ګڼو او یا دنائب عقیده لرو، اویا وایي ،چي موږ په دغه شیانو سره توسل کوو او یا وایي ،چي دغه شیان والله جل جلاله ته زموږ شفاعت کوي او داسي نور خو دا ټوله شیان دشرک لاري خلاصوي ، برېلویان دشرک دلارو دخلاصېدو لپاره ډول ، ډول حیلې جوړوي نو په دې بنیاد پورته تبصره همداسي ده.(۱)

دپورتنی سوال په جواب کي باید وویل سي ،چي که برېلویانو د (بالذات) او یا (بالواسطه) استعمال غلط ځای کړی وي نو ددې معنا خو دانه ده ،چي هر چا که د (بالذات) او یا د(بالواسطه) نوم یاد کړ، هغه نو دبرېلویانو په څېر کړنه کړې ده دلا بنه سپیناوي لپاره ویلای سو ،چي علامه ابن تیمیة رحمه الله داسي څوک ،چي دبرېلویت سایه لاهم باندي سوې نه وه هغه هم دغه اصطلاح یاده کړې ده او وایي:

۱: تحریک ازادي فکر ، ص : ۱۳۸ دمولانا محمد اسماعیل سلفي لیکنه، مکتبة نذیریه ، ،چیچا وطني.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

انما يجب علي الناس طاعة الله ورسوله وهؤلاء اولو الامر الذين امر الله بطاعتهم ... انما تجب طاعتهم تبعا لطاعة الله ورسوله لااستقلالا.([1])

ژباړه: بېشکه دالله جل جلاله او درسول الله ﷺ اطاعت پر خلکو باندي واجب دئ، دعلماوو او حُکامو اطاعت هم الله جل جلاله امر کړی دئ... ددوی اطاعت دالله جل جلاله او درسول الله ﷺ داطاعت تبعه دئ، ددوی اطاعت مستقل بالذات نه دئ.

علامه ابن تيمية رحمه الله په خپله مستقل بالذات او بالواسطه اطاعت ياد کړی دئ نو دې ته دبريلويانو په څېر فقره ويل کېږي.

علامه ابن تيميه رحمه الله په بل ځای کي فرمايي:

فطاعة الله ورسوله وتحليل ما احله الله ورسوله وتحريم ما حرمه الله ورسوله وايجاب ما اوجبه الله ورسوله واجب علي جميع الثقلين الانس والجن واجب علي كل احد في كل حال سرا وعلانية لكن لما كان من الاحكام مالايعرفه كثير من الناس رجع الناس في ذالک الي من يعلمهم ذالک لانه اعلم بما قال الرسول واعلم بمراده : فائمة المسلمين الذين اتبعوهم وسائل وطرق وادلة بين الناس وبين الرسول يبلغونهم ما قاله ويفهمونهم مراده بحسب اجتهادهم واستطاعتهم ، وقديخص الله هذا العالم من العلم والفهم ما ليس عند الاخر.([2])

ژباړه: دالله جل جلاله او درسول الله ﷺ اطاعت کول، کوم شيان، چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ حلال کړي دي هغه حلال بلل، کوم شيان، چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ حرام کړي دي هغه حرام بلل او هغه شيان، چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ واجب بللي دي هغه واجب بلل- دغسي کړني پر انسان او پېري دواړو باندي واجب دي په پټه او ښکاره پر واجب دي مگر يوه خبره سته هغه داچي ځيني داسي احکام سته، چي ډېر خلک نه

---

[1]: فتاوى ابن تيمية رحمه الله، ج :۲ ، ص: ۴۶۱.

[2]: فتاواى ابن تيمية رحمه الله ج : ۲ ، ص: ۲۳۹

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پوهېږي نو هغه چا ته رجوع کوي ،چي هغه په دغو مسائلو باندي پوهېږي ځکه داسي علماء درسول الله ﷺ په ويناو باندي ښه پوهېږي او مراد يې ښه ورته معلوم وي ، دمسلمانانو امامان ،چي دوی يې پيروي کوي په حقيقت کي دوی درسول الله ﷺ او دخلکو ترمنځ دوسيلو حيثيت لري او درهنمود حيثيت لري، دوی هڅه کوي ،چي مسلمانانو ته درسول الله ﷺ لارښووني ورسوي او دخپل توان په اندازه دوی درسول الله ﷺ د لارښوونو په اصلي مراد پوه کړي، کله داسي وي ،چي الله جل جلاله ځينو خلکو ته داسي علم او فهم ورکړی وي ،چي دنورو سره نه وي.

تاسو ښه فکر وکړئ ،چي مقلدين له دې څخه زيات نور څه وايي؟ دکتاب په پيل کي ،چي موږ دتقليد کوم حقيقت بيان کړی دئ هغه يو وېښته هم ددې څخه زيات نه دئ.

حقيقت دادئ ،چي دمستقل بالذات او بالواسطه ترمنځ توپير کول هغه وخت غلط دئ ،چي يوازي دغه توپير ديوې بهانې په توګه استعمال کړل سي که نه نو پر بالواسطه باندي بايد هغه احکام تطبيق کړل سي کوم ،چي پر بالواسطه باندي تطبيق کېږي. مقلدين ښخي ددې کار خلاف دي او يوازي دخولې خبره نه بلکي مخکي موږ پوره ددې خبري څرنګوالی وکړئ ،چي امامان بالذات واجب الاطاعة نه دي ، موږ دتقليد لپاره لاندي ټکي لازمي بللي دي:

۱ : ددين په بنسټيزو عقايدو کي تقليد جايز نه دئ.

۲ : ددين ،چي کوم احکام دتواتر په طريقه سره ثابت دي په هغو کي دهيچا تقليد نه سي کېدای او نه جايز دئ.

۳ : دقرآن او حديث ،چي کوم نصوص قطعي الدلالت دي او څه معارض نه لري په هغه کي دهيڅ امام تقليد ته اړتيا نه سته.

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ : تقليد يوازي ددې لپاره دئ ،چي دقرآن يا حديث دکوم متن څخه څو معناوي اخيستل کېږي نو په دغو معناوو کي ديوې دټاکلو لپاره ددې پرځای ،چي خپل ذهن او فکر په کاروا چول سي ديوه مجتهد او امام نظر ومنل سي، اعتماد پر وسي او عمل باندي وکړل سي.

۵ : دټول مسلمان امت له آنده ټوله مجتهدين دګناه څخه پاک دي او دخطا څخه پاک نه دي ځکه کېدای سي ددوی په اجتهادي کړنو کي دخطا احتمال شتون ولري.

٦ : که کوم متبحر عالم ديوه مجتهد خبره ووېني ،چي دصحيح او صريح حديث څخه خلاف وي ، معارض هم نه ولري نو دشرايطو په نظر کي نيولو سره ،چي بيان يې په پوره ډول مخکي تير سو ـ دغه عالم به دمجتهد خبره پرېږدي او پرده باندي واجب ده ،چي په هغه صحيح حديث باندي عمل وکړي.

که ددغه خبرو سره بياهم تقليد شرک وي او پردې کار باندي دا الزام لګول کېږي ،چي مقلدينو خپل عالمان خدايان ګڼلي دي او دشرک وعيد ورته اورېدل کېږي نو بيا په دنيا کي کوم داسي کار سته ،چي دشرک څخه خالي وي.

کوم کسان ،چي تقليد نه کوي هغو ته هم هيڅ چاره نسته ،چي په يو ډول نه په يو ډول ، په يو حيثيت نه په يو حيثيت په تقليد اخته کېږي ځکه غير مقلدين ټوله داسي نه دي ،چي دمور دنس څخه عالم پيدا سوی دئ ، نه هرڅوک عالم جوړېدای سي ، که عالم هم سي نو هرځای ده ته دقرآن او حديث ذخيره په لاس نه سي ورتلای لکه دغير مقلدينو عام خلک ،چي دخپلو علماوو څخه پوښتني کوي.

غيرمقلدينو ،چي کومي فتاواوي نشر او خپرې کړي دي لومړی خو يې دټولو مسائلو لپاره دلايل نه دي ويلي که يې ويلي هم وي نو عام

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ،چيري ددې فيصله کولای سي ،چي ددوی دغه دلايل صحيح دي او که صحيح نه دي له همدې امله دعلماوو پر فهم او ذکاوت باندي اعتماد کول همدا دتقليد نوم دئ.

کوم خلک ،چي دغير مقلدينو علماء دي هغه دي په انصاف سره داخبره وکړي ،چي دوی دهري مسئلې دحل لپاره دقرآن او حديث څخه مسئله استنباط کولای سي ، دوی دومره توانايي لري ،چي دا کار ترسره کړي ، دوی که ددغه پوښتني په جواب کي پر حقيقت سترګي پټې نه کړي په انصاف جواب ووايي نو ددوی جواب به منفي وي. ښکاره خبره ده ،چي دغه غير مقلدين علماء خپله دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط نه سي کولای بلکي دوی هم دپخوانيو علماوو کتابونو ته رجوع کوي خو يوازي دومره توپير لري ،چي دوی دحنفي ، مالکي ، حنبلي او شافعي علماوو پرځای دابن تيمية ، ابن حزم ، ابن القيم او قاضي شوکاني په څېر علماوو ته مراجعه کوي ، دوی په هره مسئله کي ددغه علماوو څېړني رانقلوي او دمسئلې حل په کوي ځکه دوی وايي ،چي پورتني علماء دقرآن او حديث ښه عالمان وه ، دوی وايي ،چي ددغه علماوو ويناوي دقرآن او حديث سره ټکر نه لري.

همدا ډول که دغه غيرمقلدينو علماووته ددې زمنه مساعده ،چي دحديثو ذخيره هرځای په لاس ورسي نو بيا ددوی سره خپله ځاني پوهه نسته بلکي دوی دحديث دمعلومولو لپاره دجرح او تعديل دامامانو تقليد کوي دمثال په ډول ځيني وخت غير مقلدين علماء يو حديث رد کړي او وايي ،چي داحديث ضعيف دئ ، که دده څخه پوښتنه وسي ،چي ددې حديث دضعف لپاره ته څه دليل لري؟ نو دی په جواب کي فقط دومري وايي ،چي فلاني محدث دا حديث ضعيف بللی دئ ، يا پر فلاني راوي باندي فلاني محدث جرح کړې ده کوم کسان ،چي دجرح

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تعدیل په کتابونو کي معلومات لري هغو ته معلومه ده ،چي هر وخت دجرح او تعدیل په کتابونو کي دجرح او تعدیل لپاره دلایل موجود نه وي بالاخره ددغه فن د عالمانو پر تحقیق باندي اعتماد کېږي ، کله داسي وي ،چي دیوه صحیح حدیث په مقابل کي بل په صحیح سند حدیث راغلی وي نو غیر مقلدین حضرات دغه دوهم حدیث له دې امله ردوي ،چي فلاني محدث دغه حدیث ته معلول یا مرجوح ویلي دي اوس نو که دغسي کړني ته تقلید نه ویل کېږي نو څه ورته ویل کېږي؟ که څوک په دغه موضوع کي پردوی باندي لاندنی آیت دلیل وواییي:

اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ.([1])

ژباړه : دوی خپل علماء او تارک الدنیا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدایان ګڼلي دي.

غیرمقلدین به پرته له دې څخه ،چي په جواب کي لاندي خبره وکړي بله دلیل نه لري:

موږ ،چي داحادیثو په صحت او ضعف کي دجرح او تعدیل دعلماوو او نورو محدیثینو تقلید کوو یوازي یې له دې امله کوو ،چي دوی دفن ماهرین بولو مستقل بالذات ددوی اطاعت واجب نه بولو . حقیقت دادئ ،چي دڅوند یوه برخه هم دتقلید څخه خالي نه ده که ،چیري تقلید په پوره ډول منعه کړل سي نو ددین او دنیا دواړه کارونه به یو هم پر مخ ولاړ نه سي.

دحضرت عدی بن حاتم رضي الله عنه حدیث

[1]: توبة ، اية : ۳۱.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: کوم کسان ،چي دتقليد څخه مخالف دي هغو لاندي دعدي بن حاتمؓ حديث ددليل په توګه زيات بيانوي:

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ يَا عَدِيُّ اطْرَحْ عَنْكَ هَذَا الْوَثَنَ وَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فِي سُورَةِ بَرَاءَةٌ { اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ } قَالَ أَمَا إِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَعْبُدُونَهُمْ وَلَكِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا أَحَلُّوا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحَلُّوهُ وَإِذَا حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا حَرَّمُوهُ.[1]

ژباړه : حضرت عدي بن حاتمؓ فرمايي: زه درسول اللهﷺ حضورته راغلم زما دسرو زرو صليب په غاړه و ، رسول اللهﷺ راته وفرمايل : اې عدي! دا بت وغورځوه او ما واورېدل ،چي رسول اللهﷺ لاندي مبارک آيت لوستی:

اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ.[2]

ژباړه : اهل کتابو خپل علماء او تارک الدنيا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدايان ګڼلي دي.

بيا رسول اللهﷺ وفرمايل: اهل کتابو دخپلو علماوو او راهبانو پرستش نه کاوه بلکي کله ،چي به هغو کوم شي ورته حلال کړ، دوی به هم حلال ورته ويل او کوم شی ،چي به علماوو او راهبانو ورته حرام کړ، دوی به هم حرام ورته ويل.

حقيقت دادئ ،چي ددغه حديث دتقليد دامامانو سره هيڅ اړه نسته دراهبانو او امامانو توپير په پوره ډول سره بيان سو لکه دمخکني اعتراض په جواب کي چي يې سپيناوی وسو خو دلته فقط دومره خبره

[1]: رواه الترمذي، ح: ۳۰۲۰.
[2]: توبة ، اية : ۳۱.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زياتول لازمي بولم ،چي درسول الله ﷺ مبارک ارشاد دهغه اهل کتابو په اړه دئ ،چي هغو دحلالو او حرامو واک او اختيار خپلو عالمانو او راهبانو ته ورکړی وو ، هغو خپل راهبان او پادريان دخپل قانون شارح نه بلکي بالذات دقانون جوړونکي بلل او دا يې عقيده وه ،چي ددوی پادريان او راهبان بېخي دهر ډول ګناه څخه معصوم اوپاک دي، دوی دحلالو او حرامو پوره اختيار خپلو پادريانو او راهبانو ته ورکړی و، دلاسپيناوي په موخه ويلای سو ،چي انسائيکلوپيډيا برناټانيکا دپاپ دصلاحيتونو په اړه داسي ليکي:

پاپ دعقايدو اړونده دمقتدر اعلي په حيثيت سره دهغه دليل (AUTHORITY) او هغه دسپېڅلتيا (Infallblity) لرونکی دئ ،چي ټولي کليسا ته په مجموعي توګه حاصل دئ ځکه پاپ دقانون جوړونکی (legislstor) ، همدا ډول دقاضي په څېر پور ه اختيارات لري ،چي دکليساوو اجتماعي کونسل ،چي يې لري. دپاپ اقتدار اعلي اوحقوق لازمي دي په دې ډول ،چي دی دهر ډول ګناه څخه معصوم وګڼل سي او داحق ورکړل سي ،چي دټولوعقيده والو دعقايد اختيار لرلای سي او تغير پکښي راوستلای سي.(١)

همدا ډول په پورتنی کتاب کي دپاپ دمعصوميت تشريح داسي سوې ده:

١: انسائيکلوپيډيا برناټانيکا ، ج : ١٨ ، ص : ٢٢٢، ٢٢٣. مقاله پاپ ، سنة ١٩٥٠.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(رومن کاتوليک چرچ) دپاپ په پوره معصوميت قايل دئ ، بنسټيز مفهوم يې دادئ ،چي پاپ کله دټولو اهل عقيده لپاره کوم فرمان صادر کړي حتمي ده ،چي پاپ به هيڅ ډول غلطي نه وي کړې. (۱)

۱: تاسو وګورئ ،چي عيسايانو خپلو پاپانو ته کوم صلاحيتونه ورکړي وه او اوس يې هم ورکوي ، ايا ددې صلاحيتونو نسبت دمجتهدينو امامانو سره کېدای سي؟ (معاذ الله) هيڅکله نه. انساکلوپيډيابرناټيکا پاپ د پوره حجت په توګه مني او زموږ دامامانو قول هيڅکله په شريعت کي دحجت په توګه نه منل کېږي لکه دکتاب په پيل کي،چي دتقليد په تعريف کي داخبره ښخي ثرګنده سوه.

۲ : پاپ په پوره توګه داسي اختيار لري ،چي دټولو اهل عقيده لپاره داسي فرمان صادر کي ،چي په پوره ډول نافذ سي ددې برعکس مقلدين دمجتهدينو تقليد په عقايدو کي ښخي نه مني.

۳ : پاپ په خپل عيسايي مذهب کي دقانون جوړونکي په توګه منل سوی دئ خو په اسلام کي مجتهد ښخي ددې حق نه لري ،چي قانون جوړونکی وبلل سي بلکي دشرعي قانون شارح بلل کېږي لکه مخکي ،چي يې پوره تفصيلي بيان تېر سو.

۴ : عيسويان خپل پاپان ښخي معصوم او پاک ګڼي خو ټول مقلدين عقيده لري ،چي زموږ دامامانو اجتهاد هر ډول ،چي وي ددې امکان سته ،چي پکښي سهو او خطا راسي يعني خپل امامان په يقيني ډول سره معصوم نه ګڼي بلکي ظنا يې معصوم ګڼي.

---

(۱): انسائيکلوپيډيا برناټانيکا ، ج : ۱۸ ، ص : ۲۲۲، ۲۲۳. مقاله معصوميت. (AUTHORITY)

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ : په عیسوي مذهب کي پاپ پوره اختیار لري ،چي دخپلو اهل عقیده په عقایدو کي تغیر راولي او بیا اهل عقیده هیڅ حق نه لري ،چي یو وړېښته مخالفت وکړي خو ددې ښخه برخلاف زموږ په مذهب کي مقلد ته ددې مجال ستته ،چي په خاصو وختونو کي دخاصو شرطونو په وجود کي خپل مذهب پرېږدي لکه مخکي ،چي یې بیان دتقلید ددرجو تر عنوان لاندي وسو.

که ښوک پورته پنځه فرقونه مطالعه کړي نو ثابته به سي ،چي زموږ دتقلید او دعیسایانود تقلید ترمنځ دمځکي او اسمان فرق دئ نو داچي دومره فرق ستته نو بیا ښنګه ښوک پر موږ باندي دعدي بن حاتم ﷺ حدیث تطبیقوي دا بیا جلا خبره ده ،چي ښوک په تقلید کي دومره جامد وي ،چي په هیڅ صورت کي دخپل امام خبره نه پرېږدي قرآن او حدیث یې ببخي هېر وي خپل مجتهد قانون جوړونکی بولي اودخپل امام په اړه داسي عقیده لري لکه عیسویان ،چي یې دپاپ په اړه لري په داسي حالت کي نو بیا هیڅ شک نستته ،چي دعدي بن حاتم ﷺ حدیث پر داسي چا باندي صادق دئ او هغه وعید دغسي کس لره هم ستته.

دحضرت عبدالله بن مسعود ﷺ سپیڅلي وینا

۴ : غیر مقلدین زیات ځایونه دعبدالله بن مسعود ﷺ حدیث هم ددلیل په توګه وړاندي کوي ،چي دی مبارک فرمایي:

لایقلدن رجل رجلا دینه ان آمن ، آمن وان کفر ، کفر.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : خامخا دي يو كس دبل كس په دين كي داسي تقليد نه كوي ،چي هغه ايمان راوړي دى هم ايمان راوړي كه هغه كافر سي نو دى هم كافر سي.

غير مقلدين دتقليد په بدي كي دابن مسعود ﷺ پورته وينا بيانوي ، ددوى څخه زموږ سوال دادئ ،چي دغه تقليد ،چي ابن مسعود ﷺ بيان كړى دئ دې ته څوك جايز تقليد وايي؟ ځكه دغه تقليد په ايمانياتو كي دئ او موږ وړاندي څو ځلي ويلي وه ،چي په ايمانياتو كي تقليد كول جايز نه دئ داچي دشرعي احكامو دمعلومولو لپاره داسلافو تقليد دئ په دې اړه خپله دعبدالله بن مسعود ﷺ لاندي مبارك ارشاد مطالعه كړئ:

وعن ابن مسعود قال : من كان مستنا فليسن بمن قد مات فإن الحي لا تؤمن عليه الفتنة . أولئك أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم كانوا أفضل هذه الأمة ... فاعرفوا لهم فضلهم واتبعوهم على آثارهم وتمسكوا بما استطعتم من أخلاقهم وسيرهم فإنهم كانوا على الهدى المستقيم .(١)

ژباړه : كوم كسان ،چي اتباع كول غواړي نو دهغه چا پيروي دي وكړي ،چي وفات سوي دي ځكه پر ژوندو باندي ددې باور نه سي كېداى ،چي دوى به په فتنه كي نه اخته كېږي، هغه كسان ،چي پيروي يې بايد وسي هغه درسول الله ﷺ اصحاب دي ، درسول الله ﷺ اصحاب دده ﷺ دامت غوره خلك دي ... نو تاسو دهغو قدر وپېژنئ ، ددوى دآثارو پيروي وكړئ څو ،چي مو په توان وي ددوى داخلاقو او سيرت پوره پابندي وكړئ ځكه دوى هغه خلك دي ،چي پر سيده لاره باندي برابر دي.

١: مشكوة المصابيح ، ج : ١ ، ص: ٣٢ باب الاعتصام بالكتاب والسنة.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمجتهدینو امامانو ویناوي

۵: ځیني غیر مقلدین خلک ددلیل په توګه دامامانو داخبره هم کوي ،چي مجتهدین امامان خپله داخبره کوي ،چي تاسو تر هغه بریده زموږ خبره مه منئ ثو ،چي دلیل مو نه وي معلوم کړی او که زموږ خبره دحدیث څخه مخالفه وه پر دېواله یې وغورځوئ نو بیا تاسو ولي ددوی خبره ټینګه نیولې ده او دلیل یې نه معلوموئ؟

دپورته خبري اړونده که په انصاف او حقیقت خوښوني سره نظر وسي نو معلومه خبره ده ،چي دامامانو خطاب هغه کسانو ته دئ ،چي هغوی خپله مجتهدین او داجتهاد شرطونه پکښي موجود وي ، هغه کسانو ته یې خطاب نه دئ ،چي هغوی داجتهاد دوړتیا څخه محروم وي لکه شاه ولي الله رحمه الله ،چي په دې اړه لیکي:

انما یتم فیمن له ضرب من الاجتهاد ولو في مسئلة واحدة وفیمن ظهر علیه ظهورا بینا ان النبي ﷺ امر بکذا ونهي عن کذا وانه لیس بمنسوخ اما بان یتتبع الاحادیث واقوال المخالف والموافق في المسئلة او بان یری جما غفیرا من المتبحرین في العلم یذهبون الیه ویري المخالف له لایحتج الا بقیاس او استنباط او نحو ذالک فحینئذ لاسبب لمخالفة حدیث النبي ﷺ الا نفاق خفی او حمق جلی.([1])

ژباړه : د امامانو دا ویناوي دهغه چا په اړه صادقیږي ،چي په اجتهاد کولو کي څه وړتیا ولري که څه هم دده دغه وړتیا په یوه مسئله کي وي او هغه ثوک ،چي ده ته درسول الله ﷺ بیان ثرګند وي ،چي رسول الله ﷺ دفلاني شي امر کړی دئ او دفلاني شي څخه یې منعه کړې ده

[1]: حجة الله البالغة ، ج : ۱ ، ص : ۱۵۵ ، باب حکایة الناس قبل المائة الرابعة وبعدها.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا ورته ثرګنده وي ،چي درسول اللهﷺ دغه حدیث منسوخ نه دئ ، یا دتهولو حدیثو دثېړني وروسته ، دتهولو موافقو اومخالفو دلایلو دمعلوماتو وروسته دې پایلي ته رسېدلی وي ،چي ددې حدیث دنسخي لپاره هیڅ دلیل نسته، اویا یوه لویه ډله دجیدو علماوو ووینې ،چي عمل په کوي او ورته ثرګنده سي ،چي ددې حدیث ثخه مخالفت که ثوک کوي دقیاس پرته بل هیڅ دلیل نه لري په داسي حال کي،چي درسول اللهﷺ دحدیث ثخه مخالفت دپټ منافقت او بې عقلۍ پرته بل شی نه سي جوړېدای.

په هر صورت پورتنۍ خبره ښېخي ثرګنده ده ،چي نور ثرنګوالي ته هیڅ اړتیا نه لري . که ،چیري دامامانو پورتنۍ خبره په دې معنا وي ،چي تقلید ښېخي جایز نه دئ نو ددوی خپل ژوند دداسي ډېرو پیښنو ثخه ډک دئ ،چي خلکو به ددوی ثخه پوښتني کولې دوی به دثه دلیل پرته جوابونه ورکول که ،چیري تقلید ددوی په آند جایز نه وای نو دوی به ددې تقلید سبب نه جوړېدای.

همدا ډول ددوی نوري هم داسي ډېري ویناوي سته،چي دهغو ثخه په ښکاره ثرګندیږي ،چي دوی دعامو خلکو لپاره تقلید لازمي بولي دساري په ډول ددوی مبارکانو ثو ویناوي رانقلوو:

۱ : په کفایة شرح هدایة کي لیکل سوي دي:

واذا كان المفتي علي هذه الصفة فعلي العامي تقليده وان كان المفتي اخطا في ذالک ، ولامعتبر بغيره هكذا روي الحسن عن ابي حنيفة رحمه الله وابن رستم رحمه الله عن محمد رحمه الله وبشير بن الوليد رحمه الله عن ابي يوسف رحمه الله.([1])

[1] كفاية شرح هداية ، كتاب الصوم ، ماخوذ من خير التنقيد ، مؤلفه حضر ت مولانا خيرمحمد صاحب رحمه الله

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : که ،چيري په مفتي کي دا صفت موجود وي يعني مجتهد وي نو په عامي سړي باندي يې تقليد لازم دئ ، که څه هم مفتي خطاوتلی وي، همدا خبره امام حسن رحمه الله د امام ابو حنيفة رحمه الله څخه ، ابن رستم رحمه الله د امام محمد رحمه الله څخه او بشير بن وليد رحمه الله د ابويوسف رحمه الله څخه رانقل کړې ده.

۲: د امام ابويوسف رحمه الله داخبره مخکي تېره سوې ده ،چي دی فرمايي:

علي العامي الاقتداء بالفقهاء لعدم الاهتداء في حقه الي معرفة الاحاديث.(۱)

۳ : د امام احمد بن حنبل اړونده علامه ابن تيمية رحمه الله داسي نقل کړی دئ:

ويامر العامي بان يستفتي اسحق رحمه الله واباعبيد رحمه الله واباثور رحمه الله وابامصعب رحمه الله وينهي العلماء من اصحابه كابي داود رحمه الله وعثمان بن سعيد رحمه الله وابراهيم الحربي رحمه الله و ابي بكر الاثرم رحمه الله وابي زرعة رحمه الله وابي حاتم الجستاني رحمه الله ومسلم رحمه الله وغيره ان يقلدو احدا من العلماء ويقول عليكم بالاصل بالكتاب والسنة(۲)

ژباړه : امام احمد بن حنبل رحمه الله عامو خلکو ته امر کاوه ،چي د اسحق رحمه الله ، اباعبيد رحمه الله ، اباثور رحمه الله او ابامصعب رحمه الله څخه دمسئلو پوښتني وکړي او خپل ملګري يې لکه ابي داود رحمه الله ، عثمان بن سعيد رحمه الله ، ابراهيم الحربي رحمه الله ، ابي بکر الاثرم رحمه الله ، ابي زرعة رحمه الله ، ابي حاتم الجستاني رحمه الله ، مسلم رحمه الله او داسي نور يې دتقليد کولو څخه منعه کول او هغو ته به يې امر کاوه ،چي تاسو ته واجب ده ،چي دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط وکړئ.

---

[1]: هداية ، ج : ۱ ، ص : ۲۲٦ ، باب مايوجب القضاء والكفارة.

[2]: فتاوی ابن تيمية ، ج : ۲ ، ص : ۲۴۰.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعلامه ابن تيمية رحمه الله دپورتني عبارت څخه په ځرګندو الفاظو معلوميږي ،چې هغه کسان دتقليد څخه منعه کړل سوي دي ،چې دامام احمد بن حنبل رحمه الله خاص شاګردان وه ،جليل القدره محدثين وه او په پوره ډول يې ددې ورتيا درلوده ،چې خپله اجتهاد وکړي ، هغه کسانو ته ،چې داجتهاد وړتيا نه لري نه يوازې ،چې دتقليد اجازه ورته سوې ده بلکي دتقليد کولو امر ورته سوی دئ اودا ورته ويل سوي دي ،چې تاسو شرعي مسئلې ديادو علماوو څخه پوښتئ.

دعامو خلکو لپاره تقليد واجب دئ دا وجوب يې داسې اتفاقي امر دئ ،چې دمعتزله ډلې پرته هيچا مخالفت ورسره نه دئ کړی لکه ،چې علامه سيف الدين آمدي رحمه الله ليکي:

العامي ومن ليس له اهلية الاجتهاد وان كان محصلا لبعض العلوم المعتبرة في الاجتهاد يلزمه اتباع قول المجتهدين والاخذ بفتواه عند المحققين من الاصوليين ومنع من ذالک بعض معتزلة البغداديين.([1])

ژباړه : عامي سړی او هغه چاته ،چې داجتهاد وړتيا نه لري که څه هم په ځينو معتبرو علومو کي مهارت لري ـ واجب ده چي دمجتهدينو پيروي وکړي ، په فتوا يې عمل وکړي ، دمحقيقينو اصولينو علماوو همدا مسلک دئ، البته ځينو بغداد والو معزلوو ددې کار منعه کړې ده.

علامه خطيب بغدادي رحمه الله وروسته تر دې ،چې دعامي سړي لپاره يې دتقليد وجوب بيان کړی دئ ليکلي يې دي :

[1]: احکام الاحکام للامدي رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۱۹۷ ، قاعده نمبر : ۴ ، باب نمبر : ۳ ، مسئله نمبر : ۲ ،دزياتو معلوماتو لپاره وګورئ: المستصفی للامام غزالي رحمه الله ، ج :۲ ، ص : ۱۲۴ ، فن نمر : ۲، قطب نمبر : ۴.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

وحكى عن بعض المعتزلة انه قال لايجوز للعامي العمل بقول العالم حتى يعرف علة الحكم ... وهذا غلط لانه لاسبيل للعامي الي الوقوف علي ذالک الا بعد ان يتفقه سنين كثيرة ويخالط الفقهاء المدة الطويلة ويتحقق طرق القياس ويعلم ما يصححه ويفسده ومايجب تقديمه علي غيره من الادلة وفي تكليف العامة بذالک تكليف ما لايطيقونه ولاسبيل لهم اليه.([1])

ژباړه : دځينو معتزلوو څخه داسي حكايت سوی دئ ،چي عامي سړي ته دعالم په قول باندي عمل كول جايز نه دي څو ،چي دهغه حكم علت ورته معلوم سوی نه وي... او دامسلک غلط دئ ځكه عام سړی بېخي ددې لاره نه لري ،چي پر علت باندي علم راولي مگر وروسته تردې ،چي ډېر كلونه علم حاصل كړي او ډېره زمانه دفقهاوو كرامو سره واوسيږي ، دقياس طريقې زده كړي ، همدا ډول صحيح او فاسد قياس سره توپير كړي او داورته معلومه سي ،چي كوم دليل تر دوهم دليل مقدم دئ داډول تكليفونو دعامو لپاره ناشوني دي او ددوی دتوان څخه وتلی كار دئ.

يوه خبره ديادوني وړ ده هغه داچي په كوم چا كي ،چي داجتهاد اوصاف موجود وي ايا دغسي كس ته تقليدكول جايزدي كه يا؟ په جواب كي بايد وويل سي ،چي په دغه تقليد كي دعلماوو اختلاف دئ لكه علامه خطيب بغدادي رحمه الله ،چي دسفيان ثوري رحمه الله مسلک رانقل كړی دئ ،چي دده له آنده دغه تقليد جايز دئ ، دامام محمد رحمه الله مسلک هم دادئ ،چي يوڅوک تر دده زيات عالم و تقليد كول يې جايز دي خو علامه ابن تيمية رحمه الله بيا دداسي چا لپاره تقليد جايز نه بولي لكه سفيان ثوري رحمه الله ،چي دئ ، همدا ډول دامام شافعي او امام احمدبن

[1]: الفقيه والمتفقه للخطيب البغدادي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ٦۹ ، ط: دارالافتاء رياض.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حنبل له آنده هم پورته تقليد يعني دمجتهد لپاره تقليد كول ناجايز بولي.(۱)
مولانا عبدالحي لكهنوي رحمه الله دشمس لائمة حلواني په ترجمه كي دا قول رانقل كړی دئ ،چي فرمايي:
وقد روي عن الامام الاعظم رحمه الله جواز التقليد المجتهد بمن هو اعلم منه.(۲)
ژباړه : دامام اعظم رحمه الله څخه روايت سوی دئ ،چي مجتهد ته دداسي چا تقليد جايز دئ ،چي هغه تر ده زيات عالم وي.
ددغه موضوع پوره تفصيل داصول فقه په كتابونو كي موجود دئ. (۳)
حاصل دا چي هغه څوك ،چي مجتهد وي دده لپاره تقليد كول جايز دي او كه نه دي؟ په دې موضوع كي دعلماوو ترمنځ اختلاف سته او دا چي غير مجتهد به تقليد كوي په دې موضوع كي دځينو معتزلوو پرته بل هيچا اختلاف نه دئ كړی بلكي دعام سړي لپاره تقليد كول بېخي لازم دئ.

عام سړی به څنګه مجتهد پېژني؟

٦: موږ دكتاب په پيل كي ويلي وه ،چي ددواړو ډولونو تقليد حقيقت دادئ ،چي څوك خپله مستقيمًا دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط

۱: فتاوی ابن تيمية رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۲۴۰.
۲: التقليقات السنية علي تراجم الحنفية ، ص: ۹٦ ، دخير التنقيد څخه اخيستل سوی.
۳: لكه فواتح الرحمت شرح مسلم الثبوت ، ص : ۱۳۰. المستصفي للغزالي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۱۲۱، فن نمبر : ۱ ، قطب نمبر: ۴.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه سي کولای نو هغه به دبل عالم ،چي دغه کار کولای سي تقليد به يې کوي او دده پر فهم ، بصيرت او استنباط به اعتماد کوي.

پردې خبره باندي ځينو خلکو دانيوکه کړې ده ،چي څوک ديو چا تقليد کوي يعني يو عام او ناپوه سړی ،چي کله ديو چا تقليد کوي نو دی به څنګه معلوموي ،چي دغه کس يقينًا عالم او مجتهد دئ او ددې وړتيا لري ،چي دقرآن او حديث څخه مستقيمًا دمسئلو استنباط وکړي؟[1]

دپوتني سوال په جواب کي يوازي موږ دامام غزالي رحمه الله لاندي عبارت رانقلوو او لاندنی عبارت دجواب لپاره کافي بولو :

فان قيل... العامي يحكم بالوهم ويغتر بالظواهر وربما يقدم المفضول علي الفاضل فان جاز ان يحكم بغير بصيرة فلينظر في نفس المسئلة وليحكم بما يظنه ، فلمعرفة مراتب الفضل ادلة غامضة ليس دركها من شان العوام؟ وهذا سوال واقع ولكنا نقول : من مرض له طفل وهو ليس بطبيب فسقاه دواء برايه كان متعديا مقصراضامنا ولو راجع طبيبا لم يكن مقصرا ، فان كان في البلد طبيبان فاختلفا في الدواء فخالف الافضل عد مقصرا ويعلم فضل الطبيبين بالتواتر الاخبار وباذعان المفضول له وبتقديمه بامارات تقيده غلبة الظن فكذالک في حق العلماء يعلم الافضل بالتسامع وبالقرآئن عن نفس العلم ، والعامي اهل له فلاينبغي ان يخالف الظن بالتشهي ، فهذا هوالاصح عندنا ولاليق بالمعني الكلي في ضبط الخلق وبلجام التقوي و التكليف. ([2])

ژباړه : که دانيوکه وسي ،چي عام خلک په اوهامو فيصلې کوي او په ظاهري شيانو باندي دوکه کېږي ، کله داسي هم وي ،چي مفضول تر فاضل غوره ګڼي اوس نو که دبصيرت پرته دپرېکړي اجازه ورکړل سي

---

[1]: تحريک ازادي فکر ، دمولانا محمد اسماعيل سلفي رحمه الله ليکنه. ص : ۱۴۰

[2]: المستصفي للامام الغزالي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۱۲٦ ، ط : مصر ، سنة ۱۳۵٦ ، قبيل الفن الثالث من القطب الرابع.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په اصل مسئله کي هم په خپل ظن او ګومان سره فیصله کوي ځکه داصل مسئلې په درک کي ډېرو پېچلو او ګرانو دلایلو ته اړتیاسته او دا کار عوام خلک نه سي کولای؟

دپورته سوال په جواب کي باید ووایو ،چي که دیو سړي زوی ناجوړه سي ،خپله طبیب نه وي او په خپله رایه او نظر باندي زوی ته دوا ورکړي په دغه وخت کي نوموړی کس ته ظالم اوتېری کونکی ویل کېږي ک،چیري یې زوی ته بدي پایلي ورسېدې دی یې مسؤل دئ خو که دغه سړی خپل ناروغه زوی طبیب ته بوزي بیا پرده باندي هیڅ الزام اونیوکه نسته ، همدا ډول ک،چیري په ښار کي دوه طبیبان وي ، یوطبیب تکړه وي ، بل کمزوری وي او په خپل منځ کي په نظر کي اختلاف ولري په دغه کي که نوموړي سړي دتکړه طبیب پرځای خپل ناروغه زوی کمزوري طبیب ته وروستی بیا تر نیوکي او الزام لاندي دئ، داچي عام سړي ته به تکړه طبیب څنګه معلومیږي ښکاره خبره ده ،چي دتکړه طبیب تکړه والی په مشهرو او متواتر خبره سره معلومیږي اویا داچي یو طبیب دهغه بل طبیب نظر او خبره ومني دستي معلومیږي ،چي هغه طبیب تکړه دئ ،چي خبره یې ومنل سوه ، دطبیب دمعلومېدو لپاره دغه دوې علامې دي ،دې ته ورته نوري هم ډېري علامې لري ،چي یو عام سړی دتکړه طبیب مهارت او پوهه ځانته په معلوموي.

دعلماوو اړونده هم دغسي پرېکړه ده یعني داچي دیوه عالم مهارت او تکړه والی دده دمشهورو او متواترو ښنو څخه څرګندیږي ، عام سړي ته لازمه نه ده ،چي دعالم دعلم دي پوره تحقیق وکړي اونه هم کولای سي، همدا لامل دئ ،چي که عام سړي ته یو عالم په خپل ګومان او نظر ښه ورغلی نو ده ته دنفسي خواهشاتو پر بنیاد باندي دهغه عالم څخه

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالفت پکار نه دئ همدا طريقه زموږ په آند صحيح ده او دالله جل جلاله دمخلوق دقابو کولو لپاره او ددوی په شرعي احکامو کي دپابندۍ لپاره زموږ په آند دغه ډېره غوره طريقه او مناسب طرز العمل دئ.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا تقلید کول عیب دئ؟

۷: دکتاب په پیل کي موږ ډېر داسي روایتونه رانقل کړي وه ،چي داخبره یې ثابتول ،چي تقلید کول داصحابانو په زمانه کي هم رواج و ، داصحابانو په زمانه کي ،چي به کوم کس اجتهاد نه سوای کولای نو هغه اصحابانو مبارکانو ته به یې رجوع کول ،چي هغوی به ښه فقهاء وه او اجتهاد به یې کولای سوای.

پر پورتنۍ خبره باندي ځیني کسان اعتراض کوي او وایي ،چي تقلید کول اصلاً یو عیب دئ ځکه تقلید هغه وخت کېږي ،چي څوک علم لږ لري که څوک دغه کار یعني تقلید اصحابانو ته ثابتوي په حقیقت کي دا یو عیب دئ ،چي اصحابانو مبارکانو ته یې ثابتوي ، که څوک دا کار کوي ،چي اصحابانو ته تقلید ثابتوي دا کومه تحفه نه ده ،چي دوی یې اصحابانو ته ثابتوي بلکي دایو عیب دئ (معاذلله) اصحابانوته ، عیب ثابتول پکار نه دي ځکه څرنګه ،چي ټول اصحابانو عادلان وه همدا ډول ټول اصحابان فقهاء هم وه دوی هیڅ کم علمه نه وه اونه یې تقلید ته اړتیا درلوده.[1]

حقیقت دادئ ،چي پورتنۍ نیوکه یوه جذباتي نیوکه ده ځکه دانسان لپاره مقلد جوړېدل یا تقلید کول څه دعیب خبره نه ده ځکه الله جل جلاله دفضیلت او عزت معیار تقوا ښودلې ده او فرمایلي یې دي : (إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ) یعني په تاسو کي عزت والا هغه څوک دئ ،چي دالله جل جلاله څخه زیات ویرېږي ، الله جل جلاله دعزت معیار افقهکم

[1]: تحریک ازادي فکر ، ص: ۱۳۳ تر ۱۳۵.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اعلمکم نه دئ ویلی ، دانسان دفضیلت لپاره دا لازمي نه ده ،چي خامخا به دی مجتهد جوړیږي بلکي دانسان دفضیلت لپاره تقوا لازمي ده او تقوا دفضیلت معیار دئ ، علم او فقه لازمي نه دي یعني داچي که په چا کي یو شرط داجتهاد موجود نه سي لا هم یوه زره عیب نه باندي لګیږي ددین په اعتبار سره ، اصحابان ټوله تقوا لرونکي وه بلکي ټوله په پوره تقوا سره فایز وه همدا لامل دئ ،چي دوی ته تر انبیاؤ وروسته غوره مخلوق ویل سوی دئ خو تر کومه بریده ،چي دفقه او علم اړونده خبره ده نو څوک ،چي دا دعوه کوي ،چي اصحابان ټوله دعلم څښتنان وه دا دعوه دقرآن او حدیث څخه ښخي مخالفه ده ځکه الله جل جلاله فرمایي:

فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ [1]

ژباړه : ولي ددوی څخه یوه ډله دهر قوم څخه نه وزي څو په دین کي پوهه لاسته راوړي تر بېرته راتګ وروسته خپل قوم وویروي ښایي خپل قوم به دا الله جل جلاله دنافرمانۍ څخه وساتي.

په پورتني آیت کي الله جل جلاله اصحابانو رضي الله عنهم ته امر کړی دئ ،چي په تاسو کي دي یوه ډله په جهاده بوخته سي او بله ډله په علم اوپوهه کي بوخته سي، دالله جل جلاله ددغه وینا څخه په څرګند ډول معلومیږي ،چي په اصحابانو رضي الله عنهم کي یوه ډله په جهادي کارونه باندي اخته وه علم حاصلولو ته فارغه نه وه او بله ډله بیا په علمي کارونو اخته وه ،یعني داچي یوې ډلي به علم نه درلودئ دغه توپیر الله جل جلاله خپله کړی دئ او

[1]: سورة توبة الایة ۱۲۳

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم شی ،چي دالهي منشاء سره موافق وي هغه ته عيب ويل ستره ګناه ده ، موږ دداسي ګناه څخه په الله جل جلاله سره پناه غواړو.

همدا ډول په سورة نسآء کي لاندني آيت ،چي الله جل جلاله فرمايي:

لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ مِنْهُمْ. (النساء، آية ٨٣)

دپورتني آيت په تفسير کي مخکي ويل سوي وه ،چي په اصحابانو رضي الله عنهم کي ځينو ته داستنباط اهل ويل سوي وه او هغه اشخاصو ته ،چي اهل يې نه وه هغو ته امر سوی و ،چي دوی ته دي رجوع وکړي يعني داچي الله جل جلاله خپله په قرآنکريم کي ځينو ته داستنباط اهل ويلي دي او ځينو ته يې داستنباط اهل نه دي ويلي.

همدا ډول رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:

وعن ابن مسعود قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " نضر الله عبدا سمع مقالتي فحفظها ووعاها وأداها فرب حامل فقه غير فقيه ورب حامل فقه إلى من هو أفقه منه([1])

ژباړه : رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: الله جل جلاله دي هغه کس خوشاله کړي ،چي زما يوه خبره واوري ، وې ساتي او ياد يې کړه بيا يې نوروته ورسول ، ډېر وخت داسي وي ،چي څوک ددين خبره زده کړه مګر دی خپله فقيه نه وي ، ډېر وخت بيا داسي وي خپله څه زده کړي داسي چاته يې ورسوي ،چي هغه تر ده زيات پوه وي.

پورتنی حديث مخامخ او سيده واصحابانو رضي الله عنهم ته خطاب دئ ، په پورتني حديث کي دوې خبري څرګندي سوي دي لومړی خبره داده ،چي ډېر وخت داسي کېدای سي ،چي څوک حديث ياد کړي مګر خپله فقيه (عالم) نه وي ، دوهمه خبره داده ،چي څوک که فقيه يعني عالم نه وي نو

[1]: رواه ابوداود و ابن ماجة ، واحمد و ترمذي ، والدارمي عن زيد بن ثابت.مشكوة ، ج ۱ ص : ۳۵، كتاب العلم ، الفصل الثالث.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې معنا دانه ده ،چې دغه کس نو عيب لرونکی دئ ځکه رسول الله ﷺ دغسي کس ته خپله دخوشالۍ دعا کړې ده.

حقيقت دادئ ،چي درسول الله ﷺ دمبارک مجلس څخه ډېر خلک برخمن سوي او مستفيد سوي دي خو داخبره هم بايد دياد څخه ونه باسو ،چي درسول الله ﷺ په مجلس کي دابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه په څېر خلک هم وه ، دحضرت اقرع بن حابس رضي الله عنه او حضرت سلمة بن صخرة رضي الله عنه په څېرپاک نفسه او سپېڅلي انسانان هم وه ، حضرت اقرع بن حابس رضي الله عنه او حضرت سلمة رضي الله عنه که څه هم ددوی په پاکۍ اوسپېڅلتيا کي هيڅ شک نسته ، دومره لوی مقام لري ،چي تردوی وروسته په زرهاوو علماوو او سپېڅلي انسانان دي ترقربان وي مگر دوی په علم او مقام کي دداسي اصحابانو رضي الله عنهم سره په يو شان نه وه لکه حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه ،که څوک دوی ته دحضرت ابوبکر رضي الله عنه ،حضرت عمر رضي الله عنه ، حضرت عثمان رضي الله عنه او حضرت علي رضي الله عنه سره برابرمقام ورکوي دا ښکاره ضلالت دئ.

دلاسپيناوي په موخه بايد وويل سي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم شمېر يوسل څلوريشت زره دئ مگر ابن قيم رحمه الله دوينا مطابق يوازي ددوی څخه ديوسل او دېرشو په شاوخوا کي اصحابانو څخه دفتوا ورکول ثابت دي (۱)

دافکر هم په څرگند ډول غلط دئ اوداصحابانو رضي الله عنهم دمزاج څخه هم ليري دئ ،چي گويا داصحابانو رضي الله عنهم لپاره يودبله پوښتنه کول عيب و،

۱: اعلام الموقعين ، ج : ۱ ، ص : ۹

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکي اصحابانو رضي الله عنهم به یو دبله پوښتني سره کولې لکه مخکي ،چي یې ډېر مثالونه تېر سول ، هم هلته دي دغه مثالونه وکتل سي.
په اصحابانو رضي الله عنهم کي دالله جل جلاله څخه وېره دومره زیاته وه ،چي کله به په یوه مسئله کي شکمن سوه نو هغه مسئله یې دهر چا څخه پوښتله په دې پوښتنه کي یې هیڅ دریغ نه کاوه آن تردې ،چي ځینو اصحابانو رضي الله عنهم دتابعینو څخه هم علم زده کاوه دمثال په ډول علقمة بن قیس نخعي رحمة الله علیه یو تابعي دئ دابن مسعود رضي الله عنه شاګرد دئ مګر داسي تابعي دئ ،چي ډېرو اصحابانو رضي الله عنهم دمسئلو په زده کړه کي ده ته رجوع کول.(۱)
په هر صورت داصحابانو رضي الله عنهم په اړه ،چي دتقلید کولو کوم مثالونه مخکي تېر سول هغه له دې امله نه منل ،چي که یې ورته ثابت کړو نو دا به معاذ الله پر اصحابانو رضي الله عنهم باندي عیب سي داسي فکر غوره او صحیح کار نه دئ.(۲)

۱: تذکرة الحفاظ للذهبي رحمة الله علیه وحلیة الاولیاء لابي نعیم رحمة الله علیه.

۲: یادونه : داصحابانو رضي الله عنهم په اړه ،چي دفقه او غیر فقه کوم توپیر وسو هغه یوازي ددې لپاره وسو ،چي دغیر مقلدینو ځانګړی اعتراض په دفع سو ،چي نه علم داصحابانو په اړه عیب نه دئ او کومه خبره ،چي عیسي بن ابان رحمة الله علیه کړې ده ،چي دغیر فقه صحابي حدیث که دقیاس څخه مخالف و دقبول وړ نه دئ دغه خبره زیاتو محققینو علماؤ رد کړې ده.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي تقليد او خواهش پرستي

۸: مخکي موږ وويل ،چي په حقيقت کي شخصي او مطلق تقليد دواړه جايز دي او دواړه داصحابانو ﷺ څخه ثابت دي يعني داچي يو ثوک کولای سي ،چي مطلق تقليد وکړي او که شخصي تقليد کول غواړي هم يې کولای سي پردې خبره باندي ځينو خلکو داسي عجيب او غريب اعتراض کړی دئ ،چي په ټول پاکستان ،چي زيات خلک حنفيان دي يعني دحنفي مذهب پيروان دي ، په پاکستان کي ،چي کوم دموسيقۍ او نڅا کړني ترسره کېږي ددې ټولو مشري دحنفيانو په لاس کي ده يعني داچي کومي ناروا کړني په پاکستان کي ترسره کېږي کنترول او ضبط يې زيات ځايونه دحنفيانو په لاس کي دئ ، که شخصي تقليد په رښتيني ډول دخواهشت پرستۍ علاج وي نو بيا به ولي دغسي ناروا کړني ځای پرځای کېدلای؟(۱)

دپورتنۍ نيوکي اړونده په پوره ادب سره عرض کوو ،چي کوم کس ،چي دالله جل جلاله او رسول ﷺ داحکامو په خلاف ګناه کولو او ناروا کړنو ترسره کولو ته ملا تړلې وي ، په دې باور وي ،چي زما کړني ګناوي دي خو زه يې کوم ، دداسي خواهش پرستۍ علاج نه په تقليد سره کېږي او نه بېله تقليده کېږي اوس لويه بدبختي داده ،چي خلکو تردې لوړو خواهش پرستيو ته ملا تړلې ده هغه داچي ډېر خلک په دې هڅه کي دي ،چي سود ، قمار ، بې حجابۍ شراب او داسي نورو حرامو کړنو ته په اسلام کي روا والی ثابت کړي ، په پوره زور او توان سره

---

(۱) تحريک ازادي فکر ، ص : ۱۴۶

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې لپاره زیار باسي ،چي موسیقۍ ، نڅا ، شرابو او بې حجابۍ لپاره په خپل نظر سره کوم شرعي دلیل پیدا کړي ، په ټوله اسلامي نړۍ کي ددې کړنو لپاره زیارونه ایستل کېږي آن تردې ،چي په زیاتو ځایونو کي لوی ، لوی اداري ددې لپاره خلاصي سوي دي ،چي دڅېړني په پایله کي دپورته ناروا کړنو لپاره کومه شرعي لاره پیدا کړي او دغه هڅي هغه وخت راپیل سوې ،چي لومړی یې تقلید ته شا کړه یعني داچي لومړی یې تقلید منعه وباله او بیا یې هڅه وکړه ،چي دتقلید ددېوال تر نړېدو وروسته په خپل فکر څه داسي دلایل پیدا کړي ،چي دهغه په مټ دناروا کړنو لپاره کومه کمزورې لاره پیدا کړي دا هر څه هغه وسوه ،چي خلکو تقلید منعه وباله ، دپخوانیو علماوو تقلید ته یې شرک او کفر وواېه او خلکوته یې دا په نظر کي ورکړل ،چي اسلام دتقلید پرځای خلکو ته دنظر ازادي ښیي.

حقیقت دادئ ،چي تر کومه پوري په اسلامي نړۍ کي شخصي تقلید رواج و ، خلکو یوازي دشخصي تقلید لاره نیولې وه تر هغه مهاله پوري هیڅچا دپورتنیو ناروا کړنو دحلالوالي لپاره دلاوري نه سوای کولای بلکي دغه ناروا لاره ددوی پر وړاندي په ټپه تړلې وه ، کله ،چي په اسلامي نړۍ کي دتقلید دحرمت پروپاګند پیل سو ، تقلید ته حرام او شرک وویل سوه نو ټولو ملحدینو ته دتحریف لاره خلاصه سوه، زیات شمېر اسلامي شعائر دملحدینو ښکار وګرځېدل.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقليد او نوي پيدا سوي مسئلې

۹: پر شخصي تقليد باندي يوه نيوكه او اعتراض دا كېږي ،چي كه څوك شخصي تقليد كوي نو په شخصي تقليد سره پر انسانانو باندي كړې راتنګيږي هغه په دې ډول ،چي كومي نوي مسائلي منځته راځي دهغو حل نه كېږي؟

دپورته اعتراض په جواب كي بايد ووايو ،چي مخكي موږ دتبحر في المذهب په موضوع كي داخبره څرګنده كړې وه ،چي دعام سړي او دمتبحر في المذهب دتقليد تر منځ توپير سته لكه ،چي دشخصي تقليد تر عنوان لاندي يوه څانګه (داجتهاد في المسائل) هم ده يعني داچي كومي مسئلې ،چي نوي پيدا كېږي ددغو مسئلو حل دمجتهدينوعلماوو داصولو په رڼا كي دقرآن او حديث څخه استنباطيږي او داجتهاد دغه لړۍ ،چي دنوو مسئلو اړونده ده په اوس زمانه كي هم جاري ده ، حاصل داچي دنوو مسئلو دحل لپاره هيڅكله كوم خنډ نه دئ واقع سوی او نه به په راتلونكي كي واقع كېږي.

همدا ډول دزمانې او عرف دبدلېدو په صورت كېداى سي ،چي ديوه مذهب علماء دغور او فكر څخه وروسته ،چي دمعاصر خاص اجتهاد اصول پكښي موجود وي ـ مسئلې ته تغير وركړي ، كه داسي وي ،چي كومه مسئله دمسلمانانو دشرعي اړتيا له امله ددې متقاضي وي ،چي په مسئله كي بدلون راسي نوديوه مجتهد له خوا ،چي داجتهاد اصول او ځانګړتياوي پكښي موجودي وي كولاى سي ،چي ياد مجتهد همدغه مسئلې ته بدلون وركړي او دمجتهد پر قول دي پرېكړه وسي البته ،چي هغه اصول پكښي موجود وي كوم ،چي داصولوپه

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

كتابونوكي ذكر سوي دي لكه ،چي په زياتوځايونوكي حنفي علماوو دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه دقول په خلاف فتوا وركړې ده دمثال په ډول دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه پر مذهب باندي دقرآنكريم پر ورزده كړه باندي اجرت اخستل حرام دي خو متاخرينو علماوو دزمانې دتغير بدلون او شرعي اړتيا له امله خپل مذهب پرېښودئ دقرآنكريم دورزده كړي لپاره يې مزدوري جايزه وبلل همدا ډول دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه له آنده مفقود الخبر ، عنين او متعنت نه سي كولاى ،چي مېرمن ځان ځني خلاص كړي خو متاخرينو علماوو په دې ټولو مسئلو كي دامام مالك رحمة الله عليه پر مذهب باندي فتوا وركړې ده ،چي تفصيل يې مولانا اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه په كتاب (الحلية الناجزة للحلية العاجزة) كي موجود دئ.

په معاصر وخت كي هم كه په كومو مسئلوكي دا خبره محسوسه سي ،چي كومه ربښتيني خبره ددې تقاضا كوي ،چي تغير دي پكښي راسي نو متبحر علماء كولاى سي ،چي دڅلور مذهبونو څخه ديوه مذهب په رڼا كي فتوا وركړي خو داخبره اړينه ده ،چي تلفيق رانسي يعني داچي دكوم امام مسلك نيم ګړى وا نه خستل سي بلكي دهغه مذهب ټول شرايط په نظر كي ونيول سي ، هراړخيزه معلومات دي يې راغونډ كړل سي او په پرېكړه كي دي دهغه مذهب علماوو ته رجوع وكړل سي ، دهغو څخه دي پوره تفصيلات واخيستل سي لكه ،چي دالحيلة الناجزة دتصنيف په وخت كي داسي سوي دي ، دوهمه خبره داده ،چي دخپل ځاني فكر پر ځاى لازمه داده ،چي دمتبحر في المذهب علماوو سره مشوره وكړل سي او دهغو دمشورې په رڼا كي فيصله وسي.

حاصل داچي شخصي تقليد دمسلمانانو دټولنيزو اړتياوو لپاره خنډ نه دئ بلكي دتقليدپه دايره كي داسي اصول ټاكل سوي دي ،چي

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان په غور ، دقت او پوره احتیاط سره دعلماوو په مشورو سره خپلي مسائلي حل کړي.(۱)

حنفي مذهب اوپه حدیث باندي عمل

۱۰: پر حنفي مذهب باندي یو اعتراض او نیوکه دا هم کېږي ،چي دحنفي مذهب حدیث یعني هغه حدیث ،چي حنفي مذهب تمسک او استدلال په کوي هغه زیاته برخه ضعیف وي؟

ددغه نیوکي په جواب کي باید ووایو ،چي ددغه نیوکي بنسټ پر تعصب باندي ولاړ دئ ځکه که پر حقیقت باندي سترګي پټي نه سي او په رښتیني ډول باندي داحنافو علماوو کتابونه وکتل سي نو دغه اعتراض به بېخي پر حنفي مذهب باندي وارد نه سي په ځانګړي ډول که لاندي کتابونه وکتل سي:

۱. شرح معاني الاثار للطحاوي رحمة الله علیه
۲. فتح القدیر لابن الهمام رحمة الله علیه
۳. نصب الرایة للزیلعي رحمة الله علیه
۴. الجوهر النقي للماردیني رحمة الله علیه
۵. عمدة القاري للعیني رحمة الله علیه

۱: دمسلمانانو درښتیني اړتیا په صورت کي دنورو مجتهدینو پر نظر باندي دفتوا ورکول مثالونه دي وکتل سي : رد محتار ج : ۲، ص : ۵۵٦، باب الرجعة ، مطلب التحلیل، همدا ډول کتاب الشهادة، ج : ۴ ، ص : ۴۲۰، کتاب الحدود ، حد السرقة ، ص : ۲۱۸، فتاوی عالمګیریة ، باب ثامن ، ج : ۳ ، ص : ۲۷۵ ، کتاب القضاء الحیلة الناجزة للحلیة العاجزة ، دمولانا اشرف علي تهانوي رحمة الله علیه تالیف ، فیض القدیر شرح الجامع الصغیر ، للمناوي رحمة الله علیه ج : ۱ ، ص : ۲۱۰ حدیث اختلاف امتي رحمة.

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. فتح الملهم لمولانا العثماني رحمة الله علیه
۷. بذل المجهود لمولانا السهارنپوري رحمة الله علیه
۸. اعلاء السنن لمولانا ظفر احمد العثماني رحمة الله علیه
۹. معارف السنن لمولانا البنوري رحمة الله علیه
۱۰. فیض الباري شرح البخاري

په پورتنیو کتابونو کي حنفي مذهب دقرآن او حدیث پر بنسټ پوره دلایل په اصولي او تشریحي ډول سره بیان سوي دي.

پاته دي نه وي ،چي څو خبرو یادولو ارین دي ،چي دلاندنیو خبرو څخه عبارت دي:

۱ : داخبره لازمي ده ،چي دحدیث صحت او نه صحت یوازي په بخاري او مسلم پوري معلق نه دئ یعني داچي په صحیحینو کي کوم حدیث نه وهغه نو ضعیف دئ بلکي دحدیث دقوت او ضعف دار مدار پردې باندي دئ ،چي ددغه حدیث سند داصول حدیث دشرایطو سره برابر دئ که یا؟

دبخاري رحمة الله علیه او مسلم رحمة الله علیه څخه ماسوا نورو هم په سلګونو محدثینو احادیث رانقل کړي دي دهغو څخه ،چي هریو داصول حدیث دشرایطو سره برابر سو هم هغه حدیث صحیح دئ داخبره هم دیادولو وړه ده ،چي کوم حدیث ،چي دصحیحینو څخه ماسوا بل کتاب راوړی وي هغه دي مرجوح وبلل سي داخبره بیخي صحیح نه ده ځکه کله داسي وي ،چي یو حدیث دصحیحینو څخه پرته بل کتاب راوړی وي مګر دسند په معیار کي تر صحیحینو لوړ وي دمثال په ډول ابن ماجة په صحاح ستة کتابونو کي شپږم نمبر دئ مګر داسي حدیثونه پکښې سته ،چي دصحیح سند له اړخه دصحیحینو تر حدیثونو لوړ دي.(وګورئ: ماتمس الیه الحاجة)

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا لامل دئ کوم حديث ،چي په صحيحينو کي نه وي يا په شپږګونو صحيحو کتابونو کي داحاديثو نه وي هغه دي ضعيف وبلل سي، داسي نه ده بلکي که کوم حديث دصحيح سند له اړخه پياوړی و همغه حديث صحيح دئ او کوم حديث ،چي پياوړی نه وي همغه حديث ضعيف دئ ،که ،چيري دغه معيار په نظر کي ونيول سي نو ډېر هغه اعتراضات ،چي ظاهربينه خلکو پر حنفي مذهب باندي کړي دي هغه به له منځه ولاړ سي.

۲ : دوهمه خبره داده ،چي دمجتهدينو علماوو ترمنځ ،چي په مسائلو کي کوم اختلافات سته دهغو بنسټيز سبب دادئ ،چي ددوی داستدلال طرز اوداستنباط طريقه بېله ، بېله ده دمثال په ډول دځينو مجتهدينو طرز استدلال داسي دئ ،چي که په يوه مسئله کي احاديث متعارض سي نو په هغه حديث دي عمل وسي ،چي سند يې ډېر قوي وي که څه هم نور احاديث سندا قوي موجود وي ، ځيني علمآء بيا ددغو متعارضو احاديثو تشريح داسي کوي ،چي دغه متعارض احاديث بيا سره هم آهنګ سي که څه هم دکمي درجې صحيح يا حسن حديث اصلي وګنل سي او دصحيح حديث معنا خلاف الظاهر سي ، دځينو مجتهدينو طريقه بيا داسي وي ،چي په هغه حديث عمل کوي کوم ،چي اصحابانو اوتابعينو عمل په کړی وي او په نورو کي تاويل کوي.

حاصل داچي دمجتهدينو داستدلال او استنباط طريقې بيلي دي پر هيچا باندي ددې تور نه سي لګېدای ،چي ده نو قوي حديث پرې ايښی دئ او په ضعيف حديث يې عمل کړی دئ.

امام ابوحنيفة رحمة الله عليه دحديثو ترمنځ دتطبيق کوښښ کړی دئ ، که څه هم ځيني به داسي احاديث وه ،چي مرجوح به وه خو ،چي دکوم حديث معارض به نه و په هغه به ده عمل کاوه که څه هم هغه حديث به دقياس

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه مخالف و لکه ده مبارک ،چي په لمانځه کي د قهقهې خندا په کولو داودس دماتېدو پرېکړه کړې ده ، په عسلو کي يې دزکاة دواجبېدو پرېکړه کړې ده او داسي نوري مسئلې هم سته ،چي ده مبارک په ضعيفو حديثونو باندي عمل کړی دئ او قياس يې پرې ايښی دئ.

۳: دريمه خبره داده ،چي دحديثو قوت او ضعف ټاکل دا هم يوه اجتهادي معامله ده همدا لامل دئ ،چي دجرح او تعديل دعلماوو ترمنځ اختلاف سته دمثال په ډول يو حديث ديوه امام له آنده صحيح وي خو دبل امام له آنده بيا ضعيف وي دغه معلومات هغه وخت کېدای سي ،چي څوک داحاديثو کتابونه مطالعه کړي . ډېر وخت داسي وي ،چي يو حديث امام ابو حنيفة رحمة الله عليه صحيح بولي ، داعتماد وړ يې بولي او عمل باندي کوي مګر بل امام بيا هغه حديث ضعيف بللی وي او عمل نه باندي کوي، داچي امام ابو حنيفة رحمة الله عليه خپل مجتهد دئ نو دنورو مجتهدينو ويناوي پرده باندي حجت نه سي کېدای.

۴: ډېر وخت داسي وي ،چي امام ابو حنيفة رحمة الله عليه ته کوم حديث په صحيح سند رسېدلی وي مګر تر ده وروسته بيا کوم ضعيف راوي هغه حديث رانقل کړی وي نو ځکه دوروسته امامانو لخوا دغه حديث ته ضعيف ويل سوي وي په داسي کړنه سره پر امام ابو حنيفة رحمة الله عليه باندي الزام نه سي لګېدای.

۵: کله داسي وي ،چي کوم حديث ته ديوې خاصي طريقې په وجه ضعيف ويل سوي وي خو داغه حديث په بله طريقه سره په قوي سند سره راغلی وي لکه د (من کان له امام فقراة الامام له قراة) حديث ،چي ځينو ديوې ځانګړي طريقې له مخي ضعيف بللی دئ خو داغه حديث په مسند احمد بن مينع رحمة الله عليه کي په صحيح سند سره رانقل سوی دئ.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ : كله داسي وي ،چي يو حديث ضعيف وي مګر دبېلابېلو طريقو او اسانيدو له لاري روايت سوی وي، دبېلابېلو اطرافو او اړخونو له خوا راويانو روايت کړی وي دغه حديث ته محدثين حسن لغيره وايي، که څوک په دغه حديث باندي عمل وکړي نو دا الزام باندي لګېدای نه سي ،چي ګويا ده په ضعيف حديث باندي عمل وکړ.

۷: كله داسي وي ،چي يو حديث ضعيف راوي رانقل کړی وي مګر داخبره اړينه ده بايد وويل سي ،چي هر ضعيف راوي خامخا ضعيف حديث نه رانقلوي كله داسي وي ،چي كوم ضعيف راوي قوي حديث رانقل کړی وي هغه په دې ډول ،چي پر قوت باندي يې قوي قرينه موجوده وي ددغه قوي قرينې په وجه دغه حديث منل کېږي دمثال په ډول يو حديث ضعيف وي مګر ټولو اصحابانو او تابعينو لکه حديث ،چي امر كوي همغسي عمل يې کړی وي لکه د (لاوصية لوارث) حديث ،چي ضعيف راوي رانقل کړی دئ مګر داچي ټولو اصحابانو او تابعينو عمل په کړی دئ نو ځکه امامانو او مجتهدينو منلی دئ او دعمل كولو جوګه يې بللی دئ.

كله خو لاداسي هم وي ،چي ځيني محدثين ضعيف حديث ته پر صحيح حديث باندي ترجيح ورکړي دمثال په ډول درسول الله ﷺ لور بي بي زينب رضي الله عنها لومړی دابو العاص په نکاح كښېي وه ابو العاص لومړی کافر و وروسته مسلمان سو كله ،چي دی مسلمان سو نو دعبدالله بن عمر رضي الله عنه دروايت له مخي ،چي رسول الله ﷺ خپله لور ابو العاص ته ورکړه نوې نكاح يې ور تړل او نوی مهر يې هم ورته وټاکی ، دعبدالله بن عباس رضي الله عنه په روايت کي راځي ،چي رسول الله ﷺ نوې نكاح نه ده ورتړلې او نه يې نوی مهر ورته ټاکلی دئ بلکي پر هغه زړه نکاح يې پرېښودل يعني داچي بي بي زينب رضي الله عنها دابو العاص رضي الله عنه سره په هغه زړه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نکاح کي پاته سوه، اوس نو که پورتنيو دوو حديثونو ته وګورو لومړی حديث ضعيف دئ او دوهم حديث صحيح دئ ددغه دوو حديثونو په اړه دامام ترمذي رحمة الله عليه غوندي لوړ محدث داسي پرېکړه کړې ده ،چي دوهم حديث ،چي ضعيف دئ دې ته يې پر لومړی حديث ،چي قوي دئ ترجيح ورکړی ده لامل يې دادئ ،چي په دوهم حديث باندي دټولو اصحابانو او تابعينو عمل و.(١)

امام ابوحنيفة رحمة الله عليه هم کله ددغسي قوي قرائنو په وجه په ضعيف حديث عمل کړی وي نو پر ده باندي دا الزام نه سي لګېدای ،چي ګواکي ده نو په ضعيف حديث باندي عمل کړی دئ.

٨: کله داسي وي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په مذهب باندي پوره پوهاوی نه وي راغلی نو ځکه دستي پرېکړه وکړي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه مذهب دحديث څخه مخالف دئ حال داچي دده مبارک مذهب دحديث سره عين مطابق وي ، داسي غلطي ويناوي دځينو اهل علمو څخه سوي دي لکه مشهور سلفي عالم مولانا اسماعيل سلفي رحمة الله عليه ،چي دحنفيانو په مذهب کي يې دتعديل الارکان پر حکم باندي اعتراض کړی دئ اعتراض يې په لاندي ډول دئ:

يو سړي درسول الله صلی الله عليه وسلم په حضور کي لمونځ ادا کړ، نوموړي کس په رکوع او سجده کي تعديل او ارام ونه کړ، رسول الله صلی الله عليه وسلم درې ځلي ورته وويل :

صل فانک لم تصل .

١: وګورئ : جامع الترمذي باب نکاح الزوجين المشرکين اذا اسلم احدهما ، دغه مثال مثال دامام ترمذي رحمة الله عليه دنظر مطابق وړاندي کړل سو او دحنفي مذهب موقف هم لږ ددغه نظر سره توپير لري.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : لمونځ وکړه تا لمونځ نه دئ کړی.
یعني داچي ستا لمونځ دصحت له پلوه لمونځ نه دئ درسول الله ﷺ دپورتنۍ لاربښووني پر بنسټ شوافع ،اهل حدیث او ځیني نور علماء دافکر کوي ،چي که په رکوع او سجده کي اطمنان رانسي هغه لمونځ صحیح نه دئ او دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه پر مذهب که درکوع اوسجدې توپیر وسي نو لمونځ یې صحیح دئ دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه پر دغه وینا باندي دوی داسي اعتراض کوي ،چي دده مبارک دغه وینا دحدیث مخالفه ده ځکه په حدیث کي په څرګند ډول وهغه لمانځه ته لمونځ نه وویل سوه ،چي په رکوع او سجده کي یې اطمنان نه و.(۱)
پورته اعتراض ،چي څوک کوي په حقیقت کي دغه کس دحنفي مذهب صحیح ترجماني نه کوي ځکه حنفي مذهب هم دا وایي ،چي که چا په رکوع او سجده کي اطمنان ونه کړ، دهغه کس لمونځ بېرته راګرځول لازمي دئ ، اعتراض کونکي هم دا وایي ،چي که چا په رکوع اوسجده کي اطمنان ونه کړ، لمونځ یې بېرته ر اګرځول لازمي دئ که دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه قول هم داسي سي لکه دوی ،چي وایي نو بیا دوی ولي اعتراض کوي؟ خو یوه خبره دیادولو وړ ده هغه داچي امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په لمانځه کي دفرضونو او واجبونو تر منځ فرق کوي هغه په دې ډول ،چي دی مبارک وایي : کوم شی ،چي په قرآن او یا متواتر حدیث باندي ثابت وي هغه فرض دئ لکه رکوع ، سجده او داسي نور ، کوم شی ،چي په احاد اخبار ثابت وي هغه واجب دئ لکه دتعدیل دارکانو ، فرض او واجب دواړه په عمل کي یو شی دي یعني

۱: تحریک ازادي فکر ، ص : ۳۲

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچي که فرض پاته سي نو لمونځ کونکی به لمونځ بېرته راګرځوي او که واجب پاته سي نو هم به لمونځ کونکی بېرته لمونځ راګرځوي يوازي فرق يې دومره دئ ،چي که چا فرض په لمانځه کي پرېښودئ دغه کس ته تارک الصلوة يعني دلمانځ پرېښودونکی ويل کېږي، ټول لمونځ يې ولاړی بېرته به يې راګرځوي او که چا واجب پرېښودئ تارک الواجب يعني دواجب پرېښودونکی ورته ويل کېږي يعني داچي پرده باندي واجب ده ،چي ديوه واجب دپرېښودو له امله به لمونځ بېرته راوګرځوي ، داخبره دحديث څخه خلاف هم نه ده ځکه دحديث په وروسته برخه کي خپله ددغه خبري څرګندونه سوې ده ځکه په جامع ترمذي کي راغلي دي ،چي کله رسول الله ﷺ وهغه کس ته وفرمايل:

صل فانک لم تصل .

ژباړه : لمونځ وکړه تا لمونځ نه دئ کړی.

اصحابانو رضي الله عنهم ،چي داخبره واورېدل نو ډېره ګرانه ورته معلومه سوه،چي څوک دلمانځه تخفيف کوي هغه ته دي تارک الصلوة وويل سي ، دلږ وخت وروسته رسول الله ﷺ وهغه کس ته دلمانځه صحيح طريقه وروښوول او دارکانو پر تعديل باندي يې ورته ټينګار وکړاو بيا يې ورته و فرمايل:

فاذا فعلت ذالک فقد تمت صلوتک وان انتقصت منه شيئا انتقصت من صلوتک.

ژباړه : کله ،چي دي دغسي وکړل نو لمونځ دي پوره سو او که دي کوم شی ځني کم کړ نو ستا په لمانځه کي هم کموالی رامنځته کېږي.

حضرت رفاعة رضي الله عنه ،چي دپورتني حديث راوي دئ فرمايي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وكان اهون عليهم من الاولي انه من انتقص من الاولي انه من انتقص من ذالک شيئا انتقص من صلاته و لم تذهب كلها.(۱)

ژباړه : رسول اللهﷺ ،چي وروستۍ خبره وكړه اصحابانو ﷺ ته تر لومړۍ خبري اسانه معلومه سوه يعني داچي كه چا كمی وكړ نو په لمانځه كي يې كمی پيدا كېږي او ټوله لمونځ يې نه ځي.

كه دپورتني حديث وروستۍ برخي ته وكتل سي نو په څرګند ډول باندي دحنفيانو دعمل څرګنوالی او تائيدكوي.

دلاسپيناوي په موخه بايد ووايو ،چي حنفيان خو په پورتني حديث باندي بېخي عمل كوي بلكي تر نورو لا ښه په دې حديث عمل كوي هغه خبره بېخي غلطه ده ،چي وايي حنفيان دپورتني حديث څخه په څرګند ډول مخالفت كوي داچي حنفيان په پورتني حديث عمل كوي مخالفت نه ځني كوي پورته واضح سوه او داچي تر نورو يې ښه كوي هغه په دې ډول ،چي حنفيان دحديث په لومړۍ برخه هم عمل كوي او دپای په برخه يې هم عمل كوي ځكه دحديث په لومړۍ برخه كي راځي ،چي كه چا په لمانځه كي تعديل ونه كړ، لمونځ به بېرته راګرځوي حنفيان هم دغسي عمل كوي او وايي ،چي څوک په لمانځه كي تعديل ونه كړي هغه به بېرته لمونځ راګرځوي ، همدا ډول دحديث په پای كي راځي ،چي كه چا په لمانځه كي تعديل ونه كړ، ټوله لمونځ يې نه ځي بلكي په لمانځه كي يې نيمګړتيا پيدا كېږي حنفيان هم داسي وايي ،چي كه چا په لمانځه كي تعديل ونه كړ، تارک الصلوة نه ورته ويل كېږي بلكي تارک الواجب ورته ويل كېږي يعني داچي پر ده

[1]: جامع الترمذي باب ماجاء في وصف الصلوة

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي ددغه لمانځه بېرته راګرځول دواجب دپرېښودو له امله واجب دي.

که پورتنۍ پوره تشريح څوک په نظر کي ونيسي نو دا به ورته معلومه سي ،چي که څوک پر حنفي مذهب باندي دا الزام لګوي ،چي هغوی دحديث څخه مخالفت کوي نو دا الزام به په ښکاره پر حنفي مذهب باندي زياتی وي.

په هر صورت ډېر وخت داسي وي ،چي په حنفي مذهب باندي څوک پوه سوی نه وي او پوره څېړنه يې نه وي کړې نو ځکه اعتراض ورته پيدا سي يعني داچي زيات وخت داعتراض منشاء نه تحقيق له امله وي.

که پورته څو اصول په نظر کي ونيول سي، دحنفيانو دمذهب پوره تحقيق به وسي ، دلايل يې وڅېړل سي نو ټولي غلط فهمياني به لمنځه ولاړي سي ،چي وايي ،چي دحنفي مذهب دلايل ضعيف دي ، يا داچي احناف پر احاديثو باندي قياس مخکي کوي.

حقيقت دادئ ،چي يو مجتهد ددې حق لري ،چي دامام ابو حنيفة رحمه الله عليه سره په يوه مسئله کي اختلاف وکړي او يا دي دده يو دليل ونه مني مګر که څوک دامام ابو حنيفة رحمه الله عليه پر مذهب باندي علي الاطلاق دضعف پرېکړه کوي او يا علي الاطلاق دا خبره کوي ،چي په حنفي مذهب کي قياس ته تر حديث ترجيح ورکول کېږي داسي کړنه تر لوی ظلم کمه نه ده.

داخبره ثابته ده ،چي ډېرو وتلو مجتهدينو دامام ابو حنيفة رحمه الله عليه ستاينه کړې ده خو دلته يوازي ديوه داسي عالم وينا رانقلوو ،چي په قرآن ، حديث او تصوف کي منل سوی کس دئ ، حنفي هم نه دئ بلکي شافعي عالم دئ نوموړی عالم علامه عبدالوهاب شعراني رحمه الله عليه دئ ، دی مبارک که څه هم حنفي عالم نه دئ بلکي شافعي عالم دئ خو دهغه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسانو يې سخته غندنه کړې ده ،چې پر امام ابو حنيفة رحمة الله عليه او يا دده پر فقهي مذهب باندي نيوکي او اعتراضونه کوي.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه په خپل کتاب الميزان الکبري کي ثو فصلونه دامام ابو حنيفة رحمة الله عليه ددفاع لپاره وضع کړي دي، نوموړی عالم فرمايي:

اعلم يا اخي اني لم اجب عن الامام في هذه الفصول بالصدور احسان الظن فقط ، كما يفعل بعضهم وانما اجبت عنه بعد التتبع والفحص في كتب الادلة ... ومذهبه اول المذاهب تدوينا وآخرها انقراضا كما قاله بعض اهل الکشف ... وقد تتبعت اقواله واقوال اصحابه لما الفت كتاب الادلة المذاهب فلم اجد قولا من اقواله واو اقوال اتباعه الا وهو مستند الي آية او حديث او اثر او الي مفهوم ذالک او حديث ضعيف کثرت طرقه او الي قياس صحيح علي اصل صحيح، فمن اراد الوقوف فليطالع كتابي المذكور.([1])

ژباړه : اې وروره! پوه سه ما،چي په دغه فصلونو کي دامام ابو حنيفة رحمة الله عليه له لوري ځخه کوم جوابونه ورکړي دي له دې امله نه دي ،چي زما باندي حسن ظن او يا حسن عقيدت دئ لکه ،چي دځينو خلکو هم دغسي عادت وي بلکي ما ،چي کوم څه ويلي دي هغه مي د کتابونو او دلايلو دپوره لټون وروسته ويلي دي ... ځرګنده خبره ده ،چي دامام ابو حنيفة رحمة الله عليه مذهب تر ټولو مخکنی مدون سوی مذهب دئ او ځيني دکشف څښتنان په دې باور دي ،چي تر ټولو وروسته به له منځه ځي... ما ،چي کله دفقهي مذاهبو پر اقوالو باندي کتاب وليکئ نو دامام ابو حنيفة رحمة الله عليه او دده دپيروانو داقوالو تتبع وکړه نو ما دده مبارک او دده دپيروانو په ويناوو کي داسي خبره پيدا نه کړه ،چي دلاندي شرعي حجتونو څخه دي مخالف وي:

[1]: الميزان الکبري للشعراني رحمة الله عليه ، ج : ۱ ، ص : ۶۳ ، ۶۴، ط : مصطفي الباني مصر.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاداچي دغه خبره به دقرآن سره موافقه وه ، یاد ا ،چي دحدیث سره به موافقه وه ، یا داچي دکوم اثر سره به موافقه وه، یاداچي دقرآن ، حدیث او اثر دمفهوم سره به موافقه وه ، یاداچي دکوم داسي ضعیف حدیث سره به موافقه وه ،چي په ډېرو طریقو سره به روایت سوی و ، یاداچي دصحیح قیاس سره به موافقه وه ،چي د صحیح اصل څخه به متفرع و ، که څوک غواړي پوره معلومات لاسته راوړي نو په دې اړه دي زما مذکور کتاب مطاله کړي.

تر پورتني عبارت وروسته علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله علیه دهغه کسانو په اړه مستقل فصل ایښی دئ ،چي پر امام ابوحنیفة رحمة الله علیه باندي الزام لګوي ،چي دی تر حدیث قیاس ته حق اولیت ورکوي، ددغه موضوع په اړه علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله علیه لیکي:

اعلم ان هذا الکلام صدر من متعصب علي الامام متهور في دینه غیر متورع في مقاله غافلا عن قوله تعالي : ان السمع والبصر والفواد کل اولئک کان عنه مسؤلا...الخ.

ژباړه : پوه سئ! داخبري هغه څوک کوي ،چي دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه سره تعصب لري ، په خپل دین کي دلاوره وي ، په خبره کي احتیاط نه کوي او دالله جل جلاله ددې ارشاد څخه غافله وي ،چي فرمایي: بېشکه دقیامت په ورځ دسترګي ، غوږ او زړه ټولو څخه پوښتنه کېږي.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله علیه وروسته دا قصه هم لیکلې ده ،چي یوه ورځ حضرت سفیان ثوري رحمة الله علیه ، مقاتل بن حیان رحمة الله علیه ، حماد بن سلمة رحمة الله علیه او حضرت امام جعفر صادق رحمة الله علیه امام ابوحنیفة رحمة الله علیه ته راغلل ددې لپاره ،چي دهغو اتهاماتو حال ځان معلوم کړي کوم ،چي دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه په اړه ځیني خلکو ویل: کله ،چي دوی مبارکان امام ابوحنیفة رحمة الله علیه ته راغلل نو پوښتنه یې ځني وکړل ،چي ستا په اړه ځیني خلک داسي وایي ،چي ته قیاس تر احادیثو مخکي کوې؟ ده

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارک په جواب کي ورته وفرمایل: قیاس خو زه تر قرآن او حدیث نه مخکي کوم بلکي تر اثر یې لا هم وروسته کوم، بیا امام ابو حنیفة رحمه الله علیه ودغو مبارکانو تر غرمې پوري دخپلي تګ لاري اړونده معلومات ورکړل، وروسته دغه مبارکان ولاړ رسول او وې فرمایل:

انت سید العلماء فاعف عنا فیما مضي منا من قیعتنا فیک بغیر علم.

ژباړه: ته دعلماوو سردار یې موږ ته دهغه بدګمانۍ په اړه عفوه وکړه کومه، چي موږ مخکي دنه پوهاوي له امله درلوده.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمه الله علیه بیا یو فصل ایښي دئ ددې لپاره، چي دهغه خلکو خبري رد کړي، چي هغوی دامام ابوحنیفة رحمه الله علیه پر مذهب باندي ددلایلو دضعف الزام لګوي، دغه تردید یې په مفصل او واضح ډول کړی دئ وروسته یې بیا یو فصل ایښي دئ په دې فصل کي یې لیکلي دي، چي دامام ابوحنیفة رحمه الله علیه مذهب په دیني لحاظ محتاط ترین مذهب دئ، علامه عبدالوهاب شعراني رحمه الله علیه په دې اړه لیکلي دي:

فاني بحمد لله تتبعت مذهبه فوجدته في غاية الاحتياط والورع.

ژباړه: الله جل جلاله لره دي حمد وي ما دامام ابوحنیفة رحمه الله علیه دمذهب دمسائلو تتبع وکړه ما ته دا خبره ثابته سوه، چي دده مذهب محتاط ترین مذهب دئ او دتقوا څخه ډک مذهب دئ.

دعلامه عبدالوهاب شعراني رحمه الله علیه دغه څو ویناوي مو دنمونې په ډول رانقل کړې دپوره تفصیل لپاره د علامه عبدالوهاب شعراني رحمه الله علیه کتاب میزان الکبري په دغه موضوع کي مطالعه کړئ([1])

[1]: المیزان الکبری، ج: ۱، ص: ٦٣ تر ٧٥

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو حنيفة رحمة الله عليه او علم حديث

۱۱: پر امام ابو حنيفة رحمة الله عليه باندي ځيني خلک دا سطحي نيوکه هم کوي ،چي دامام ابو حنيفة رحمة الله عليه داحاديثو ذخيره نه وه يعني داچي ده مبارک په حديثونو کي ډېر معلومات نه درلودئ بلکي په احاديثو کي کمزوری و.

حقيقت دادئ ،چي دپورتنی اعتراض بنسټ هم پر تعصب او کم علمۍ باندي ولاړ دئ ځکه ډېر علماء کرام د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه نه يوازي په فقه کي دده په جلاليت باندي قايل دي بلکي ده ته په حديثونو کي هم په علمي جلاليت باندي قايل دي ، نه يوازي ،چي حنفي علماء دا وايي بلکي دنورو مذهبونو علماء هم د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په علمي لوړوالي باندي اعتراف کوي ، دهغو ټولو علماوو ويناوي دلته رانقول ګران کار دئ يوازي دنمونې لپاره دلته دڅو محدثينو ويناوي رانقلوو :

۱ : حضرت ابن جريح رحمة الله عليه دفقه او حديث مشهور امام دئ او دامام شافعي رحمة الله عليه مذهب زياته برخه دده څخه اخذ سوې ده ، دده په اړه ابن حجر رحمة الله عليه نقل کوي ،چي کله ده ته د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه دوفات خبر وررسېدئ نو ده دډېر خفګان څخه يې وويل:

اي علم ذهب.(۱)

ژباړه : څنګه علم ولاړئ.

۲ : مکي بن ابراهيم رحمة الله عليه دامام بخاري رحمة الله عليه استاذ دئ دامام بخاري رحمة الله عليه زياته برخه ثلاثيات هم دده څخه روايت کړل سوي دي ،

۱: تهذيب التهذيب ، ج :۱۰ ، ص : ۴۵۰.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د امام ابوحنیفة رحمه الله شاګرد و، امام مزني رحمه الله د امام ابوحنیفة رحمه الله په اړه تهذیب الکمال کي وایي:

کان اعلم اهل زمانه(۱)

ژباړه: امام ابوحنیفة رحمه الله دخپلي زمانې تر ټولو ښه عالم و.

پاته دي نه وي، چي دمتقدمینو علماوو له آنده دعلم لفظ دحدیث علم ته استعمالیږي نو ځکه کوم شهادتونه، چي د امام ابوحنیفة رحمه الله دعلم لپاره سوي دي هغه دعلم حدیث لپاره دي.

۳: حضرت شعبة بن الحجاج رحمه الله په حدیثو کي دامیر المؤمنین لقب لري، په جرح او تعدیل کي تر ټولو مخکي امام بلل کیږي هغه د امام ابوحنیفة رحمه الله په اړه وایي:

کان والله حسن الفهم جید الحفظ.

ژباړه: په الله جل جلاله قسم کوم، چي امام ابوحنیفة رحمه الله ښه فهم او ښې حافظې والا و.

کله، چي حضرت شعبة رحمه الله ته د امام ابوحنیفة رحمه الله دوفات خبر ورسیدئ هغه وفرمایل:

طفئ عن الکوفة نور العلم، اما انهم لایرون مثله ابدا.(۲)

ژباړه: دکوفې څخه دعلم څراغ مړ سو اودکوفې خلک به بیا د امام ابوحنیفة رحمه الله په څېر ښه عالم دتل لپاره نه ویني.

۴: امام ابوداود رحمه الله د امام ابوحنیفة رحمه الله په اړه وایي:

کان ابا حنیفة رحمه الله اماما.(۱)

---

[1]: تهذیب التهذیب، ج: ۱۰، ص: ۴۵۱.

[2]: الخیرات الحسان لابن حجر المکي، ص: ۳۲، ۷۱، داتجاء الوطن د ۸ او ۱۷ صفحې څخه اخستل سوی دئ.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : امام ابو حنیفة رحمة الله علیه امام و.

۵: یحیي بن معین رحمة الله علیه دجرح او تعدیل امام دئ د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په اړه وایي:

کان ابوحنیفة رحمة الله علیه ثقة لایحدث بالحدیث الا بما یحفظه.

بل ځای فرمایي:

کان ابوحنیفة رحمة الله علیه ثقة في الحدیث.

همدا ډول یحیي بن معین رحمة الله علیه دیحیي بن سعید القطان رحمة الله علیه دا اعتراف رانقل کړی دئ:

قد اخذنا باکثر اقواله.(۲)

ژباړه : موږ په ډېرو ځایونو کي د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په اقوالو عمل کوو.

په یو بل ځای کي راځي چي دیحیي بن معین رحمة الله علیه څخه پوښتنه وسول ،چي ایا دامام ابو حنیفة رحمة الله علیه احادیث سته؟ ده په جواب کي ورته وفرمایل:

نعم ثقة ، ثقة.(۳)

ژباړه : امام ابو حنیفة رحمة الله علیه ثقه دئ ، ثقه دئ.

پورته ویناوي یوازي دنمونې په توګه راوړل سوې که نه نو داسي ویناوي ببخي زیاتي دي ،چي د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په اړه ویل سوي دي.

---

[1]: تذکرة الحفاظ للذهبي رحمة الله علیه ، ج : ۱ ، ص : ۱۶۰.

[2]: تهذیب التهذیب ، ج : ۱۰ ، ص : ۴۵۱.

[3]: مناقب الامام الاعظم للموفق ، ج : ۱ ، ص : ۱۹۲

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابوحنیفة رحمة الله علیه خپله داحادیثو یوکتاب د (کتاب الاثار) په نوم تالیف کړ دئ،چي هغه مخکني داحادیثو کتابونه لکه موطا امام مالک ، مصنف عبدالرزاق ، منصنف ابن ابي شیبة او داسي نور کتابونه لا هم نه وه تالیف سوي.

امام زرنجي رحمة الله علیه فرمایي: امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په کتاب الاثار کي تر څلوېښت زرو زیات منتخب احادیث رانقل کړي دي.(۱)

د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه دپورتني کتاب ترڅنګ نورو جلیل القدر محدیثینو د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه اولس مسانید هم راجمع کړي دي ،چي هریو یې تر مسند امام شافعي کم نه دئ، په دغه محدیثینو کي یو حافظ ابن عدي رحمة الله علیه دئ ، دی په احادیثو کي تکړه نقاد دئ ، دده په لومړیو کي پر امام ابوحنیفة رحمة الله علیه باندي بدګومان و، وروسته ،چي حقیقت ورته معلوم سو نو دمخکنیو بدګومانیو دکفارې لپاره د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه مسند مرتب کړ.

په هر صورت په احادیثو کي د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه مقام ډېر لوړ دئ دومره تفصیل پکښې سته ،چي ټول دلته لیکل ناشوني دي(۲)

په اخره کي موږ دمشهور اهل حدیث عالم نواب صدیق حسن خان رحمة الله علیه هغه شاهدي رانقلوو ،چي د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په اړه یې کړې ده ، ده د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په اړه لیکلي دي:

وکان عالما عاملاً زاهدا عابدا ورعا تقیا کثیر الخشوع دائم التضرع الي الله تعالي.

۱: الامام الاعظم للموفق، ج :۱ ، ص : ۹۵ ، ۹۶، ط: دکن ، سنه : ۱۳۲۱هـ

۲: په دې موضوع کي دي دتفصیل لپاره په اردو ژبه کي دمولانا احمد کاندهلوي رحمة الله علیه کتاب امام اعظم اور علم حدیث وکتل سي ، او په عربي ژبه کي دي مولانا ظفر احمد عثماني کتاب اتجاء الوطن وکتل سي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : امام ابو حنيفة رحمه الله باعمله عالم و ، زاهد او عبادت کونکی و ، پرهيزګاره ، زيات خشوع کونکی او تل الله جل جلاله ته عاجزي کونکی و.

د امام ابو حنيفة رحمه الله تر ډېرو فضايلو او مناقبو ليکلو وروسته يې ليکلي دي:

ومناقبه وفضائله كثيرة ، وقد ذكر الخطيب البغدادي في تاريخه منها شيئا كثيرا، ثم اعقب ذالک بذکر ما كان الاليق تركه والا ضراب عنه ، فمثل هذا الامام لايشک في دينه ولافي ورعه وتحفظه ، ولم يكن يعاب بشيئ سوى قلة العربية.(۱)

ژباړه: د امام ابو حنيفة رحمه الله مناقب او فضايل ډېر دي ،چي خطيب بغدادي رحمه الله په خپل تاريخ کي ډېر ليکلي دي ، وروسته يې ځيني داسي خبري ليکلي دي ،چي پرېښودل او اعراض ځني کول ښه دي ، د امام ابو حنيفة رحمه الله په ديانت ، پرهيزګارۍ او تحفظ کي شک نسته او پرده باندي هيڅ عيب نه سي لګېدای پرته لدې ،چي په عربيت کي کمزوری و.

نواب حسن خان رحمه الله پر امام ابو حنيفة رحمه الله باندي دعربيت دکموالی نيوکه کړې ده پردې خبره به وروسته وږغيږو خو لومړی بايد دا وو ايو ،چي پر امام ابو حنيفة رحمه الله ،چي داحاديثو کوم اعتراض کېږي دهغو په اړه حسن خان رحمه الله هيڅ يادونه نه ده کړې بلکي دده کتاب تاج المکل ،چي داحاديثو دکتابونو په لړ کي دئ ده دخپل کتاب په پيل کي ويلي دي ،چي زه دمحدثينو حالات بيانوم او ده په دغه بيان کي امام ابو حنيفة رحمه الله دمحدثينو په قطار کي راوړی دئ ، محدث يې ورته ويلی دئ او هيڅ نيوکه يې نه ده باندي کړې.

---

(۱): التاج المکمل ، مؤلفه نواب حسن صديق خان رحمه الله ، ص: ۱۳۶ تر ۱۳۸ پوري، ترجمه :۱۱۹ ، ط : بمبي ، سنه : ۱۳۸۴هـ

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاته سوه داخبره ،چي نواب صاحب پر امام ابوحنيفةرحمه الله باندي دعربيت دكموالي نيوكه كړې ده ، نواب صاحب دغه اعتراض دقاضي ابن خلكان څخه رانقل كړې ده ځكه هغه هم په كتې متې ډول دغسي عبارت ليكلى دئ، مګر داسي معلوميږي ،چي نواب صاحب دابن خلكان وروستنى عبارت نه دئ رانقل كړى ،چي دا اعتراض اصل حقيقت معلوم سوى واى، حقيقت داسي دئ ،چي ددې اعتراض اصل بنسټ يوه قصه ده ، قصه په دې ډول ده : مشهور نحوي ابو عمرو بن العلاءرحمه الله د امام ابوحنيفةرحمه الله څخه دقتل شبه عمد په اړه پوښتنه وكړه ،چي ايا په دې قتل سره قصاص لازميږي كه يا؟ امام ابوحنيفةرحمه الله دخپل مذهب مطابق جواب وركړ، ،چي قصاص نه لازميږي، ابوعمروبن العلاءرحمه الله ورته وويل : ولوقتله بالمنجنيق؟، امام ابوحنيفةرحمه الله ورته وفرمايل: ولوضربه باباقبيس.

دامام ابوحنيفةرحمه الله پر دغه جمله باندي دا اعتراض وسو ،چي ده داجمله بايد داسي ويلې واى: ولوضربه بابي قبيس.

حقيقت دادئ ،چي دغه اعتراض ځكه صحيح نه و ،چي عرب همدغسي وايي لكه امام ابوحنيفةرحمه الله ،چي جمله ويلې وه.

قاضي ابن خلكان ،چي كله پورتنى اعتراض رانقل كړى نو بيا يې وروسته دپورتنى اعتراض جواب خپله ويلى دئ او په جواب كي يې ويلي دي ،چي امام ابوحنيفةرحمه الله خپله جمله دهغو خلكو دلغت سره سمه ويلې وه ،چي هغوى په اسماء ستة كي ټول وخت الف مني لكه ،چي يو شاعر وايي:

فان اباها وابا اباهـــــا

قد بلغا في المجد غايتاها

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني شعر بايد دنحوي قانون له مخي (وابا ابيها) وويل سي .
قاضي ابن خلكان دخپل جواب په اوږدو كي ليكي:
وهي لغة الكوفيين وابوحنيفة رحمة الله عليه من اهل الكوفة.(١)
ژباړه : دا دكوفه والو لغت دئ ،چي امام ابوحنيفة رحمة الله عليه استعمال كړى دئ او امام ابوحنيفة رحمة الله عليه هم دكوفې دخلكو څخه دئ.
پورتنۍ قصې په وجه پر امام ابوحنيفة رحمة الله عليه باندي دعربيت دكموالي نيوكه راپورته سوې ده خو كه څوك په دغه خبره پر امام ابوحنيفة رحمة الله عليه باندي دعربيت دكموالي اعتراض كوي دا خپله دمعترض دعربيت پر كموالي باندي دلالت كوي.

په تقليد كي جمود

په وروستۍ كي داخبره ديادوني او پام وړه ده ،چي لكه څرنګه ،چي دتقليد مخالفت او په شرعي احكامو كي ځاني نظر دملامتيا او مذمت لايق كار دئ په دغه ډول په تقليد كي جمود او غلو كول هم دمذمت وړ او دملامتيا وړ كار دئ ، لاندي ،چي كوم صورتونه ذكر كېږي همدغه صورتونه ښه نه دي ، جمود في التقليد پكښي سته او په تقليد كي غلو ده:

١: دمجتهدينو په اړه داسي ګومان كول ،چي دوى ته دشارع مقام وركړل سي او يا دوى دانبياوو په څېر معصوم او دهر ډول خطاوو څخه پاك وګڼل سي.

(١): وفيات الاعيان لابن خلكان رحمة الله عليه ج : ٢ ، ص : ١٦٥.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: په کوم صحیح حدیث باندي یوازي له دې امله عمل ونه کړل سي ،چي په دې اړه زموږ دامام څخه کوم قول نه دئ رانقل سوی دمثال په ډول په تشهد کي د(اشهد ان لا اله الا الله) په ویولو سره دشهادت ګوته پورته کېدل په زیات شمېر حدیثونو سره ثابته ده مګر څوک ،چي یې له دې امله نه پورته کوي ،چي په دې اړه دامام ابو حنیفة رحمه الله علیه څخه کوم قول نه دئ رانقل سوی همدا لامل دئ ،چي ځینو خلکو لاندي ګستاخانه او بې ادبه جمله ویلې ده:

مارا قول ابو حنیفة رحمه الله علیه باید، قول رسول کافی نیست

نعوذبالله العلي العظیم، دا هم هغه جامد تقلید دئ ،چي بدي یې په قرآن او حدیث سره ثابته ده.

۳: په نبوي احادیثو کي داسي کاټ واټ کار ترسره کول ،چي مناسب نه وي او دمذهب سره یې برابرول، او یا داسي دکاره وتلي تاویلات پکښي کول ،چي دده خپل زړه هم پر مطمئن نه وي خو دا دهر چا فکري جوګه والی دئ ، که ،چیري کوم کس ته دحدیث په کومه توجیه کي رښتینې شرح صدوري وي او بل کس یې صحیح نه وبولي نو دغه دوهم کس ته پر لومړی کس باندي دنیوکي کولو حق نسته.

۴: که یو متبحر عالم ته صحیح حدیث ورسیږي ، دا ورته معلومه سي ،چي دمذهب قول ددغه حدیث څخه مخالف دئ او ددې حدیث په مقابل کي بل معارض هم نه وي نو بیا هم دغه متبحر عالم حدیث پرېږدي او په مذهب عمل وکړي دې ته هم جامد تقلید ویل کېږي ،چي پوره تفصیل یې مخکي تېر سو.

۵: داهم په تقلید کي جمود او غلو ده ،چي څوک داسي عقیده ولري ،چي زما مذهب حق دئ او نور مذهبونه نعوذبالله باطل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقيقت دادئ ،چي دټولو مذهبونو امامانو داجتهاد دشرايطو دپوره کولو وروسته هريوه دقرآن او حديث دصحيح مقصود دمعلومولو لپاره پوره ، پوره کوشش کړی دئ نو ځکه دټولو امامانو مذهبونه حق دي همدا وجه ده که ديوه مجتهد څخه کومه اجتهادي غلطي سوې وي نو نه يوازي ،چي دالله جل جلاله په وړاندي معاف دئ بلکي الله جل جلاله ده ته دخپل کوشش ثواب هم ورکوي ،چي تصريح يې په احاديثو کي سته ،البته يو مقلد داسي ويلای سي ،چي زمامذهب صحيح دئ خودابه وايي ،چي زما په مذهب کي ددې احتمال سته ،چي ځيني شيان پکښي غلط وي او دنورو مذهبونوپه اړه به هم داسي عقيده لري ،چي هغه مذهبونه دصحت او غلطتيا دواړو احتمال لري.

٦: دمجتهدينو امامانو زيات اختلافات رابرسېره کول او وړاندي کول داهم لويه غلطي ده ځکه په زياتو مسائلو کي دامامانو ترمنځ اختلاف يوازي دافضليت او نه افضليت خبره وي، دجواز او نه جواز خبره نه وي لکه درکوع پر مهال باندي لاسونه پورته کول يا نه پورته کول ،آمين په زوره ويل ، يا نه ويل ، په ولاړه کي لاسونه تر نامه لاندي نيول او يا پر سينه باندي نيول او داسي نوري مسائلي داټولي مسائلي هغه مسائلي دي ،چي دافضليت او نه افضليت خبره ده که نو پر دواړه طريقو باندي دټولورو امامانو په اتفاق لمونځ جايز دئ خو يوازي يو امام يې يوه طريقه افضله بولي او بل امام يې بله طريقه افضله بولي ، داسي مسائلي رابرسېره کول ، دحلال او حرام حکم ورکول ،يا په امت کي تفرقه پيدا کول او داسي نور داټول کارونه حرام او ممنوع دي بايد په کلکه ځانونه ځني وساتل سي.

۷: همدا ډول دامامانو په منځ کي ،چي کومي دجواز او نه جواز مسائلي دي دهغوی په اړه اختلاف ته عملي بڼه ورکول يعني داچي

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دداسي اختلافاتو په وجه جنګ جګړې کول په هيڅ مذهب کي جايز نه دي يا داچي دداسي اختلافاتو په وجه يو بل ته عيب ويل ، پوچ رد سره ويل اوبدګوماني سره کول دټولو مذهبونو په اتفاق سره حرامي دي پردې موضوع باندي علامه شاطبي رحمه الله مفصله او نفيسه وينا کړې ده ځوک ،چي دعلم ښښتنان وي هغو ته دمطالعې وړ ده.(۱)

(۱): وګورئ: الموافقات للشاطبي رحمه الله ، ج : ۴ ، ص : ۲۲۰ تر ۲۲۴

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستی وړانديز

دتقليد دمسئلې حقيقت دخپلې علمي توانايۍ په اندازه په تيرو صفحو کي روښانه کړل سو په آخر کي زموږ وړانديز دا دئ ،چي ددې کتاب دليکلو څخه زموږ موخه دانه ده ،چي بحث ، مباحثې او مناظرې دي وکړل سي بلکي زموږ موخه داده ،چي دمسلمان امت داکثريت برخي دريځ ،چي دبېلو مذهبونو سره اړه لري هغه څرګند سي ، که ،چيري په ناخبرۍ سره دقلم دڅوکي څخه کوم داسي لفظ وتلی وي ،چي دچا دخفګان او ناراضۍ سبب ګرځېدلی وي نو دهغه څخه دزړه له کومي اوپه پوره اخلاص سره بخښنه غواړو.

ددې صفحو دليکلو څخه اصلي موخه داده ،چي دمسلمان امت دزياتي برخي نقطه نظر دلايل څرګند سي او دغير مقلدينو له خوا ،چي اختلافات سوي دي او ددغو اختلافاتو په وجه باندي دحرام ، شرک او داسي نورو شيانو غلط فهمياني پيدا سوي دي ددغو غلط فهميانو دليري کېدو امکانات زيات سي که څوک زموږ ددغه نقطې سره بيا هم اختلافات لري نو بيا دي پر خپل دريز باندي ودريږي او زموږ پر امامانو دي دا تور نه لګوي ،چي دوی شريعتونه دځانه جوړ کړي دي او نه دي ددغو مجتهدينو پر پيروانو باندي دشرک الزام لګوي دا يو خطرناکه کار دئ داسي خطر ناکه دئ ،چي زر ځله پناه ځني غوښتل پکار دي.

ددغسي خلکو لپاره دمشهور اهل حديث عالم نواب حسن خان رحمة الله عليه ،چي دوی ته دلاري دڅراغ حيثيت لري - يو اقتباس رانقلوو ، حسن خان رحمة الله عليه په خپل کتاب ابقاء المنن بالقاء المحن کي ليکي:

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماباندي دالله جل جلاله يو احسان داسوى دئ ،چي زه ناجيه فرقه يوازي اهل سنت ګڼم په اهل سنتو کي که حنفي وي ، که شافعي وي ، که مالکي وي ، که حنبلي وي ، که ظاهري وي ، که اهل حديث او که متصوف وي ددغو ټولو په حق کي زه هيڅ بدګوماني نه لرم سره ددې ،چي ماته معلومه ده،چي په هر ډله کي څه داسي مسائلي سته ،چي ددلايلو څخه خلاف دي او ځيني يې بيا دنصوصو سره موافقي دي ، ځيني فتاواوي يې صحيح ، ځيني کمزوري او مردودي دي خو حکم اکثريت ته دئ نه اقليت ته ، دامامانو څخه ،چي کوم عمل دحديثونو څخه پاته سوى وي دهغه لپاره شل عذرونه دي ،چي په جلب المنفعت نومي کتاب کي ليکل سوي دي.

دسلفو پر امامانو باندي دا طعن لګول ،چي دوى دسنتو څخه مخالفت کړى دئ دا په دې معنا دئ لکه په انصاف کي ،چي څوک چور او چپاول جوړوي ، البته کوم مقلد ته ،چي صحيح قرآني دليل او يا صحيح حديث څرګند سي بيا هم پر خپل مذهب باندي کلک ولاړ وي او په تقليد کي بيا هم جمود کوي داسي کس ته خطا کاروايم او ګناه ګار ورته نه وايم ، نه يې معاذالله کافر بولم او نه داوايم ،چي په دغه کس پسي لمونځ نه صحيح کېږي.

په مسائلو، عباداتو او معاملاتو کي داختلاف په وجه کفرنه رامنځته کېږي او نه يې علماوو ته ددغه اختلاف په وجه کافران ويل کېږي غاية ما في الباب خطاء في الاجتهاد او يا خطا في انفسهم ورته ويل کېږي ،چي علماء يې پېژني.

الله جل جلاله ته اميد لرم ،چي که زه مخلص يم ،تعصب کونکى نه يم او په يوه وجه په خطا کي لوېدلى يم ، الله جل جلاله دي زما ګناهونه را معاف کړي او که زه قصدا پر خطا روان يم نو دا زما لپاره ډېره دبدبختۍ او وېرلړلې

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحنه ده مګر کوم مسلمان ،چي دالله جل جلاله څخه بېرېږي او رحمت ته یې امید لري هغه ته هیڅ لازمي نه ده ،چي پر مسلمان دي بد ګومان وکړي ځکه : نحن نحکم بالظواهر والله اعلم بالسرائر.([1])

دفتنو په داسي ډکه زمانه کي ،چي پر مسلمانانو باندي دفتنو او مصیبتونو دهري خوا حملې اویرغل دئ په داسي حال کي زموږ لپاره تردې لوی بربادونکی او هلاکونکی شي نسته ،چي پر کوچنیو او فروعي مسائلو سره اختلاف کوو او یو دبله پر داسي کوچنیو خبرو باندي سره لاس او ګرېوان یو ،چي پر کوچنیو ، کوچنیو خبرو باندي یو وبل ته کافر او مشرک وایو ،یا دبل لمانځه ته فاسد وایو ، که دتاریخ پاڼي موږ وګورو موږ ته ډېر ښه پند راکوي ځکه په تاریخ کي بېلابېل داسي واقعات سته ،چي موږ سبق ځني واخلو ځکه هغه راښیي ،چي هیڅ وخت دمسلمانانو سر کوم دښمن نه دئ ټیټ کړی بلکي هر وخت ،چي موږ ته کومه تباهي راغلې ده دخپل منځیو شخړو او اختلافاتو له امله راغلې ده، تاریخ پردې شاهد دئ ،چي کله دمسلمانانو په منځ کي دفروعي مسائلو پرسر باندي شخړي او اختلافات پیل سوه ، دښمن ددې څخه لویه ګټه پورته کړې ده.

الله جل جلاله ته دا دعا کوو ،چي موږ ته دي سیده لاره راپه برخه کړي ، الله جل جلاله دي موږ ته دحق پېژندلو او دحق داتباع توفیق راکړي، الله جل جلاله دي موږ ته دا همت راکړي ،چي باطل ته باطل ووایو او ځانونه ځني ژغورو، الله جل جلاله دي موږ دخپل منځي جنګو څخه وساتي او ددې

---

[1]: دفاران میاشتنی پاڼه ، سنه : ۱۹۶۴، دفاران مجلې دمدیر ماهر القادري څخه په مننه.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرځای دي الله جل جلاله داسي توفيق راکړي ،چي خپل ژوند ددين دلوړو مقاصدو لپاره وقف کړو.

آمين ثم آمين وآخر دعوانا ان الحمدلله رب العلمين.

دژباړي تکميل : ۱۴۳۱هـق

مولوي عبدالهادي حماد

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library